

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 35

FÖRSTA KAMMAREN

1962

7—11 december

Debatter m. m.

Fredagen den 7 december Sid.

Svar på interpellation av herr Dahlberg ang. vattenfallsstyrelsens personalpolitik vid utbyggande av kraftverk i Norrland	3
Svar på fråga av fru Segerstedt Wiberg om tillgång för forskare till källmaterial om Sveriges ställning under andra världskriget	7
Svar på interpellationer:	
av herr Lager ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagets drift	8
av herr Öhman ang. utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning	11

Tisdagen den 11 december

Svar på interpellationer:	
av herr Magnusson ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid passerande av rikets gränser	16
av herr Kronstrand ang. ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigeval	18
av herr Larsson, Thorsten, ang. polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld	19
av herr Sundin om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm	22
av herr Hjorth om en revision av församlingsindelningen	23
av herr Nilsson, Ferdinand, ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.	26
Omorganisation av statens jordbruksnämnds råd	29
Beredskapslagring av olja	42
Ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande	60
Rätt för kommun att bistå utländska studerande	63
Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen	64
Om viss utredning rörande luftfartsverket	70
Överenskommelser rörande ömsesidiga tullmedgivanden	73
Förslag till läkemedelsförordning, m. m.	74

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 11 december

Jordbruksutskottets utlåtande nr 34, ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd	29
Andra lagutskottets utlåtande nr 45, ang. beredskapslagring av olja	42
Bevillningsutskottets betänkande nr 68, ang. beredskapslagring av olja	60
Konstitutionsutskottets betänkande nr 20, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m.	60
— utlåtande nr 21, om rätt för kommun att bistå utländska studerande	63
— nr 22, om införande i riksdagsstadgan av bestämmelser i syfte att ernå en effektivare budgetbehandling	64
Statsutskottets utlåtande nr 187, ang. pansartruppernas och pansarinfanteriets fredsorganisation	70
— nr 188, om viss utredning rörande luftfartsverket	70
— nr 190, ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	72
— nr 191, ang. utgifter å tilläggsstat I: försvarsdepartementet	72
— nr 192, ang. utgifter å tilläggsstat I: socialdepartementet	72
— nr 193, ang. utgifter å tilläggsstat I: kommunikationsdepartementet	72
— nr 194, ang. utgifter å tilläggsstat I: finansdepartementet	72
— nr 195, ang. utgifter å tilläggsstat I: ecklesiastikdepartementet..	72
— nr 196, ang. utgifter å tilläggsstat I: inrikesdepartementet	72
— nr 197, ang. utgifter å tilläggsstat I: civildepartementet	72
Bevillningsutskottets betänkande nr 63, ang. godkännande av överenskommelser inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) rörande ömsesidiga tullmedgivanden, m. m. ..	73
Bankoutskottets utlåtande nr 36, ang. den s. k. Uppsala-eddan	74
— memorial nr 37, ang. instruktion för nästkommande riksdagsbankoutskott	74
— utlåtande nr 38, ang. inrättande av vissa ordinarie tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå	74
Andra lagutskottets utlåtande nr 43, ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.	74

Fredagen den 7 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne november.

Ang. vattenfallsstyrelsens personalpolitik vid utbyggande av kraftverk i Norrland

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet SKOGLUND, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Dahlbergs interpellation angående vattenfallsstyrelsens personalpolitik vid utbyggande av kraftverk i Norrland, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Dahlberg har frågat mig *dels* om jag är beredd att ge kammaren en utförlig redogörelse för det aktuella läget på kraftverksområdet, *dels* om jag anser att vattenfallsstyrelsen tagit tillbörlig arbetsmarknadsmässig hänsyn till de anställda när styrelsen planerade Luleälsarbetena, *dels* om jag är beredd att lämna en närmare definition av chefens för vattenfallsverket ord i tidningen Vi i Vattenfall »att tills vidare vid byggandet av vattenkraftstationer i Norrland som huvudlinje fasthålla vid egenregisystemet med delentreprenader».

För att den aktuella situationen på elkraftområdet skall kunna rätt bedömas vill jag först sätta den i ett något längre tidsperspektiv.

Under praktiskt taget hela efterkrigstiden har utbyggnaden av landets resurser för produktion av elkraft släpat efter i förhållande till efterfrågan på energi. Visserligen har under normala vattenförhållanden efterfrågan kunnat

tillgodoses, men risk har förelegat för ransonering vid svårare grader av torrår. En särskild beredskapslagstiftning om elkraftransonering gällde under det senaste världskriget och flera år därefter men upphävdes år 1954. Med stöd av denna lagstiftning ransonerades elförbrukningen vid flera tillfällen; bl. a. gjordes djupt ingripande regleringar under vintern 1947/1948. När vattenförhållandena blev ogynnsamma åren 1955/56 och 1959/60, tillskapades på nytt särskilda tidsbegränsade elransoneringslagar. Tvångsmässiga ingripanden behövde dock icke tillgripas under dessa år, tack vare kontraktsenliga avkopplingar av vissa elkonsumenter, frivilligt sparande samt olika kostnadskrävande snabbåtgärder inom kraftindustrin. Störningar inom vissa delar av näringslivet kunde dock icke helt undvikas. Avkopplingarna förde med sig bl. a. permitteringar av arbetskraft.

Från kraftindustriens och statsmakternas sida inriktades strävandena tidigt på att successivt bygga ifatt eftersläpningen. Bl. a. på grund av att efterfrågan under många år utvecklade sig snabbare än enligt de prognoser, som låg till grund för utbyggnaden, uppnåddes emellertid icke den eftersträfvade torrårssäkerheten under hela 1950-talet.

Jag vill i detta sammanhang såsom ett karakteristiskt drag för kraftindustrin peka på den långa tid, som förflyter mellan den tidpunkt då en kraftstation börjar planeras och den tidpunkt då kraftstationen kan tas i drift. Kraftförsörjningsläget ett visst år beror med hänsyn härtill av beslut, som fattats 4—6 år tidigare, och av planeringsåtgärder ännu flera år tillbaka i tiden. Om efterfrågans utveckling avviker mera väsentligt i ena eller andra riktningen från upprättade prognoser, kan alltså brist eller överskott på elkraft uppkomma temporärt för en-

Ang. vattenfallsstyrelsens personalpolitik staka år eller flera år i följd. Kraftindustriens prognoser grundar sig bl. a. på bedömningar, som göres inom de större elkonsumerande industriföretagen om deras egen framtida elförbrukning. Självfallet föreligger här liksom för all prognosverksamhet på det företagsekonomiska området en viss osäkerhet i framtidsbedömningen. Prognoserna revideras också fortlöpande med hänsyn till den faktiska utvecklingen samt ändrade konjunkturer och framtidsbedömningar. Till följd av de långa utbyggnadstiderna för kraftstationerna kan emellertid justeringar i prognoserna endast långsamt påverka dimensioneringen av kraftproduktionsapparaten.

Dagens situation på kraftförsörjningsområde kan sägas vara ett resultat av i huvudsak de prognoser, som kraftindustrien gjorde år 1957, och statsmakternas och den enskilda kraftindustriens beslut på grund av dessa prognoser. Utbyggnadspolitiken under de senaste åren har varit inriktad på att genom kraftfulla insatser inhämta den tidigare eftersläpningen, och som en bestämd riktpunkt har satts upp att torrårssäkerhet skulle uppnås till budgetåret 1962/63.

Till följd härav har utbyggnadstakten inom vattenfallsverket under flera år varit större än vad som motsvarat ökningen i efterfrågan på elkraft. Det är helt naturligt och har också förutsetts att, sedan eftersläpningen väl inhämtats, byggnadsverksamheten måste inskränkas och inriktas på en lägre nivå än för den närmast föregående tidsperioden. Sådana variationer i investeringsomfattningen torde inte kunna undgå i ett dynamiskt samhälle, och de negativa verkningarna neutraliseras av en aktiv arbetsmarknadspolitik med bl. a. starka inslag av rörelsestimulerande åtgärder.

Den faktiska situationen är nu den, att torrårssäkerhet har uppnåtts och att neddragningen av byggnadsverksamheten till en lägre nivå har påbörjats. Flera stora kraftstationsbyggen avslutas i höst, medan för vattenfallsverkets del några nya projekt ej behöver påbörjas under det närmaste året. Två samverkande omständigheter har emellertid gjort,

vid utbyggande av kraftverk i Norrland att verkningarna på arbetsmarknaden blivit mera negativa än vad som tidigare förutsetts.

Den ena omständigheten är, att efterfrågan på elkraft under den senaste tiden ökat långsammare än enligt de prognoser, som legat till grund för utbyggnadsprogrammet. Vattenfallsstyrelsen har nyligen utarbetat en reviderad prognos för sitt distributionsområde. Denna prognos visar en icke obetydlig avmattning i tillväxttakten. För budgetåret 1967/68 reduceras sålunda konsumtionen i förhållande till tidigare prognos med ca 1 300 miljoner kWh — motsvarande behovet av två nya, medelstora kraftstationer.

Till följd av avmattningen i efterfrågan kommer kraftproduktionssystemet inom vattenfallsverkets avsättningsområdet att för en tid framåt ha en viss överkapacitet även vid svårare torrår under förutsättning att den nya prognosen slår in. Jag vill framhålla att en sådan begränsad och temporär överkapacitet i och för sig kan vara berättigad i vissa lägen. Orsakerna till den minskade efterfrågeökningen är främst konkurrensen från den f. n. billiga oljan. Därjämte redovisar vissa industrigrenar f. n. en något mera dämpad optimism än tidigare i vissa långtidsbedömningar.

Den ändrade situationen på kraftförsörjningsområdet har föranlett vattenfallsstyrelsen att vidta åtgärder för att dämpa utbyggnadstakten för fyra anläggningar, av vilka tre är belägna i Norrland. Härigenom har neddragningen av verkets arbetsstyrka blivit mer accentuerad än vad som tidigare var förutsatt.

Den andra ur arbetsmarknadssynpunkt ogynnsamma omständigheten är, att den nu aktuella minskningen av byggnadsverksamheten inträffar under en period, då svårigheterna att sysselsätta arbetskraften i Norrland är mer framträdande än tidigare. Jag kan nämna att vattenfallsstyrelsen förra vintern friställde ungefär lika många arbetare, som det nu rör sig om. Sysselsättningsläget var emellertid bättre då än i dag och åtgärden väckte ej särskild uppmärksamhet.

Ang. vattenfallsstyrelsens personalpolitik

De aktuella personalinskränkningarna har naturligtvis väckt oro i det nu rådande arbetsmarknadsläget. Jag har därför haft överläggningar med representanter för vattenfallsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen om åtgärder för att så långt möjligt mildra verkningarna på personalsidan. Resultatet av överläggningarna har blivit, att vissa ytterligare arbeten skall bedrivas vid Letsi och Seiteware kraftstationer. Härigenom kommer ca 150 man, som eljest skulle ha permitterats, att sysselsättas under innevarande vinter. Vad gäller den permitterade arbetskraften kommer arbetsmarknadsmyndigheterna att på allt sätt medverka till att nya arbetstillfällen erbjuds.

Med det anförda anser jag mig ha svarat på interpellantens två första frågor. Eftersom herr Dahlberg i motiveringen till sin interpellation särskilt berört Mesaure kraftstation, vill jag tillägga att den arbetsplan som följts varit en förutsättning för att torrårssäkerhet skulle uppnås för instundande vinter. Denna bedömning har inte rubbats av den oväntat låga belastningsökningen under senaste tid.

Vad gäller interpellantens tredje fråga om uttalandet i personaltidningen Vi i Vattenfall har chefen lämnat mig besked om att det enligt hans mening i vad gäller fördelningen mellan egen regi och entreprenad inte föreligger anledning för vattenfallsverket att i Norrland bedriva arbetena på annat sätt än tidigare.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag ber först att få tacka kommunikationsminister Skoglund för svaret på min interpellation.

Statsrådet lämnar en redogörelse över elförsörjningen under 1940—1950-talet och framhåller att det varit en strävan från vattenfalls sida att uppnå s. k. torrårssäkerhet. Man har nu uppnått inte enbart torrårssäkerhet utan också en viss överkapacitet även vid svårare torrår. Vidare påpekas en minskad efterfrågan på elkraft.

Vad det gäller efterfrågan på elkraft

vid utbyggande av kraftverk i Norrland har ju inte prognosen slagit särskilt fel. Man har ju räknat med en belastningsökning med 6,5 procent per år. År 1961 blev det 5,8 procent ökning eller 0,7 procent mindre än vad som beräknats. Det ligger nästan inom felmarginalerna. För industrien har vattenfall beräknat en leveransökning med 7,3 procent fram till 1965. Nu säger vattenfall att ökningen blir 0,9 procent lägre än beräknats eller 6,4 procent. Inte heller detta kan ju betecknas som någon avsevärd felkalkyl. Hur ökningen blir för detaljdistributionen har inga siffror nämnts, men tar man hänsyn till den ökning som sker på bostadsbyggandet kan väl inga större störningar uppstå. De nya bostäderna förses med kylskåp-frys-skåp och elutrustning av allehanda slag.

Att vattenfall fått mindre avsättning för sin elkraft beror väl i högre grad på att flera av kraftköparna övergått till oljebaserad kraftproduktion, samt att många av vattenfalls kunder bygger ut egen vattenkraft.

Här brister det i samordning på kraftbyggnadssidan. Jag såg i 1961 års statsverksproposition att vattenfall skulle bygga om ångkraftverket i Västerås. Men vid närmare undersökning fann man att Västerås stad själv byggde ett verk, och vattenfall behövde inte bygga om sitt eget verk. Säkert finns det liknande fall på andra håll. I mellersta Norrland pågår inom industrien utbyggnad av vattenkraften, medan det totalt finns överskott inom vattenfall.

Jag skall nu övergå till det aktuella läget i övre Norrland. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens PM av den 26 november 1962 kommer statens vattenfallsverk att friställa 870 anläggningsarbetare från oktober i år fram till maj 1963. Huvuddelen faller på fjärde kvartalet 1962. Utöver de 870 arbetarna blir 100 tjänstemän friställda. I Västerbottens län friställes 600 anläggningsarbetare och 35 tjänstemän.

Statsrådet säger att man i fjol vinter friställde lika många som det nu rör sig om och att åtgärden inte väckte särskild uppmärksamhet. Det är ju sant att man varje år har friställt folk på grund av

Ang. vattenfallsstyrelsens personalpolitik arbetenas art. Man kan exempelvis inte bygga jorddammar under vintern. En del av de friställda har emellertid kunnat komma tillbaka fram på våren året efteråt. Så kan det inte ske i fortsättningen.

I Luleälvsarbetena kommer inte fler än 1 300 man att sysselsättas under 1963. Som jämförelse vill jag nämna att enbart Messaures kraftverk sysselsatte 1 200 man i juli 1961.

Jag hävdar därför att man inte tagit tillräcklig arbetsmarknadsmässig hänsyn till de anställda när man planerade Luleälvsarbetena. Detta understrykes också av arbetsmarknadsstyrelsen i yttrande över kommunikationsverkets petita innevarande år s. 165. Jag citerar: »Det är därför enligt styrelsens mening viktigt, att ramarna för verkens investeringar bestäms på sådant sätt att investeringarna kan anpassas till olika arbetsmarknadssituationer. Planeringen bör redan från början inriktas på alternativa investeringsprogram, dels för ett arbetsmarknadsläge i huvudsak liknande det som förelegat under år 1961, dels för ett läge där från arbetsmarknadssynpunkt utrymme finns för ökning av investeringarna upp till en väsentligt högre nivå än för närvarande.»

Jag anser att man här inte har utnyttjat dessa alternativa möjligheter med hänsyn till arbetsmarknadssituationen. Det kan inte var riktigt att planlägga arbetena så att praktiskt taget tre stora kraftverk, Porsi, Laxede och Messaure, blir färdiga under ett och samma år. Enligt de ursprungliga planerna skulle Messaure vara färdigt hösten 1963. I 1957 års statsverksproposition förklarades, att man räknade med en 6-årig utbyggnadstid för att klara belastningsökningen efter 1962. Man utgick ifrån att man skulle genomföra en reducerad dämning på hösten 1962 och full dämning hösten 1963. Nu har man forcerat arbetena trots att detta ur kraftsynpunkt inte kan ha varit nödvändigt, eftersom vi ju nu har ett stort överskott på elenergi.

I min interpellation påtalar jag också att man anlitat en hel del entreprenadfirmor, som bedrivit sina arbeten samtidigt med vattenfalls anläggningsarbeten.

vid utbyggande av kraftverk i Norrland Dessa entreprenadfirmor har bl. a. byggt väg efter Stora Lulevattnet. I oktober 1962 var 218 man sysselsatta där. Dessa entreprenadfirmor har sin hemort i Göteborg och Malmö. Det kunde inte vara nödvändigt att förfara på det sättet, när man ändå visste inför vilken situation man stod på arbetskraftssidan. Man kunde ha byggt denna väg med anlåtande av verkets egna maskiner och arbetare. Det hade även varit möjligt att skjuta upp arbetena i Messaure till nästa sommar, eftersom det ju nu blivit en dämpad konjunktur i fråga om efterfrågan på elkraft. I höst kan man ju skjuta på Letsi, Ajaure, Stenungsund och Gallejaure, i de tre förstnämnda fallen ett helt år och i fråga om Gallejaure ett kvartal. Man borde även haft möjlighet att inte forcera arbetena vid Messaure med tanke på de permitteringar som man visste skulle bli nödvändiga senare.

Jag vill i alla fall tacka för det positiva svar som statsrådet har givit mig i fråga om de överläggningar som statsrådet haft med vattenfallsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen om åtgärder för att så långt som möjligt mildra verkningarna på personalsidan. 150 man har fått arbete vid Letsi och Seitevare kraftstationer och har således inte behövt permitteras, utan arbete har nu säkerställts för dem under kommande vinter. Jag vill särskilt tacka statsrådet för den åtgärden. Framför allt är Jokkmokks kommun ytterst beroende av att sysselsättningen vid kraftverksarbetena kan upprätthållas. Ungefär hälften av kommunens skatteunderlag kommer från vattenfalls arbeten.

Jag tackar även statsrådet för beskedet, att vattenfallsstyrelsen också i fortsättningen kommer att bedriva sina arbeten i övre Norrland i egen regi.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om tillgång för forskare till källmaterial om Sveriges ställning under andra världskriget

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade fru *Segerstedt Wiberg* till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena framställt följande fråga: »Är Eders Excellens villig medverka till att forskare gives viss tillgång till källmaterial om Sveriges ställning under andra världskriget?»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Fru *Segerstedt Wiberg* har frågat mig om jag är villig att medverka till att forskare ges viss tillgång till källmaterial om Sveriges ställning under det andra världskriget.

För allmänhetens orientering har utrikesdepartementet bl. a. tid efter annan publicerat aktsamlingar i centrala utrikesfrågor. Vad gäller utrikespolitiken under andra världskriget kan nämnas de publikationer, som utgivits rörande förbindelserna mellan lantförsvarets kommandoexpedition och tyske militärattachén i Stockholm 1939—1945, förspelet till det tyska angreppet på Danmark och Norge den 9 april 1940, transiteringsfrågan s. å., frågor i samband med norska regeringens vistelse utanför Norge 1940—1943, hjälpexpeditionen till Tyskland 1945 och förhandlingarna s. å. om svensk intervention i Norge och Danmark. Jag erinrar vidare om den löpande serie aktstycken, som utrikesdepartementet sedan flera år utger i aktuella utrikesfrågor.

En del aktstycken publiceras sålunda av utrikesdepartementet självt. För att tillgodose enskilda forskares intressen kan Kungl. Maj:t medge undantag från sekretesslagens bestämmelser om förbud mot att utlämna handlingar, yngre än 50 år, i ärenden som angår rikets förhållande till främmande makt. Att vi inte, lika litet som något annat land i världen, kan ge fri tillgång till det utrikespolitiska aktmaterialet, är dock uppenbart. Hän-

synen till andra länder och vårt förhållande till dem och hänsynen till ännu levande och kanske fortfarande verksamma statsmän och politiker kan spela in. Regeringen kan tvingas till försiktighet att offentliggöra bedömningar och upplysningar som berör såväl Sveriges som andra länders intressen, även när det gäller förhållanden som ligger ett 10-tal år eller mera tillbaka i tiden. Med hänsyn till aktuella eller framtida förhandlingar, som berör svenska intressen, kan det ibland vara olämpligt att låta motparten få taga del av tidigare bedömningar i samma eller analoga ärenden. Det hör vidare till arbetet på det internationella området att ge och mottaga förtroenden, som inte kan ensidigt utan vidare oppoffras.

Släpper vi in en forskare i utrikesdepartementets arkiv, vill vi naturligtvis helst ge honom allt material i ämnet. Detta förhållande och svårigheten att på förhand bedöma, utan ett noggrant studium av ett ofta mycket omfattande aktmaterial, vad som utan skada för svenska intressen kan lämnas ut, tvingar till viss försiktighet med generella medgivanden.

Jag sammanfattar: Regeringen vill beträffande tidigare svensk utrikespolitik lika väl som i aktuella utrikesfrågor tillhandahålla upplysningar och material så långt detta är förenligt med svenska intressen och rimliga internationella hänsyn. Ansökningar från företrädare för den vetenskapliga forskningen om tillgång till hemliga handlingar i utrikesdepartementets arkiv — sålunda även till handlingar från andra världskriget — kommer att mot bakgrunden av vad jag nu har sagt prövas från fall till fall.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens herr utrikesministern för det utförliga svaret.

Av svaret framgår tydligt, att man inom utrikesdepartementet eller genom dess försorg har publicerat och publicerar åtskilligt som kan belysa Sveriges politik under det andra världskriget. Detta

Ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift

är givetvis tillfredsställande. Det är även uppenbart att hänsynen till 50-årsregeln manar till restriktivitet vid utlämnandet av handlingar. Huruvida denna regel verkligen är berättigad i våra dagar kan däremot diskuteras, men jag har i min fråga inte berört detta problem, eftersom det skulle föra alltför långt.

Jag hade nog hoppats att utrikesministern skulle ha givit mig ett något positivare svar än jag erhållit. Ty även om det är uppenbart att vi inte kan lämna fri tillgång till det utrikespolitiska källmaterialet, kan forskningen behöva erhålla tillgång till detta material efter mer eller mindre liberala regler. I Norge är man exempelvis betydligt liberalare då det gäller att till forskning utlämna källmaterial som berör andra världskriget, och man är det även på andra håll. Sålunda finns på utrikesdepartementet fotostatkopior av åtskilligt material, berörande Sverige under andra världskriget, ett material som erhållits tack vare tillmötesgående från de allierade. Detta material är, såvitt jag vet, inte tillgängligt för forskare här i landet, men om de reser till Bonn eller till London, kan de där utan större svårighet få studera det. Mig förefaller detta förhållande inte så litet utmana löjet.

Det har sagts mig av svenska vetenskapsmän, att de ges goda möjligheter att få tillgång till material om Sveriges förhållande till Tyskland under andra världskriget — det är ju detta förhållande som forskarna mest sysslat med — om de beger sig till Bonn. För det tillmötesgående som visats dem och för det arbete som nedlagts på ett främjande av de vänskapliga förhållandena mellan Sverige och Tyskland har chefen för utrikesdepartementets arkiv där erhållit en svensk utmärkelse, om jag inte är fel underrättad. Det är då beklagligt, att när denne man sänder hit forskare, så nekas dessa tillgång till det svenska material som de önskar studera.

Min fråga var närmast föranledd av ett arbete om den tyska propagandan i Sverige under andra världskriget. Den svenska författaren beklagade i sitt för-

ord att framställningen delvis kunde vara missvisande, eftersom han inte haft tillgång till svenskt material. Tack vare sin strävan efter vetenskaplig objektivitet förefaller han att ha givit en god bild av läget ändå, men det är uppenbart att det här föreligger risk för en snedvridning i beskrivningen, om man huvudsakligen måste hålla sig till vad de tyska rapportörerna meddelat från vårt land. Sägna vad man vill om dessa nazister — man kan i varje fall inte beskylla dem för att vara särskilt anspråkslösa!

I detta fall gällde det som sagt en kvalificerad forskare, och man kan inte heller säga att han är ensam om att ha fått avslag på sin begäran. Sedan 1945 har 20 framställningar gjorts till utrikesdepartementet av vetenskapsmän, och 16 av dessa framställningar har avslagits.

Jag hoppas att den sammanfattning som utrikesministern slutade sitt anförande med skall innebära, att denna prövning nu, sedan många år förflutit efter andra världskriget, skall kunna göras mera liberal, så att man kommer bort från den ensidighet som vetenskapsmännen nu betecknar såsom plågsam.

Med dessa ord ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Lagers interpellation angående information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Lager har frågat, om arbetsmarknadsmyndigheterna blev underrättade om Stal-Lavals flyttningsplaner tidigare än de anställda och Nacka stad, samt om jag avser att vidtaga åtgärder som i framtiden garanterar de lö-

Ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift

neanställda och kommunerna rätt till information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift.

Innan ett företag flyttar sin verksamhet till en annan ort torde företaget göra utredningar av teknisk och ekonomisk natur. Därvid måste också arbetskraftsfrågorna undersökas. För att undvika en från samhällelig synpunkt ogynnsam omlokalisering är det angeläget, att arbetsmarknadsorganen inkopplas redan på utredningsstadiet. Så har också skett i det fall som behandlas i interpellationen.

I augusti 1962 begärde Stal-Laval Turbin Aktiebolag att få del av de synpunkter, som arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnden i Stockholms län kunde ha på en eventuell förflyttning av rörelsen från Nacka till Finspång. Länsarbetsnämndens ordförande i Östergötlands län hade kontaktats i juni 1962. Sedan utredningarna slutförts beslöt bolagsstyrelsen den 27 september, att förflyttning skulle ske. Följande dag underrättades personalorganisationer, företagsnämnder, kommunala myndigheter och arbetsmarknadsmyndigheter om beslutet. Av den information som lämnades framgick, att rörelsen skulle flytta successivt under en tid av två år. Några uppsägningar skedde inte vid detta tillfälle och har fortfarande inte ägt rum. Enligt vad jag erfarit är några uppsägningar över huvud taget inte aktuella förrän allra tidigast under andra kvartalet 1963. Personalen har erbjudits arbete dels i Finspång, dels i ASEA-företag på andra orter.

Sedan år 1952 gäller en överenskommelse mellan å ena sidan arbetsmarknadsstyrelsen och å andra sidan Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivarföreningen samt dessa båda organisationers gemensamma organ, Industriens produktionsråd, angående förhandsinformationer vid driftsinskränkningar och driftsnedläggelser. Överenskommelsen innebär bl. a., att vid definitiv nedläggelse arbetsmarknadsmyndigheterna skall underrättas i god tid och under al-

la förhållanden senast två månader före nedläggelsen. När det gällt mer omfattande driftsnedläggelser har företagen som regel lämnat förhandsbesked längre tid i förväg.

Som framgår av redogörelsen har varseltiden iakttagits i det nu aktuella fallet.

Frågan om information till och medbestämmanderätt för de anställda vid väsentliga förändringar i företagens drift är av den arten, att den enligt min mening bäst löses genom överenskommelse mellan arbetsmarknadsparterna. Jag vill erinra om att problemet ägnades stor uppmärksamhet vid Landsorganisations kongress år 1961 i samband med att fackföreningsrörelsen och företagsdemokratien behandlades.

Det är angeläget att näringslivet och kommunerna samverkar i frågor som rör företagslokalisering. Ett sådant samarbete har tagits upp på senare år. Det bör utvecklas för att gemensamma intressen skall kunna tillvaratagas, och detta bör enligt min mening få ske utan lagstiftningsåtgärder.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag ber att till chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som han har givit på mina frågor.

Statsrådet anför, att innan ett företag flyttar från en ort till en annan så gör man undersökningar av olika slag. Bland de undersökningar som görs ingår också — som det litet kyligt heter — arbetskraftsfrågorna. I det konkreta fall som jag interPELLERAT om, Stal-Lavals flyttning från Nacka till Finspång, har uppenbarligen också en sådan undersökning skett. Statsrådet upplyser oss nu om att företaget i fråga tog kontakt med länsarbetsnämndens ordförande i Östergötlands län redan i juni månad. Denna kontakt kan väl inte ha haft något annat syfte än att sondera möjligheterna att skaffa folk till Stal-Lavals planerade verksamhet i Finspång. De i företaget nu anställda, cirka 700 arbetare och tjänstemän, fick emellertid inte några upplys-

Ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagets drift

ningar förrän i slutet av september. Ur företagets synpunkt var det tydligen mest angeläget att uttröna, hur det skulle bli med möjligheterna att skaffa folk till det nya företaget. Hur det skulle bli för dem som redan var anställda var tydligen mindre angeläget. Anbud gick till dem att få följa med verkstadsutrustningen till den nya platsen eller att få anställning på annat håll inom samma koncern. Därmed anser sig företaget tydligen ha uppfyllt all rättfärdighet. Detta vittnar om att man i bolags- och koncernledningen uppenbarligen anser att de anställda människorna skall vara lika följsamma som maskinerna. Det är emellertid inte så, gudskelov, och bolagsledningen har fått erfara det.

Anmärkningsvärt är också att de statliga myndigheterna, länsarbetsnämnderna i Stockholms län och i Östergötlands län samt arbetsmarknadsstyrelsen, i veckor och månader hemlighållit för de anställda vilka planer bolaget hade. Det kan väl inte vara dessa statliga myndigheters uppgift att spela under täcket med bolagsledningarna i för hundratals löntagare så allvarliga frågor som det här gäller. Ett sådant handlingssätt medför möjligen ett ökat förtroende från bolagsledningarnas sida gentemot arbetsmarknadsorganen, men det skapar motsvarande misstroende från de anställdas sida gentemot dessa myndigheter.

Tillåt mig också att med några ord beröra herr statsrådets uppfattning om att frågor av den här arten bäst regleras genom frivilliga överenskommelser. Herr statsrådet hänvisar till att sådana överenskommelser redan finns och att lagstiftning därför är överflödig. Jag delar inte denna uppfattning, och jag vill anföra ett par skäl för denna min ståndpunkt.

För det första berör de frivilliga överenskommelserna endast sådana företag och deras anställda, som är anslutna till de centrala organisationer som ingått i överenskommelsen. Det har i liknande sammanhang beräknats att endast ungefär hälften av landets fackligt organiserade löntagare omfattas av dessa frivil-

liga avtal. Den andra hälften står utanför. Jag tycker att detta är ett mycket tungt vägande skäl för att ersätta de frivilliga avtalen med en generellt verkande lagstiftning.

För det andra är det företagen obetaget att strunta i de överenskommelser som gjorts. Om ett företag sätter sig över den gjorda överenskommelsen, så händer egentligen ingenting annat än att lite indignation luftas i vissa tidningspalter. Det är nog riktigt att man på arbetsgivarsidan är rätt angelägen om att de anslutna företagen skall iakttä vad som finns stadgat i de frivilliga överenskommelserna om information och varselplikt. I ett cirkulär — föranlett av de bekanta Suchard-permitteringarna i Alingsås för tio år sedan — från Svenska arbetsgivarföreningen och Sveriges industriförbund heter det: »Det är sålunda av största betydelse, icke minst ur industriens egna synpunkter, att varselsystemet fungerar friktionsfritt.» Det ansågs alltså vara mycket angeläget att de till dessa organisationer anslutna skulle rätta sig efter överenskommelserna. Det är sålunda ett starkt företagariintresse att lagstiftning inte kommer till stånd. Jag tycker i all enkelhet att detta måste tala till förmån för sådan lagstiftning, sett ur löntagarnas synvinkel.

Det finns ytterligare en part, en tredje part, som är starkt intresserad när det gäller omflyttning av företag, permittering och avskedanden, nämligen de kommuner som berörs. De kommunala myndigheterna bör väl ändå få laglig rätt att begära information om de privata företagens planer, såväl när det gäller inskränkning och nedläggning av driften som när det gäller utvidgning av driften, vilket också kan skapa för de kommunala myndigheterna rätt svärbemästrade situationer.

I fallet Stal-Lavals flyttning från Nacka har enligt min mening de kommunala myndigheterna behandlats på ett allt annat än korrekt sätt. Tillåt mig att göra ett citat ur det svar, som drätselkammarens ordförande i Nacka gav på en in-

Ang. utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning

terpellation i slutet av oktober i år. Han yttrade bland annat: »Olika förvaltningsorgan inom staden har haft ett flertal olika ärenden att överlägga med bolagets ledning om under månaderna före beslutet om flyttning. Det har gällt de lokaler som staden hyr för brandkåren, det har gällt trafikanslutningarna från verkstadsområdet till Järlaleden, det har gällt samarbetet rörande yrkesskolan, och det har gällt vissa avloppsproblem. I intet fall har stadens representanter fått någon antydning om att planer på en förflyttning av företaget var på gång. När företagsledningen kraftigt framhållit önskvärdheten av att staden snarast möjligt bör flytta från brandkårens lokaler har som motiv härför uppgivits, att dessa lokaler behöves för företagets eget bruk och dess expansion. När anslutningsvägarna till Järlaleden diskuterats har det från bolagets sida skett i syfte att för framtiden trygga framkomligheten för särskilt tunga och höga transporter från verkstäderna.»

Egentligen behövs inga kommentarer till detta. Herr statsrådet säger att företaget, det här gäller, har iakttagit den i de frivilliga överenskommelserna stadgade varselplikten. Det må vara formellt riktigt. Men snyggt är det inte.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Öhmans interpellation angående utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Öhman har, närmast med tanke på yrkessjukdomen silikos, frågat, om jag ämnar vidta åtgärder för att åstadkomma en sakkunnig och förutsättningslös utredning av vissa fall

då krav om yrkesskadeersättning avsläppts.

Vid sjukdom och invaliditet kan en person bli berättigad till ersättning från sjukförsäkringen och till förtidspension från folkpensioneringen och tilläggspensioneringen. Han kan också ha rätt till ersättning enligt lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring. Inom sjukförsäkringen och pensioneringen är det utan betydelse vad som är anledningen till sjukdomen eller invaliditeten. För rätt till ersättning från yrkesskadeförsäkringen krävs däremot att det föreligger ett samband mellan arbetet och skadan eller sjukdomen.

En prövning av detta samband måste alltså göras. I allmänhet möter det inga svårigheter att avgöra om en yrkesskada föreligger eller inte. I en del fall kan sambandsfrågan vara svår att bedöma, inte minst då det gäller att ta ställning till om en yrkessjukdom föreligger.

Det är sörjt för att frågorna om samband mellan arbete och skada skall få en så omsorgsfull prövning som möjligt och för att de skadades intressen skall bli tillvaratagna. I tveksamma fall gäller enligt yrkesskadeförsäkringslagen en bevisregel, som är till den skadades förmån. Om en skadad arbetstagare varit utsatt för olycksfall i arbetet eller för inverkan av ett ämne eller liknande, som kan medföra yrkessjukdom, skall nämligen orsakssammanhang mellan arbetet och skadan anses föreligga, såvida inte övervägande skäl talar däremot.

Vid bedömningen av sambandsfrågorna måste medicinsk sakkunskap anlitas. Riksförsäkringsverket har en egen överläkare jämte biträdande läkare att tillgå. Deras yttrande inhämtas i första hand. Anser dessa läkare det inte möjligt att komma till en säker uppfattning på grundval av insända läkarintyg från behandlande läkare, infordrade röntgenbilder o. d., kan undersökning ordnas vid specialklinik, t. ex. karolinska sjukhusets yrkesmedicinska central. Vidare kan yttrande inhämtas från sakkunnig utom verket. Skulle tveksamhet ändå uppkomma, kan medicinalstyrelsens yttrande inhämtas.

Ang. utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning

För silikosärenden och vissa andra ärenden tillämpas i riksförsäkringsverket ett särskilt förfarande. Dessa ärenden föredrages för en speciell sakkunnig. I många ärenden inhämtas även yttrande av en röntgenolog. Avslagsbeslut meddelas aldrig utan att någon av dessa läkare hörts. I vissa fall har yttranden inhämtats från båda. Undantagsvis låter riksförsäkringsverket också en patolog yttra sig.

Riksförsäkringsverkets och övriga försäkringsinrättningsars beslut i yrkesskadeärenden kan överklagas hos försäkringsrådet, och från rådet kan man numera gå vidare till försäkringsdomstolen. Såväl rådet som försäkringsdomstolen brukar inhämta utlåtande från andra medicinskt sakkunniga än de experter som anlitas av försäkringsinrättningen.

Med den grund, som yrkesskadeersättningen vilar på, är det oundvikligt att ersättning vägras om samband mellan arbete och skada inte kan anses föreligga. Det förefaller å andra sidan vara rimligt att karakterisera provningsmetoden så, att prövningen i tveksamma fall snarare utfaller till den skadades förmån än tvärtom. Någon ny metod för prövning anser jag inte böra övervägas.

Hittills har de ersättningar som utgått vid en yrkesskada i regel varit betydligt större än vid en skada som ådragits utanför arbetet. Det är därför naturligt att anmälan gjorts om alla skador där samband med arbetet kan tänkas föreligga. Det är också förståeligt att en svårt skadad eller sjuk person känner stor besvikelse om resultatet av prövningen i hans fall blir att det inte är fråga om yrkesskada. Den nya lagen om allmän försäkring ger vid mera betydande nedsättning av arbetsförmågan god ersättning även då yrkesskada inte föreligger. Även om den nya lagen inte medför så stor förbättring för dem som skadats tidigare, innebär den att det för framtiden blir av avsevärt mindre betydelse om nedsättningen av arbetsförmågan beror på yrkesskada eller ej.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! När jag nu tackar statsrådet för svaret på min interpellation, innebär det inte att jag kan förklara mig nöjd med svarets innehåll.

I praktiken är det ju inte så väl beställt med möjligheterna för den enskilde att få en yrkessjukdom fastställd och därmed komma i åtnjutande av de förmåner som yrkesskadeersättningen stadgar som statsrådet tycks förutsätta i svaret. Det är ofta — ja, mycket ofta — så att arbetare som drabbats av yrkessjukdom, exempelvis silikos, har det synnerligen besvärligt när det gäller att få fastställt sambandet mellan arbetet och sjukdomen.

Om en arbetare vid sidan av silikos har andra besvär som hjärtfel, tuberkulos, astma eller liknande, skyller riksförsäkringsverkets experter ofta på dessa sjukdomar och nekar ersättning för silikos. Det är tydligt att vi på detta område måste införa nya bestämmelser och ny praxis. Den stora restriktivitet — för att använda ett mildt uttryck — som riksförsäkringsverkets experter ådagalägger och som många drabbade anser vara ett resultat av instruktioner från högsta ort kan i många fall inte betecknas med annat ord än »omänklighet».

Det fall som jag tog till utgångspunkt för min interpellation är typiskt för tillståndet. I över fyra år fick en 45-årig arbetare vid Iföverken kämpa med riksförsäkringsverkets expertis för att få rätt. Sannolikt skulle han inte lyckats få rättelse, om inte fackförbundet så aktivt gått in för saken. I det här fallet lyckades det att få rättelse, men hur många är det inte som helt nonchaleras?

Jag vill erinra om att silikos är en mycket utbredd yrkessjukdom, framför allt vid gruvor, stenindustrier, gjuterier och järnbruk. Professor Ahlmark vid folkhälsoinstitutet gjorde för ett par år sedan en undersökning, som omfattade 2 217 fall, och sedan dess har man påträffat ytterligare 200 fall bland gjutarerna. Man konstaterade också vid denna undersökning att det på nuvarande stadium inte finns något botemedel för denna sjukdom, utan man får inrikta sig på

Ang. utredning i fråga om vissa ärenden avseende yrkesskadeersättning att behandla symtomen. Av de statistikförda fallen har också under de senaste två åren 400 lett till döden.

Jag har velat erinra om dessa förhållanden för att ytterligare understryka betydelsen av att man vidtar åtgärder, dels för att göra alla de fall när riks försäkringsverkets expertis vägrat medge ersättning till föremål för en ny prövning, dels för att pröva om nuvarande praxis kan anses motsvara rimliga mått av mänsklighet på detta område.

Jag anser också att det bör undersökas huruvida nu gällande lagstiftning är hållbar. I Norge har man exempelvis bestämmelser som möjliggör att man kan lägga ihop flera samtidigt uppträdande invaliderande sjukdomar och fastställa invaliditetsfall, oberoende av om man anser den nedsatta arbetsförmågan vara orsakad av den ena eller andra sjukdomen. En sådan humanisering av lagstiftningen liksom en grundlig översyn av hela industrisjukvården är enligt min mening verkligen nödvändig.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets betänkande och utlåtanden:

nr 20, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsman-nauppsdragets fullgörande, m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om införande i riksdagsstadgan av bestämmelser i syfte att ernå en effektivare budgetbehandling;

statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pansartruppernas och pansarinfanteriets fredsorganisation;

nr 188, i anledning av väckta motio-

ner om viss utredning rörande luftfartsverket;

nr 189, i anledning av väckta motioner om dels utredning angående kommersiell TV i Sverige och dels utnyttjandet av televisionens sändningsmöjligheter;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser civildepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelser inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet

(GATT) rörande ömsesidiga tullmedgivanden, m. m.; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående den s. k. Uppsala-eddan;

nr 37, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt

nr 38, i anledning av framställning av fullmäktige i riksgäldskontoret angående inrättande av vissa ordinarie tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till läkemedelsförordning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av väckta motioner angående arbetslöshetsförsäkring för fiskare; samt

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bekämpande av hönstufus; samt

nr 45, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner angående avskrivning, m. m., av stödlån till jordbrukare;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens jordbruksnämnds råd jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till förbättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkringsfond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.58.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Måndagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 4 in-
nevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo kon-
stitutionsutskottets betänkande nr 20
samt utlåtanden nr 21 och 22, statsut-
skottets utlåtanden nr 187—197, bevill-
ningsutskottets betänkanden nr 63 och
68, bankoutskottets utlåtanden och me-
morial nr 36—38, andra lagutskottets ut-
låtanden nr 43—45, tredje lagutskottets
utlåtanden nr 44 och 45, jordbruksut-
skottets utlåtanden nr 29 och 34—37
ävensom allmänna beredningsutskottets
utlåtande nr 55.

På framställning av herr talmannen
beslöts att jordbruksutskottets utlåtande
nr 34, andra lagutskottets utlåtande nr

45 och bevillningsutskottets betänkande
nr 68 skulle i nu angiven ordning upp-
föras främst bland två gånger bordlagda
ärenden på föredragningslistan för mor-
gondagens sammanträde samt att stats-
utskottets utlåtande nr 189 skulle sättas
sist på samma lista.

Anmälades och bordlades
konstitutionsutskottets memorial nr
23, angående uppskov med behandling-
en av vissa ärenden; och

första lagutskottets memorial nr 45,
angående uppskov med behandlingen
av visst ärende.

Kammarens sammanträde avslutades
kl. 14.03.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 11 december

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid passerande av rikets gränser

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet SKOGLUND, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Magnussons interpellation angående åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid passerande av rikets gränser, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med anledning av två trafikolyckor i Bohuslän under sensommaren då utländska bilister, efter att ha passerat svensk-norska gränsen vid Holtets tullanstalt, fortsatte att köra på höger sida av vägen har herr Magnusson bett mig redogöra för de åtgärder som vidtagits för att öka trafiksäkerheten vid passerandet av våra gränser. Vidare har herr Magnusson frågat mig om jag anser behov föreligga av ytterligare säkerhetsbefrämjande åtgärder i det angivna hänseendet och, om så är fallet, huruvida jag avser att anmoda vederbörande myndigheter att vidtaga sådana åtgärder.

Beträffande vägmärken för upplysning om övergång till vänstertrafik vid våra gränser har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till berörda vägförvaltningar utfärdat vissa föreskrifter. Enligt dessa skall upplysningstavla uppsättas dels vid den punkt där växling av trafikriktning skall ske, dels på minst ett ställe inom en å två kilometer från gränsen. Skyltarna skall vara försedda med text och piltecken enligt av styrelsen uppgjorda ritningar. Från början upptog bestämmelserna föreskrift om text endast på svens-

ka språket. Sedermera skedde efter styrelsens hörande under hand byte till tavlor med text även i engelsk, tysk, fransk och i förekommande fall finsk översättning, företrädesvis där mer omfattande trafik från utomnordiska länder förekommer.

Mot bakgrund av de nämnda olyckorna i Bohuslän anmodade styrelsen i skrivelse den 9 november 1962 vägförvaltningen i de län och väghållaren i de städer, där inpassering till riket sker, att verkställa översyn av förefintliga anordningar för utmärkning. Styrelsen anbefalldes härvid vederbörande att, där vägmärken med endast svensk text ännu förekom, låta byta ut dessa till tavlor med text också på de tidigare angivna språken. Redan kort tid efter de båda olyckorna hade styrelsen under hand givit vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län motsvarande bemyndigande.

Utöver utmärkning som nu nämnts har vid gränspassager, där större trafik förekommer, mer eller mindre omfattande förändringar av vägsektionen utförts. Oftast inskränker sig dessa åtgärder till uppsättande av trafikdelarmärke på särskilt anordnad refug.

Uppllysning om det i Sverige tillämpade trafiksystemet har också lämnats från utlandet inkommande förare genom broschyrer, innehållande i text på svenska eller i engelsk, tysk, fransk eller finsk översättning en redogörelse för vägtrafikförordningen i erforderliga delar och en förteckning på här i landet förekommande vägmärken. Broschyrerna har utarbetats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skall, enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 april 1952, överlämnas till förarna genom vederbörande tullmyndighets försorg i samband med tullbehandling för införsel av vederbörande fordon.

Genom det sedan ett par år inledda och på senare tid utvidgade tullsamar-

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid passerande av rikets gränser betet mellan Norge och Sverige har överlämnandet av dessa broschyrer emellertid i vissa fall försvarats eller praktiskt omöjliggjorts. Samarbetet har nämligen bl. a. inneburit att bemanningen indragits på ett antal tullstationer och dessutom har anmälningsskyldigheten slopats för resande, som medför endast avgifts- och införselvara. Information om gällande trafiksystem kan således inte längre lämnas i önskvärd utsträckning. Genom det nya förfarandet har också bortfallit den praktiska påminnelse om övergången till ett nytt lands trafiksystem, som uppehållet vid en tullstation i och för sig inneburit. Detta har givetvis skärpt kraven på en tydlig markering genom vägmärken. Metoderna härför är f. n. föremål för undersökning. Enligt vad jag inhämtat från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utredes sålunda inom styrelsens trafikbyrå, i samråd med vederbörande norska och även finska myndigheter, frågan om ytterligare åtgärder för utmärkande av gränserna mellan respektive länder.

Frågan om vägmärken angivande ombyte av trafiksystem vid gränserna överväges också av Nordisk vägtrafikkommitté. En av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t ingiven framställning har nämligen överlämnats till kommittén.

Jag är helt ense med herr Magnusson om att upplysning om vänstertrafiken till trafikanter, som kommer från utlandet, måste lämnas på så klagörande sätt att sådana olyckor, som herr Magnusson påtalat, i möjligaste mån undvikas. Förhållandena vid den av herr Magnusson berörda platsen synes i fråga om utmärkning ha utgjort ett olyckligt undantagsfall. Särskilda åtgärder har också, som jag tidigare påpekat, vidtagits för att i detta fall åstadkomma rättelse. Någon kritik i övrigt emot det sätt, varpå upplysningar om vänstertrafiken lämnas vid våra gränser, har inte kommit till min kännedom. Enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upplyst på min förfrågan har inte i något fall tidigare gjorts gällande, att trafikolycka av motsvarande art inträffat till följd av att

övergången till vänstertrafik otydligt utmärkts. Med hänvisning till vad jag anfört om styrelsens åtgärder i saken finner jag något ingripande från min sida inte påkallat i dagens läge. Jag kommer emellertid att ägna frågan fortsatt uppmärksamhet.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet Skoglund ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min interpellation angående trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder vid landets gränser.

Vi är alla medvetna om att svåra trafikolyckor inträffar på grund av att vårt land och våra grannländer har olika trafikriktningar. Tyvärr är dessa olyckor svåra att undvika, så länge vi har denna skillnad i trafikbestämmelserna. Däremot bör vi vidtaga effektiva åtgärder för att påminna trafikanterna om vänsterregeln. När det gäller att upplysa våra utländska trafikanter om var trafikväxling skall ske bör detta göras på ett sådant sätt, att någon tvekan om trafikriktningen icke kvarstår. Jag vill innerligt hoppas att de åtgärder som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vidtagit och kommer att vidtaga skall visa sig effektiva. Jag vill dock göra ett tillägg till de uppräknade åtgärderna. Varför inte införa obligatorisk stopplik vid passerandet av gränsen? Vi har tusentals platser i detta land, där trafikanterna måste stanna vid infarten till en huvudled. När vi åker över gränsen till ett grannland, som dessutom har andra trafikbestämmelser än vi har, finns det inte någon stopplik. Älägg trafikanterna att stanna och genomläsa texten på upplysningstavlan, så att de icke sedan behöver sväva i okunnighet om på vilken sid av vägen de i fortsättningen skall färdas! Det är möjligt att Hollets tullanstalt utgjort ett olyckligt undantagsfall och att gränsmarkeringen på andra infartsvägar till Sverige är bättre, men detta undantagsfall har utgjort en mycket stor trafikfara. Olyckstillbudet har varit många, och vi får vara tack-

Ang. ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigeval

samma för att dödsolyckorna stannat vid två fall.

Jag får ännu en gång tacka för svaret på interpellationen och för statsrådets löfte att ägna frågan fortsatt uppmärksamhet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigeval

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Kronstrands interpellation angående ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigeval, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Kronstrand har frågat mig, om jag vill medverka till ändringar i gällande bestämmelser angående tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen, så att dessa val i överensstämmelse med församlingsstyrelsekommitténs förslag hålles på samma dag som kommunal- och landstingsvalen men vid skilda förrättningar.

Till svar på frågan får jag anföra följande.

Enligt kommunala vallagen skall val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige förrättas tredje söndagen i september, val av municipalfullmäktige första söndagen i oktober och val av kyrkofullmäktige tredje söndagen i oktober.

Frågan om lämpligaste tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen har varit under övervägande åtskilliga gånger alltsedan kyrkofullmäktiginstitutionen inrättades 1930. I motioner vid 1935, 1949 och 1952 års riksdagar framfördes tanken att i tiden sammanföra dessa val med landstingsmannavalen och kommunalfullmäktig- respektive stadsfullmäktigvalen. Vid samtliga tillfällen avvisades denna tanke av riksdagen. Frågan om en samordning av de kyrkliga och de borgerliga kommunalvalen aktualiserades även genom motioner vid 1955 års riksdag. Med

anledning av dessa motioner hemställde riksdagen, att frågan om en lämpligare tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen skulle överlämnas till församlingsstyrelsekommittén för övervägande. I det utlåtande av konstitutionsutskottet, som låg till grund för denna hemställan, framhöll utskottet, att det inte borde komma i fråga att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med landstingsmannavalen och kommunal- respektive stadsfullmäktigvalen.

I enlighet med riksdagens hemställan uppdrogs 1956 åt församlingsstyrelsekommittén att vid fullgörandet av dess utredningsuppdrag också överväga den här berörda frågan. Kommittén framlade 1958 betänkande om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen (SOU 1958: 42). I betänkandet anförde kommittén, att övervägande skäl talar för att de kyrkliga valen förläggs till samma valdag som de borgerliga kommunalvalen samt att kyrkofullmäktigvalen därvid förrättas åtskilt från de övriga valen, så vitt möjligt i särskilt rum.

Församlingsstyrelsekommitténs betänkande har varit föremål för en omfattande remissbehandling. Därvid visade det sig, att flertalet huvudremissinstanser och ungefär en tredjedel av antalet hörda kommunala organ ställde sig avvisande till den av kommittén förordade lösningen. De väsentligaste invändningarna var att man finge befara en i hög grad ökad kassation av valsedlar samt att de åtskilda förrättningarna skapade behov av ytterligare lokaler och kompetent personal, som inte kunde tillgodoses. I Stockholm skulle sålunda behöva anskaffas ca 300 nya lokaler och engageras ytterligare 1 500 deputerade och vaktmästare. Men även i mindre kommuner har förslaget ansetts praktiskt taget ogenomförbart framför allt på grund av det ökade lokalbehovet. I åtskilliga remissyttranden föreslås, att prövningen av frågan om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen får anstå i avbidan på att de överväganden rörande tidpunkten för landstingsmannavalen presenteras, som ansetts ingå såsom ett led i författningsutredningens arbete.

Ang. polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld

Riksdagen har redan så till vida tagit ställning till församlingsstyrelsekommitténs betänkande som riksdagen godkändt konstitutionsutskottets utlåtande 1960:25, vari uttalas en förväntan att det i betänkandet redovisade materialet överarbetas innan förslag framläggs till ny lagstiftning på området, vilket utskottet jämväl förväntade skulle ske.

Efter att sålunda ha redovisat vad som förevarit i den av interpellanten upptagna frågan vill jag gärna uttala, att jag delar interpellantens uppfattning, att det ständigt minskande deltagandet i kyrkofullmäktigvalen är otillfredsställande från allmän synpunkt. Samtidigt nödgas jag dock konstatera, att de förslag som hittills framlagts för att råda bot härpå inte kunnat accepteras. I denna situation bör man enligt mitt bedömande avvakta slutförandet av författningsutredningens arbete för att se om detta kan öppna nya vägar för lösningen av ifrågavarande problem.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga.

Jag har efter det senast hållna kyrkofullmäktigvalet fått många belägg för att en reform av det slag som jag har angivit i min interpellation är önskvärd. Vad mina sagesmän då närmast har syftat till är att kyrkofullmäktigvalet borde hållas på samma dag som valet till den borgerliga kommunen. Kanske bör jag i klarhetens tecken säga att mina erfarenheter i stort sett är hämtade från valdistrikt på landsbygden.

Personligen skulle jag med stor tillfredsställelse hälsa åtgärder som medverkar till att kyrkofullmäktigvalen komma att omfattas med ett mera allmänt intresse bland väljarna. Det nu på många håll praktiserade och i och för sig ganska lovvärda systemet med gemensamma listor, baserade på resultatet av det strax förut hållna valet, för ju helt naturligt med sig att antalet röstande inte blir särskilt stort. Men detta i

sin tur har den konsekvensen, som ur demokratisk synpunkt inte är särskilt rolig, att man med hemliga listor och skumraskmanövrer kan påverka valet i sådan riktning, att kyrkofullmäktiges sammansättning under en fyraårsperiod inte alls blir representativ för väljarkåren.

Även om jag tror att de farhågor som remissinstanserna hyst beträffande de av församlingsstyrelsekommittén föreslagna åtgärderna är betydligt överdrivna, så är jag ändå väl medveten om att det inte är lätt att åstadkomma en lagstiftning som ger en ur alla synpunkter godtagbar lösning av frågan.

Kanske var jag alltför optimistisk när jag gick och hoppades att nästa kyrkofullmäktigval skulle kunna förrättas enligt en annan och bättre ordning än vi har varit vana vid. Detta gör givetvis att svaret har gjort mig något besviken, men de skäl som inrikesministern har anfört allra sist i svaret är sådana att jag böjer mig för dem, och jag hoppas att författningsutredningen, till vilken man knyter så många förhoppningar, skall lyckas också med denna detalj i det stora frågekomplex den sysslar med.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr Thorsten Larssons interpellation angående polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld, fick ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har frågat mig, vilka bestämmelser som gäller rörande polismyndighets rätt och förpliktelse att ingripa då någon hotas med våld och om jag anser dessa bestämmelser tillfyllest för att bereda den hotade tillräcklig säkerhet.

Som svar på frågan får jag anföra följande.

Ang. polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld

Enligt allmänna polisinstruktionen åligger det polisen bl. a. att söka förebygga brott och att lämna allmänheten skydd. Polisen är alltså skyldig att, då någon hotas med våld, ingripa för att söka avvärja den befarade våldshandlingen. De åtgärder som kan komma i fråga är antingen att ombändertaga den som uttalat hotet eller att sörja för den hotades säkerhet genom bevakning eller andra liknande skyddsåtgärder. Möjlighet för polisen att ombändertaga personer som utgör ett hot mot sin omgivning föreligger vidare enligt sinnessjuklagen och nykterhetsvårdslagen.

Innan åtgärder av här angivet slag vidtas måste polisen emellertid bilda sig en uppfattning om huruvida det över huvud taget finns anledning att ingripa. Det alldeles övervägande antalet hotelser är erfarenhetsmässigt inte allvarligt menade utan mera att betrakta som utslag av en människas tillfälliga förtvivlade eller uppretade sinnesstämning. Då anmälan görs om hot mot någons säkerhet måste polisen därför i första hand skyndsamt utreda de närmare omständigheterna i samband med det påstådda hotet. Vid denna utredning måste polisen söka utröna, om hotet verkligen har uttalats och om det är allvarligt menat. Det ligger i sakens natur att det många gånger kan vara en svår uppgift för polisen att få en tillförlitlig utredning i dessa hänseenden. Parternas uppgifter strider inte sällan mot varandra, och vittnen finns ofta inte till de händelser, som har utspelats. Särskilt svårt kan det vara för polisen att bedöma, om hotet kan antas komma att verkställas. För denna bedömning är det särskilt viktigt för polisen att bilda sig en uppfattning om sinnesbeskaffenheten hos den som uttalat hotelsen, hans skötsamhet i nykterhetskänseende och de personliga förhållandena i övrigt som har betydelse för bedömningen av hans farlighet och vilka åtgärder som lämpligen bör vidtagas. Erfarenheten visar nämligen att det främst är psykiskt abnorma och alkoholmissbrukare som utgör en verklig fara för andra människors personliga säkerhet.

Om utredningen ger polisen anledning befara att den hotade kommer att bli utsatt för våldshandling, kan polisen som jag nyss sagt i vissa fall ingripa med stöd av bestämmelserna i sinnessjuklagen och lagen om nykterhetsvård.

Visar utredningen att den som uttalat hotelsen är sinnessjuk, äger polismyndigheten sålunda enligt *sinnessjuklagen* ansöka om hans intagning å sinnessjukhus för vård. Härvid kan ett mera summariskt förfarande än eljest komma till användning då fråga är om person som är farlig för annans personliga säkerhet. Intagning på sjukhuset kan då ske på grundval endast av ett kortfattat läkarintyg att den undersökte på grund av sinnessjukdom representerar en farlighet av detta slag. Intagning kan alltså i dessa fall ske snabbare än i andra fall. — Föreligger anledning antaga att vederbörande är sinnessjuk och finner polisen det uppenbart att han är farlig för annans personliga säkerhet, äger polismyndigheten ansöka om hans intagning för observation. Till ansökan skall i sådant fall fogas av läkare utfärdad observationsattest, innefattande en försäkran att det finns anledning till antagande att vederbörande är sinnessjuk.

När fråga uppkommer om intagning på sinnessjukhus för vård eller för observation av någon som uppenbarligen är farlig för annans personliga säkerhet och/eller eget liv, äger polismyndigheten ombändertaga vederbörande i avbidan på beslut i ärendet.

Enligt *lagen om nykterhetsvård* kan polismyndighet hos länsstyrelsen göra ansökan om att alkoholmissbrukare tvångsintages å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. En förutsättning är att missbrukaren till följd av sitt missbruk är farlig bl. a. för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa. Är alkoholmissbrukaren farlig för annans personliga säkerhet och är faran så överhängande, att länsstyrelsens beslut inte utan våda kan avvaktas, skall polismyndigheten ofördröjligen på lämpligt sätt tills vidare omhänderta honom.

I de fall då någons farlighet för an-

Ang. polismyndighets rätt och plikt att ingripa vid hot om våld

nan inte har sin grund i sinnessjukdom eller alkoholism kan omhändertagande ske med stöd av den förut nämnda föreskriften i *allmänna polisinstruktionen*, som ger polisen en generell rätt att omhändertaga person om det erfordras för att avvärja straffbelagd gärning. Den omhändertagne får dock i dessa fall kvarhållas blott under en mycket begränsad tid, i allmänhet endast under några timmar. Ett så kort frihetsberövande kan måhända i någon mån dämpa en tillfällig aggressivitet hos den som uttalat hotet men är givetvis i allmänhet inte ägnat att undanröja hans farlighet.

Enligt strafflagen kan den, som hotar annan med misshandel eller annan brottslig gärning, i vissa fall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Brottet är dock inte lagt under allmänt åtal. Ökade möjligheter att inskrida till skydd för hotade personer kommer emellertid att finnas, sedan det av riksdagen nyligen godkända förslaget till brottsbalk trätt i kraft.

Enligt *brottsbalken* skall den som hotar med brottslig gärning på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom, dömas för olaga hot till böter eller fängelse i högst två år. Brottet är lagt under allmänt åtal, vilket innebär, att förundersökning alltid skall inledas vid misstanken om att sådant brott förövats och att straffprocessuella tvångsmedel kan tillgripas. Den misstänkte kan hämtas till och kvarhållas för förhör. Finns anledning att antaga, att den misstänkte kommer att fortsätta sin brottsliga verksamhet, kan han gripas, anhållas och häktas.

Att omhändertaga den som uttalat hot mot annan är självfallet det effektivaste sättet att skydda den hotade. I de fall då sådant omhändertagande inte kan komma till stånd, kan polisen som nämnts sörja för den hotades säkerhet genom att polisiär bevakning lämnas den hotade. Sådan bevakning kan emellertid inte fortgå kontinuerligt under längre tid utan i regel endast när faran bedömes överhängande och akut.

Såsom framgår av det anförda kan polisen bereda hotad person ett effektivt skydd i de ofta förekommande fall, då farligheten har sin grund i sinnessjukdom eller alkoholmissbruk hos den som uttalat hotelsen. I de fall, då farligheten inte beror av sådana tillstånd, är polisens möjligheter att skydda den hotade begränsade. Genom brottsbalken kommer dock enligt min mening möjligheterna att inskrida till skydd för personer som hotats med våld att öka så långt man rimligen kan nå.

Herr talman, härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet vill jag gärna framföra mitt tack för det utförliga svaret och redogörelsen för polismyndighets möjligheter att skydda människor vilka hotats av annan till liv och lem.

Svaret belyser mycket väl de svårigheter som polisen har med nuvarande bestämmelser. Jag är även medveten om att de allra största svårigheterna ligger i att avgöra om hotet verkligen är allvarligt menat eller eventuellt rent av endast ett inbillat sådant.

Statsrådet anför att skyddet mot hot är effektivt då ingripande kan ske på grund av att sinnessjukdom föreligger eller då lagen om nykterhetsvård är tillämplig. Måhända är det så. Vi får förutsätta att undersökningar som härvidlag görs blir utförda på ett riktigt sätt.

I alla andra fall, då inte dessa förhållanden föreligger, är svårigheterna större, menar statsrådet. Jag är medveten om att så är fallet och vill därför med tillfredsställelse notera att statsrådet i sitt svar här konstaterar att polisens möjligheter att ingripa ökas genom den nya brottsbalk som riksdagen antog häromdagen.

Herr talman! Det är tryggt för den stora allmänheten att få ta del av detta statsrådets konstaterande, ty alltför ofta får man läsa i tidningarna att det mitt ibland oss i vårt lugna och för rättssä-

Om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm

kerhet berömda samhälle har gått personer som en längre tid varit utsatta för hot, ett hot som slutat med fullbordad våldshandling.

Mången har då fått en känsla av att polisen inte handlat på ett tillräckligt effektivt sätt utan varit litet för tvehågsen med att ge den hotade tillräckligt skydd, och ibland har kanske detta även varit fallet. Jag vill hoppas att vad statsrådet här har sagt skingrar en del oklarheter på detta område, och jag vill ännu en gång tacka statsrådet för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm

Ordet gavs nu till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sundins interpellation om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Sundin har i en interpellation frågat, om jag är villig att i enlighet med vad i interpellationen anförts pröva förutsättningarna för statlig medverkan vid säkerställande och bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm, som är av värde från historisk och annan allmän synpunkt.

Det material interpellanten i första hand avser gäller en speciell samling dokumentär- och journalfilm, som f. n. ägs av ett enskilt filmföretag. Enligt herr Sundin är risken stor att materialet — som utgörs av icke tidsbeständig s. k. nitratfilm — skall spolieras. I interpellationen framhålles att en kopiering på tidsbeständig film är nödvändig men att vederbörande företag, med hänsyn till bl. a. kostnaderna, inte kan förväntas i tid få möjlighet att säkerställa materialet.

Frågan berör ett arkivproblem av stort allmänt intresse. De tekniska landvinningarna har snabbt förändrat strukturen av det källmaterial som bildar utgångspunkten för historisk forskning.

Från att fram till början av vårt århundrade ha till allra största delen bestått av skriftligt stoff utgör urkundsmaterialet i dag till väsentlig del bild- och ljudupptagningar. Jag vill i detta sammanhang nämna att jag f. n. har att pröva ett par framställningar — av vilka en från riksarkivet — som gäller det allmännas medverkan i arkiveringen av just bild- och ljudupptagningar. Riksarkivet erinrar i sin framställning om att vissa initiativ på området tagits, t. ex. inom biblioteksväsendet, men ämbetsverket anser att de många frågor som utvecklingen reser bör övervägas i ett sammanhang. Till detta vill jag foga den anmärkningen, att möjligheter naturligtvis föreligger att inom ramen för givna och kommande anslag till arkiv- och biblioteksväsendet vidtaga sådana dispositioner som successivt beaktar de krav vilka den förändrade utvecklingen på området ställer.

Vad så beträffar det speciella problem, som avses i interpellationen, är jag inte ense med herr Sundin om att den förordade lösningen utan vidare skulle vara den lämpligaste. Herr Sundin finner för sin del att staten borde bidra till kopieringskostnaderna under förutsättning att en filmsamling av detta slag utan ersättning upplåtes för forsknings- och undervisningsändamål. Enligt min mening gäller det här ett så allmänt samhällsintresse, att både forsknings- och undervisningsändamålen och allmänhetens önskemål att på lämpligast sätt få kontakt med de epoker, som skildrats, bör kunna tillgodoses. Det synes då naturligt att bl. a. televisionen kan ha anledning att intressera sig för en lämplig medverkan för att detta material skall bevaras och komma samtliga de intressen till godo, som jag nyss berörde. Enligt min mening bör möjligheterna till ett sådant arrangemang först undersökas och klarläggas. Om förutsättningar inte föreligger att den vägen lösa denna aktuella och enligt min mening för samhällsintresset viktiga fråga, är jag naturligtvis beredd att på nytt överväga problemet.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svar som han här har lämnat på min interpellation.

Av svaret framgår att statsrådet delar min uppfattning om det gamla filmmaterialets dokumentära värde samt om nödvändigheten av att detta för framtiden bevaras. Jag uttalar min förhoppning att den framställning, som gjorts från riksarkivet i en närliggande fråga, skall såväl i sak som när det gäller ekonomiska åtaganden få den reella prövning som vår tids utveckling kräver.

När det gäller journal- och dokumentärfilmen vet vi dess värde för forskning och undervisning samt från allmän synpunkt. Vi vet också att betingelserna för filmföretagen inte är sådana att de kan säkerställa dessa värden för den tid som kommer. Jag har i min interpellation ifrågasatt om inte det allmänna borde pröva förutsättningarna för en medverkan för bevarande och säkerställande av dessa värden.

Herr statsrådet säger att han inte delar min uppfattning. Av svaret framgår dock att statsrådet inte är främmande för en medverkan även från staten. Statsrådet säger i svaret: »Enligt min mening gäller det här ett så allmänt samhällsintresse, att både forsknings- och undervisningsändamålen och allmänhetens önskemål att på lämpligt sätt få kontakt med de epoker, som skildrats, bör kunna tillgodoses.» Detta måste väl innebära att åtgärder som leder till det som sägs i det citerade uttalandet är nödvändiga.

Statsrådet anser att televisionen bör intressera sig för saken. Mot detta har jag ingenting att invända. Jag ifrågasätter dock om inte utöver televisionens programkostnader också staten med sin känsla för forskningens och undervisningens behov och med sitt ansvar här bör träda in och dela de moraliska och ekonomiska åtagandena för att för framtiden bevara detta källmaterial. Men, herr statsråd, det väsentliga i detta sammanhang är inte vem som gör det, utan

Om en revision av församlingsindelningen att det blir gjort. I svarets slutvinjett finns en garanti för att de i interpellationen framförda frågorna skall bli tillgodosedda. Det sägs nämligen att om förutsättningar inte föreligger att på den av statsrådet tänkta vägen lösa den aktuella frågan, så är ecklesiastikministern beredd att lösa den efter andra riktlinjer. Av detta förstår jag att den aktualiserade frågan kommer att få en god lösning till gagn för forskning och undervisning samt att även det allmänna kommer att få sina önskemål tillgodosedda.

Med dessa ord ber jag att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om en revision av församlingsindelningen

Herr statsrådet af GEIJERSTAM, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Hjorths interpellation om en revision av församlingsindelningen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Hjorth frågat, om inom ecklesiastikdepartementet planeras någon utredning om en ny församlingsreform samt när i så fall en sådan utredning kan påbörjas. Planeras inte någon utredning, önskar herr Hjorth veta, om jag vill medverka till att en församlingsrevision verkställs i syfte att åstadkomma större församlingar.

Jag vill inledningsvis erinra om att en riktpunkt just nu för reformer på det kyrkliga området får anses vara att, så länge det viktiga arbetet inom utredningen kyrka—stat pågår, såvitt möjligt förändringar av stor principiell betydelse eller eljest djupt ingripande art inte bör äga rum. Frågan om en allmän nyindelning av kyrkoförsamlingarna i riket i syfte att skapa större församlingar är förknippad med åtskilliga problem rörande formerna för den lokala kyrkliga verksamheten och denas förhållande till samhället i övrigt

Om en revision av församlingsindelningen

— problem som i vissa fall är av principiell natur. Vad man enligt min mening därför i dagens läge bör inrikta sig på är att om möjligt på de partiella reformernas väg söka nå den i interpellationen åsyftade anpassningen av den kyrkokommunala verksamheten till redan genomförda eller nu aktuella kommunindelningsreformer.

Såsom herr Hjorth antytt är frågan inte ny, hur en ändamålsenlig organisation av församlingarnas verksamhet bör vara beskaffad. Den har i olika sammanhang diskuterats i riksdagen, bl. a. i samband med att frågor om ny kommunindelning och ny pastoratsindelning behandlats. Ofta har just det av herr Hjorth upptagna önskemålet att åstadkomma en gemensam skattesats, som är lika för hela den borgerliga kommunens område, kommit i blickpunkten. Denna och andra av herr Hjorth berörda frågor om formerna för den kyrkokommunala verksamheten har ingående diskuterats år 1960 i ett utlåtande (nr 25) av konstitutionsutskottet. Utlåtandet utmynnade i en hemställan, att frågorna skulle beaktas bl. a. i samband med den revision av församlingsstyrelselagstiftningen, som just då var aktuell.

Till grund för den nya lagen om församlingsstyrelse, som träder i kraft den 1 januari 1963, låg ett förslag av församlingsstyrelsekommittén, vari ingående behandlades formerna för samverkan mellan församlingar i större enheter. Kommittén förordade främst att sådana samfälligheter skulle bildas, som skötte angelägenheter av ekonomisk natur. Förslaget förestavades av å ena sidan omtanken om lokalförsamlingen, som i möjligaste utsträckning borde fortleva kring församlingskyrkan, samt å andra sidan de fördelar, som en större ekonomisk gemenskap medförde.

I 1961 års proposition underströks, att stora fördelar står att vinna genom samfällighetsbildning. Genom att utnyttja ett större skatteunderlag kan en mera långsiktig planering ske på grundval av dessa förslag och skattemedlen bli mera rationellt utnyttjade. En väg för samordning av planeringsverksamheten

med den borgerliga kommunens intressen har öppnats genom att obligatoriskt samråd i budgetarbetet nu har föreskrivits. Också i utskottsutlåtandet (KU 16) framhölls vikten av att samfällighetsbildning kommer till stånd i vidgad utsträckning.

Genomförandet av den ordning jag nu berört följs för närvarande med uppmärksamhet inom ecklesiastikdepartementet och jag är beredd att på olika vägar söka stimulera till ökad samfällighetsbildning. Efter den nya pastoratsindelningen underlättas ett sådant förfarande, eftersom pastoratets gränser nu i mindre utsträckning än förr skär kommunens. Inom de kommande större kommunenheterna kan man mycket väl tänka sig att pastorn i många fall går samman i en samfällighet, vars gränser sammanfaller med kommunens. Jag vill framhålla det lämpliga i att frågor av förevarande art diskuteras vid det årligen återkommande samrådet mellan församlingarna och kommunerna. Skulle av skäl, som inte nu kan överblickas, bildandet av samfälligheter inte få önskvärd omfattning, får givetvis ytterligare ansträngningar göras att underlätta samgåendet i denna form eller också andra åtgärder övervägas, som kan bedömas lämpliga. Jag vill slutligen nämna, att sedan församlingsstyrelselagen antogs våren 1961, har ett trettiotal ärenden om samfällighetsbildning handlagts inom ecklesiastikdepartementet.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Hjorths interpellation.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet af Geijerstam för svaret på min interpellation. Även om svaret inte är så positivt som jag önskat, så noterar jag med tillfredsställelse statsrådets intresse för saken och hans beredvillighet att stimulera till ökad samfällighetsbildning.

Utvecklingen på det kyrkliga området har inte stått stilla, men det hade varit önskvärt med en raskare takt. Den nya församlingsstyrelselagen ger

församlingarna en mera tidsenlig organisation. Likaså kan pastoratsreformen hälsas med glädje. Att de föga populära pastoratskyrkostämmorna försvinner gråter nog ingen över. Systemet med församlingsdelegerade i stället tror jag blir bra mycket bättre.

Dessa åtgärder är dock enligt min mening otillräckliga. Inför de nya kommunala blockbildningarna gör sig också behoven av vidgade församlingsgränser påminna. Skillnaden i den kyrkliga utdebiteringen inom kommunen är för all del inte av någon avgörande betydelse men orsakar i alla fall vissa besvär och irritation. Det finns t. ex. tätorter som delas mitt itu av församlingsgränser. Anställda vid samma företag kan därigenom få källskatteavdrag enligt olika tabeller. Ändringar i en på sina håll otymplig och orationell valdistriktsindelning skulle också underlättas genom en reform här. För vi så åter, med större kommuner, flera pastorat med skilda utskylder, blir det nog många varianter i den sammanlagda skattesatsen.

En tänkbar lösning är ju, som statsrådet i sitt svar framhåller, att församlingarna och pastoraten inom de nuvarande eller blivande kommunbildningarna går samman i kyrkliga samfälligheter. Jag betraktar detta som visserligen ett steg i rätt riktning men ändå som en mera provisorisk lösning. Beklagligt nog innebar också den nya församlingsstyrelselagen en viss skärpning när det gäller samfälligheterna. Tidigare har församlingarna kunnat bilda en kyrklig samfällighet, antingen total för handhavande av samtliga församlingsangelägenheter eller också partiell, varvid den handhaft vissa, vanligen ekonomiska angelägenheter. För att som det heter »bevara den specifikt kyrkliga verksamheten inom församlingens krets» kan hädanefter en samfällighetsbildning endast avse frågor av ekonomisk natur. De nuvarande totala samfälligheterna får dock be stå.

Denna omtanke om lokalförsamlingen, så att den i möjligaste utsträckning får fortleva kring församlingskyrkan, anser jag överdriven. Härför talar bl. a. erfa-

Om en revision av församlingsindelningen renheten från 1952 års kommunindelning, där nu de små socknarna väl sammansmält i större kommunala enheter. För att på allvar komma till rätta med de små församlingarnas problem är nog, sett på lång sikt, en mera genomgripande församlingsreform av nöden.

Som jag nämnde i min interpellation talar också det vikande intresset för kyrkan och de kyrkliga frågorna till förmån för en rationalisering. Koncentrationen av människorna till tätorter har väl bidragit till detta förhållande. Sockenkyrkan ligger ofta i en glesbygd långt från samhället och industrierna. Tiden är kanske ännu inte mogen för mera radikala förändringar. Annars förefaller det mest rationella vara att helt överföra de kyrkliga angelägenheterna till de borgerliga kommunerna. Ett särskilt kyrkokommunalt förvaltningsorgan skulle nog bli mindre arbetstungt än t. ex. en socialnämnd eller en skolstyrelse. Man talar ofta i vår tid om överorganisation och förenings- och mötesledda. Det måste väl mot den bakgrunden vara i överkant när det i en kommun som står mig nära, med drygt 4 000 invånare, finns tre kyrkoråd, ett pastoratskyrkoråd, två kyrkostämmor, tjugo ledamöter i kyrkofullmäktige och en pastoratskyrkostämman som nu från årsskiftet avlöses av tjugo församlingsdelegerade. Att sedan själva kyrkolivet med fåtaligt besökta gudstjänster skulle behöva en renässans är en annan sak som jag i detta sammanhang ej vågar gå in på.

Nu förstår jag av statsrådets svar att frågan om en församlingsreform är för tidigt väckt. Jag hade hoppats att avslutandet av pastoratsindelningssakkunnigas arbete skulle följas av en utredning med sikte på en ny församlingsindelning. Jag kan dock hålla med statsrådet om att man bör avvakta kyrka—stat-utredningen och först se, till vilket resultat den kommer. När jag nu än en gång tackar statsrådet för svaret får jag uttala den förhoppningen, att denna viktiga utredning snart blir klar med sitt arbete och att den tar upp spörsmålet i hela dess vidd. Framför allt praktiska

Ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.

skäl talar för genomgripande och långt gående åtgärder härvidlag. Den dynamiska utvecklingen i hela vårt samhällsliv innebär annars risker för att man liksom tidigare kommer på efterkälken. Bl. a. behandlingen av dessa frågor vid flera olika tillfällen samt anslutningen till en samverkan mellan församlingar i större enheter vittnar om ett stort positivt intresse för saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.

Ordet lämnades härpå till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Ferdinand Nilssons interpellation angående den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m., och nu yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Ferdinand Nilsson har bett mig lämna en redogörelse för utvecklingen av frågan om den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige liksom om storleken av de belopp som avses skola från svensk sida erläggas till det danska jordbruket.

Med anledning härav får jag anföra följande.

En redogörelse för tillkomsten av och innehållet i det svensk-danska jordbruksavtalet i anslutning till EFTA har lämnats i proposition till 1960 års riksdag.

Såsom framgår härav var man på dansk sida inte beredd att medverka i EFTA, såvida inte väsentliga lättnader kunde beredas den danska jordbruksexporten. Eftersom själva konventionen endast skulle innehålla bestämmelser av mer generell natur på detta område, förutsattes ytterligare medgivanden i form av bilaterala avtal. Det avtal som efter överläggningar under år 1959 träffades mellan Sverige och Danmark innebar bland annat, att Danmark årligen skulle

tillföras ett visst belopp. Arrangemanget får ses mot bakgrunden av att det danska jordbruket — i motsats till exempelvis den danska industrien — inte kunde räkna med någon fortgående reducere- ring av importländernas gränsskydd.

Låt mig här inskjuta, att särskilda jordbruksavtal även träffats mellan Danmark och andra EFTA-länder, exempelvis Storbritannien. Eftergifter till förmån för den danska jordbruksexporten har därvid gjorts.

Det belopp som enligt det svensk-danska avtalet skulle tillföras Danmark för tiden 1/7 1960—30/6 1961 fixerades i avtalet till 10 miljoner svenska kronor. Samtidigt uttalades att beloppet för tiden därefter skulle kunna jämkas, om storleken av den danska jordbruksexporten till Sverige eller nivån för det svenska importskyddet skulle undergå någon mera påtaglig förändring.

Den danska exporten av viktigare jordbruksvaror uppgick under den första ettårsperioden till cirka 58,3 miljoner svenska kronor. Det för denna tid överenskomna beloppet om 10 miljoner kronor utbetalades genom beslut den 30 juni 1961. Under perioden 1/7 1961—30/6 1962 uppgick den danska exporten till ett inte oväsentligt högre belopp, samtidigt som det svenska gränsskyddet ytterligare något förstärktes. Exporten av viktigare jordbruksprodukter slutade på sammanlagt 77,9 miljoner kronor. Efter förhandlingar i Stockholm i augusti i år beslöts att 20 miljoner kronor skulle överföras till Danmark för det förflutna året. Beslut att överföra medlen fattades den 6 september 1962. I båda dessa fall har man på dansk sida förklarat, att man inte avsåg att använda medlen för att stödja den danska exporten till Sverige.

Det belopp, sammanlagt 30 miljoner kronor, som sålunda utbetalats till Danmark, har bestritts av medel, som influtit såsom regleringsavgift och accis å fettvaror m. m.

Jag kan självfallet inte nu uttala mig om vilket belopp som kan bli aktuellt för innevarande period. Överläggningar härom kan förutses efter periodens slut.

Ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett varmt tack för att han varit vänlig att besvara denna interpellation trots att den framställdes mot slutet av riksdagen, vid en tid då givetvis arbetsbördan på olika händer är hårt pressande. Jag tycker att detta var utomordentligt vänligt av honom, och jag ber att särskilt få understryka det.

Naturligtvis hänvisade jag redan i min interpellation till händelserna 1960 och gjorde det så mycket hellre som jag tillsammans med ledamoten av denna kammare, herr Eric Carlsson, väckte en motion just i samband med det danska handelsavtalet. De allmänna principerna för uppläggningsen var mig alltså välbekanta.

Nu konstaterar man att vi har genomgått en utveckling. Det ursprungligen fixerade beloppet 10 miljoner kronor har numera fördubblats. Det är fråga om 20 miljoner. Detta sammanhänger med att exporten av danska produkter hit har vuxit, såsom statsrådet säger, från 58,3 miljoner kronor det första året till att under förflutet budgetår vara uppe i 77,9 miljoner kronor. Det är således en kraftig utveckling. Samtidigt har vissa justeringar skett beträffande importavgifterna, såsom också påpekas i svaret, och detta tillsammans har lett till att beloppen höjts.

Jag konstaterar det och är medveten om sammanhanget. Jag vill inte bestrida den formella riktigheten av den danska förklaringen, att dessa medel direkt användes för att stödja den danska exporten till Sverige. De står dock i viss relation ej mindre till exportens omfattning än även till våra importavgifter, och från Danmark säger man att dessa medel har fördelats mellan danska jordbruksorganisationer. De har alltså gett det danska jordbruket resurser som gör det lättare för danskarna att sälja sina

produkter till ett facilitare pris. Det innebär att dessa pengar kan utgöra ett medel att till en del reducera verkningarna av det skydd som genom våra importavgifter tillförsäkrats svenskt jordbruk i sexårsavtalet. Pris- och kostnadsutvecklingen har även gjort vårt jordbruk särskilt känsligt också för relativt mindre varuposter som kan trycka på marknaden, så pass labil som den är.

En annan sak som vi berörde i motionen år 1960 — den väcktes för övrigt också i andra kammaren — var att man måste se detta i belysning av jordbrukets betydelse för tillgodoseende av svensk folkförsörjning. Uppenbart är att ett växande beroende av livsmedelsimport från ett A-paktsland kan medföra konsekvenser vid en av krigsfara vållad avspärrning. I början av förra sommarens — och det var så att säga den första anstötten som för mig åter aktualiserade denna fråga — hade vi besök av en dansk statsman, som gjorde uttalanden angående Sveriges anslutning till EEC. Enligt tidningsreferat — jag hörde honom inte utan har bara dem att gå efter — berörde han då möjligheten av att Danmark skulle befordra en svensk anslutning till EEC i någon form. Men han förutsatte därvid som ett villkor eller önskemål, hur man vill se saken, att då också skulle beredas vidgat utrymme för import av danska jordbruksprodukter till Sverige. Vi kanske bara står i början av en utveckling.

På mig gjorde detta uppslag ett pinsamt intryck. Det bör dock vara gränser för de kommersiella kraven av denna art broderfolken emellan. Men kanske har man anledning att även på detta område av nordiskt samarbete erinra sig de vackra orden, som var och en som är äldst i en syskonskara känner till: »Var kärleksfull, var vänlig mot dina syskon små, ... och äro de ej snälla, var snäll mot dem ändå.» Jag vill bara beklaga att just det svenska jordbruket, som sitter så illa till, skall få bära utslaget av denna vackra syskonkärlek.

Herr talman, innan jag slutar ber jag att få uttala ett beklagande av att talar-

Ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.

stolen har flyttats över till denna sida i kammaren, och jag gör det därför att det lätt medför att den som talar och vänder sig till statsrådsbänken frestas att vända ryggen till talmannen, vilket ju är mycket illa gjort.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson sade att det kan vara en fara i att göra sig beroende av import från vad han kallar ett A-paktsland. Det är alldeles tydligt att man i ett sådant här sammanhang kan välja vilka uttryck man vill. Vi har dock inte, herr Nilsson, gjort oss beroende av någon import, utan vid de tillfällen då inte det svenska jordbruket självt kan förse marknaden med produkter sker det en import, bl. a. från Danmark. Vi har ju i princip under vanliga förhållanden fri import och intet annat hinder än de importavgifter som vi lägger på varorna. Därför har importen från Danmark varierat; den var större under perioden från den 1 juli 1961 och fram till den 1 juli 1962 än den var ett år tidigare. Om jag har förstått rätt, berodde det på att vi då inte hade möjligheter att själva få fram de produkter, som konsumenterna efterfrågade, utan i ökad utsträckning fick ta in danska varor. Det är mycket möjligt att det har blivit en förändring av det förhållandet i dag — det har jag inte kontrollerat — men det har ju ständigt förutsatts att det uppenbarligen kan vara en fördel för oss att också ha vissa möjligheter att importera.

Jag lyssnade kanske inte så noga till vad herr Ferdinand Nilsson citerade, trots att han vände sig emot mig, men jag tror inte att han själv tagit intryck av maningen om kärleksfullhet. Det förefaller åtminstone inte så när man läser hans interpellation.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Det allra sista ber jag att få replikera genom hänvisning till ett uttalande av en av mina kammar-

kamrater och partikamrater, som talade om den känsla som är djup i hjärtat.

Men det var inte därför jag begärde att få replikera. Jag vill inte på något sätt bestrida riktigheten av jordbruksministrernas synpunkter på importen från Danmark. Jag ber emellertid att få hänvisa till traktaten med Danmark och till ett uttalande i propositionen nr 25 år 1960. Det uttalandet ger, såvitt jag kan bedöma, inte intrycket av att det är rena tillfälligheter att man importerar danska produkter. I propositionen sägs nämligen — jag har tagit mig friheten att återge det i min interpellation, och statsrådet hänvisar också till det, så det är honom väl bekant: »På dansk begäran har i avtalet gjorts ett uttalande från svensk sida angående den svenska jordbrukspolitiken. Det förklaras att denna icke syftar till någon ökning av den svenska jordbruksproduktionen och att den blivande produktions- och konsumtionsutvecklingen kan förväntas göra det möjligt för de danska producenterna att bevara sin marknad i Sverige för varor av intresse för det danska jordbruket och för andel i en ökad förbrukning i Sverige av sådana varor.»

Såvitt jag förstär innebär detta att traktaten syftar till att de danska produkterna skall fylla en uppgift på den svenska marknaden som icke är av tillfällig natur. Jag har fått det bestämda intrycket.

När man säger att det rör sig om begränsade belopp, så vill jag gärna medge det. Det rör sig om mindre poster, men det rör sig om en växande och kanske *ständigt* växande del av den svenska marknaden. Det innebär således ett kanske ständigt växande hot mot en betryggad svensk folkförsörjning. Inte så att huvudparten av folkförsörjningen skulle beröras, men den svenska produktionen är känslig för denna import som verkar som ett tryck. Så känns det för många jordbrukare som i klartext sagt sin mening om hur de uppfattar detta att pengar som går in till statsverket i samband med jordbruksregleringen disponeras över till de danska jordbrukarorganisationerna och därige-

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

nom bereder dem ekonomiska möjligheter till en ökad konkurrens med det svenska jordbruket på livsmedelsmarknaden. Ökade möjligheter till konkurrens skapas, och den danska uppgiften är därför bara formellt riktig. Därigenom reducerar man även värdet av det prisskydd som importavgifterna innebär för svenskt jordbruk och som tillförsäkras det svenska jordbruket genom ett ännu gällande avtal. Detta är en sak som svenska jordbrukare har fäst sig vid.

10 miljoner kronor har ansetts vara ett mindre belopp i det här sammanhanget. När det gällde att öka det svenska småbrukarskyddet med ungefär 10 miljoner så var det stridigheter från riksdag till riksdag om det beloppet. Nu är vi hux flux uppe i det dubbla. Jag är mycket tacksam för att statsrådet har velat lämna dessa uppgifter. En dansk journalist som ringde mig berättade att i de danska tidningarna har dessa 20 miljoner blivit i hög grad uppmärksammade och omtalade, när de kom och hur de fördelades. Men i svensk press har det stått väldigt litet om den saken. Jag har följt med ganska hyggligt och sett mycket litet om detta. Möjligen beror det på att detta inte hör till de mest lysande bladen i vår historia.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vet mycket väl att denna fråga följs med ganska stort intresse, och detta är också anledningen till att jag ytterligare en gång tar till orda.

Det förhåller sig inte på det sätt som herr Nilsson sade. Ökningen av den danska exporten av kalvkött till Sverige var 8 miljoner kronor mellan de två år som jag nämnde i mitt interpellationssvar. I fråga om potatis hade vi en betydande ökning på 14 miljoner kronor. Herr Ferdinand Nilsson vet väl för resten själv hur det var ställt med den svenska potatisen under denna tid. Vi skall alltså tvärtom vara mycket glada över att vi hade möjlighet att köpa potatis från Danmark vid detta tillfälle.

Det finns inte en utveckling i den riktning som herr Nilsson talade om, nämligen att importen från Danmark skulle utgöra något allvarligt hot mot det svenska jordbruket och dess avsättning av sina egna produkter. Det finns i detta sammanhang ingenting som gör att man behöver oro sig över ett sådant perspektiv.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vitsordade nyss att jag var ense med jordbruksministern i vad han sade på dessa punkter. Men jag hade då också väntat att han skulle vitsorda vad jag anförde om att man inte kan komma ifrån avtalets stationella karaktär. Det är fråga om, låt vara begränsade kvantiteter, men dessa är av sådan art att de kan verka prispressande och försvårande i den situation som svenskt jordbruk för närvarande befinner sig i. Jag betonar ännu en gång att många människor känner sig faktiskt upprörda vid tanken på att regleringsmedel som influiter i samband med den svenska jordbruksregleringen skall vandra över till konkurrenterna därborta på andra sidan sundet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 23 och första lagutskottets memorial nr 45.

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens jordbruksnämnds råd jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 2 november 1962 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 193, hade Kungl. Maj:t hemställt, att riksdagen måtte be-

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

sluta att, i överensstämmelse med vad i propositionen förordats, statens jordbruksnämnds råds avdelning för frågor på jordbrukets område skulle upphöra från och med den 1 januari 1963 samt att jordbruksnämndens konsumentdelegation skulle inrättas från och med nämnda dag.

Konsumentdelegationens viktigaste uppgift skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag vara att bistå jordbruksnämnden med råd och upplysningar, bland annat som remissorgan, därigenom kompletterande motsvarande arbetsuppgifter för jordbrukets förhandlingsdelegation. Delegationen hade föreslagits bestå av ett tiotal av Kungl. Maj:ts förordnade ledamöter. Vid valet av dessa borde enligt propositionen eftersträvas en så allsidig representation som möjligt från förbrukarna av jordbrukets produkter. Departementschefen hade sålunda funnit det rimligt, att såväl enskilt som kooperativt näringsliv utanför den rena jordbrukssektorn skulle kunna erhålla representation i delegationen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionerna I: 764, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, och II: 925, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 193 måtte besluta, att statens jordbruksnämnds råds avdelning för frågor på jordbrukets område den 1 januari 1963 skulle ersättas av jordbruksnämndens allmänna råd för rådgivnings- och upplysningsverksamhet enligt de grunder som angivits i motionerna samt att härvid i det nya rådet skulle ingå representanter även för jordbruket och dess livsmedelsindustri.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att statens jordbruksnämnds råds avdelning för frågor på jordbrukets område skulle upphöra från och med den 1 januari 1963;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

och med avslag å motionerna I: 764 och II: 925, såvitt nu vore i fråga, besluta, att ett till jordbruksnämnden knutet rådgivande organ, benämnt jordbruksnämndens konsumentdelegation, skulle inrättas från och med den 1 januari 1963;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 764 och II: 925, såvitt nu vore i fråga, besluta, att konsumentdelegationen skulle hava den sammansättning som i utlåtandet förordats;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 764 och II: 925, såvitt nu vore i fråga, besluta, att omorganisationen i övrigt skulle ske i överensstämmelse med vad i utlåtandet förordats.

Reservation hade avgivits av herrar *Nord, Hermansson, Nils Hansson, Ringaby, Isacson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Hamrin* och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 764 och II: 925, såvitt nu vore i fråga, besluta, att konsumentdelegationen skulle innefatta en representant för jordbrukets förädlingsindustri samt i övrigt vara sammansatt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Jordbruksutskottets föreliggande utlåtande nr 34 behandlar Kungl. Maj:ts förslag att ersätta jordbruksnämndens råds avdelning för jordbruksfrågor med en jordbruksnämndens konsumentdelegation.

Som kammaren nog erinrar sig ersattes livsmedelskommissionen vid dess upplösning år 1950 av statens jordbruksnämnd, som i stort sett övertog livsmedelskommissionens uppgifter, och då främst den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område samt avsättningsfrågorna. Nämnden ålades också att samråda med näringslivets organisationer inom nämndens verksamhetsområde. Vi har alltså i dag ett ämbetsverk, den-

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

na jordbruksnämnd, som i spetsen har en generaldirektör och fem ledamöter av vilka två representerar producenterna, två enskild och kooperativ handel och en den största löntagargruppen. Men under jordbruksnämnden har vi å ena sidan jordbrukets förhandlingsdelegation, som består av representanter för producenterna, representerade av Lantbruksförbundet och RLF. Denna förhandlingsdelegation för, som namnet säger, förhandlingar i alla viktiga prisregleringsfrågor. Samtidigt fungerar den som ett rådgivande organ och som ett remissorgan.

Statsrådet understryker nu särskilt i propositionen att han framdeles vill göra den rådgivande verksamheten mera omfattande än den kanske hittills har varit. Under jordbruksnämnden har vi alltså å ena sidan detta förhandlingsorgan och å andra sidan finns för närvarande jordbruksnämndens råd, vilket i sin tur sönderfaller i två avdelningar, dels en avdelning för jordbruksfrågor, dels en avdelning för fiskefrågor. Avdelningen för fiskefrågor skall enligt förslaget bestå i framtiden, medan avdelningen för jordbruksfrågor skulle omorganiseras till en jordbruksnämndens konsumentdelegation.

Man förefaller vara rätt enig om att jordbruksnämndens råd efter flerårsavtalens tillkomst 1956 kommit att spela en alltmer underordnad roll. Därmed har också konsumentgruppernas inflytande på jordbrukets prisregleringsfrågor begränsats på ett sätt, som nog inte kan sägas vara till fördel för vare sig jordbruket eller samhället i övrigt. Statsrådet liksom det övervägande antalet remissinstanser finner det därför angeläget att konsumentintresset bereds tillfälle att följa utvecklingen på jordbrukets område bättre än för närvarande och bidra till utformningen av jordbrukspolitik. Man föreslår också att rådet omorganiseras till en konsumentdelegation av ungefär samma storleksordning som förhandlingsdelegationen, d. v. s. med ett tiotal ledamöter och suppleanter för dessa. Dessutom skall finnas ett sekretariat.

Av remissinstanserna har, som jag redan antytt och som kammarens ledamöter torde ha funnit av jordbruksutskottets utlåtande, den övervägande delen ställt sig förstående till förslaget att reorganisera rådet och därigenom bereda konsumentintresset ökade möjligheter att följa utvecklingen samt att — som jag redan framhållit — ge sin medverkan vid utformningen av jordbrukspolitik.

Det vore i detta sammanhang naturligtvis inte oberättigat att belysa jordbrukets aktuella problem, som är både stora och svårbemästrade. Jag skall dock inskränka mig till att framhålla den inkomstefterläpning som jordbrukarna bevisligen har råkat in i, alla de problem som landsbygdens avfolkning säkerligen kommer att medföra samt det ovissa läge som en associering till EEC kommer att skapa. Vi vet i dag inte vilken prispolitik för jordbruksprodukter som kommer att bedrivas inom den europeiska gemenskapen och därför inte heller varken om vi kan få målsättningen för vår jordbrukspolitik godtagen i EEC eller om vi kan få handelsfrihet och praktiska möjligheter att efter en associering över huvud taget genomföra en politik med vår målsättning. Dagsläget är såvitt jag förstår bekymmersamt, och framtiden är för vårt jordbruk höljd i dimma.

Med hänsyn härtill har vi inom det parti jag företräder med viss sympati sett departementschefens varsamma — i betydande mån försöksbetonade — förslag till förändring av jordbruksnämndens struktur. Vi vill nämligen, och jag hoppas med rätta, tyda förslaget som ett försök inte bara att skapa jämnvikt mellan producent- och konsumentintressen utan även — och kanske viktigast — att genom den tilltänkta konsumentdelegationens upplysningsverksamhet skapa en mera allmän förståelse för »jordbrukets problematik och ställning i Sverige och i internationellt perspektiv», som statsrådet uttrycker det.

Vi vill med andra ord tyda statsrådets intentioner så, att han genom jordbruksnämndens konsumentdelegation vill gö-

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

ra ett försök att lyfta jordbrukets problem över partier och gruppintressen och därmed skapa förståelse för och om möjligt enighet kring de lösningar som vi måste söka oss fram till på de ytterst intrikata problem, som vi redan står inför och som vi kan räkna med att efter hand bli ställda inför inom vårt jordbruk under detta årtionde och kanske längre fram.

Statsrådets varsamhet framträder också därigenom att konsumentdelegationen under de återstående tre åren av det nuvarande sexårsavtalets giltighetstid beräknas »genom interna diskussioner kunna skaffa sig de insikter som erfordras för att kunna ta ställning till de väsentliga huvudfrågorna». Efter denna inkörs- eller försökstid finner statsrådet naturligt »att delegationens ställning och arbetsuppgifter kan komma att prövas på nytt».

Det kan naturligtvis diskuteras om denna prövo- och utbildningstid om tre år är nödvändig. För egen del tror jag att den årliga kostnaden om 50 000 kronor är värd sitt pris, om delegationen rätt bedriver sina överläggningar och sin informationsverksamhet bland konsumenterna, så att svenska folket allmänt blir berett att ta ställning till de djupt ingripande förändringar i vårt samhällsliv, som vi — såvitt jag kan se — kommer att ställas inför. Inom parentes vill jag därtill som en personlig uppfattning framhålla att det synes mig lämpligt att även handeln ingår i denna delegation.

Herr talman! Jag förmodar att vi alla inom utskottet har sett på detta ärende ungefär som jag nu antytt min bedömning vara. Men en meningsskiljaktighet föreligger inom utskottet, och den beror närmast på en varierande uppfattning om vad statsrådet avser med »förbrukare av jordbrukets produkter», d. v. s. vilka som bör räknas till kategorien konsumenter och vara representerade i jordbruksnämndens konsumentdelegation. En riktning inom utskottet har velat att enbart ett »finslipat» — som ordet föll; jag anser det här vara detsamma som renodlat — konsument-

intresse skall vara representerat i delegationen. Den andra riktningen har ansett att konsumentintresset i alla dess former, alltså även jordbrukets egen livsmedelsindustri, bör vara representerat. Därigenom, har man menat, skulle vi vinna, att överläggningarna inom delegationen fritt skulle omspanna hela konsumtionens skala av åsikter och erfarenheter. Först efter denna allsidiga friktion mellan olika meningar och erfarenheter kan, anser vi reservanter, delegationen rätt fylla sin uppgift som rådgivande och upplysande konsumentorgan.

En gränsdragning mellan konsumenter och producenter innebär numera en rätt känslig avvägning. Jordbrukaren är i dag i stor utsträckning även konsument. En person som exempelvis driver ett kreaturslöst jordbruk köper praktiskt taget alla sina livsmedel i samma ordning som den rene konsumenten. Trots detta bör han givetvis hänföras till producentsidan. Men annorlunda ställer det sig med jordbrukarnas kooperativt drivna livsmedelsindustri. Den bör väl — liksom annan kooperativ livsmedelsindustri — hänföras till förbrukarsidan. Denna inställning synes även departementschefen dela. Statsrådet säger nämligen — uttalandet återfinns mitt på sidan 3 i utlåtandet — att vid valet av ledamöter i delegationen »bör eftersträvas en så allsidig representation som möjligt från förbrukarna av jordbrukets produkter». Statsrådet fortsätter: »Jag finner det sålunda rimligt, att såväl enskilt som kooperativt näringsliv utanför den rena jordbrukssektorn skall kunna erhålla representation i delegationen.»

Vi reservanter vill alltså i anledning av de föreliggande motionerna ha denna vår tolkning fastslagen, och det är därför som reservationen har kommit till. Jag efterlyser därför, herr talman, ett klarläggande av statsrådets inställning. Det är väl närmast en tolkningsfråga det rör sig om. Jag förväntar med tillförsikt statsrådets stöd för mitt yrkande om bifall till reservationen.

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Efter herr Hanssons anförande kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill i stora delar instämma i vad han har sagt och yrka bifall till reservationen. Men jag skulle med hänsyn till den motion som centerpartiet har väckt i denna fråga vilja understryka behovet av att det blir en mera breddad representation i konsumentdelegationen. Jag tror att det skulle vara av värde.

Vi har i motionen begärt, att både jordbruket och dess livsmedelsindustri skall få representanter i delegationen liksom de har i jordbruksnämndens råd, men för att få en i möjligaste mån enhetlig linje har vi tillsammans med övriga reservanter begärt att det skulle bli en representant för jordbrukets livsmedelsindustri, dess förädlingsindustri. Den är ju så stor och omfattande och rationaliserad, att jag tror att det skulle vara av mycket stort värde för konsumentdelegationen att inom sina led få tillgång till de synpunkter och erfarenheter som en sådan representation skulle kunna medföra. Om man skulle kunna få fram en sådan ordning, skulle givetvis även konsumenterna kunna bli informerade ur objektiva och allsidiga synpunkter på ett tidigt stadium i debatten.

Utöver detta vill jag beröra en fråga. Det är ett spörsmål som har ingett oss en liten smula oro. Jag vill gärna liksom herr Hansson erkänna, att det tydligen finns stora förutsättningar för att delegationen skall kunna verka i en sådan riktning, att konsumenterna blir introducerade i jordbrukets problematik. Jag tycker också att man har anledning att vara tacksam för att såväl jordbruksministern som jordbruksutskottet har understrukt, att det här är fråga om rådgivande verksamhet och inte om en förhandlande verksamhet. Men då kommer min oro in i bilden. Jag har läst vad departementschefen har anfört — det har återgetts också i jordbruksutskottets utlåtande — och tyckt mig märka vissa glidande formuleringar, som förefaller oroande. Sälunda säger statsrådet: »Åtskilliga remissorgan har uttalat, att

det av departementspromemorian inte klart framgått, vilka arbetsuppgifter som skulle ävila det reorganiserade rådet och vilka befogenheter det skulle utrustas med. En tämligen enhällig opinion har därvid ansetts, att rådet inte bör uppträda som förhandlingspart gentemot jordbrukets förhandlingsdelegation. Något sådant har heller inte *direkt* åsyftats i promemorian.» Det är detta som jag tycker är en smula oroande med tanke på den närmaste framtiden. På s. 3 i utskottsutlåtandet citeras vidare ur propositionen: »Under återstående period av nu löpande sexårsavtal, bör delegationen genom interna diskussioner kunna skaffa sig de insikter som erfordras för att kunna ta ställning till de väsentliga huvudfrågorna. I samband med att förhandlingar upptas om ett nytt avtal synes det mig naturligt, att delegationens ställning och arbetsuppgifter kan komma att prövas på nytt.»

Det är dessa båda uttalanden som verkar oroande med hänsyn till framtiden. Vi är i dag alla överens om konsumentdelegationens värde som rådgivande part, men dessa glidande formuleringar gör som sagt att jag ställer mig frågan, hur man har tänkt sig att det skall bli i framtiden. Jag tror, herr talman, att det skulle vara av stort värde, om jordbruksministern ville med ett lugnande uttalande skapa klarhet i denna fråga.

Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! När jordbruksministern i juni månad presenterade departementspromemorian om den tilltänkta konsumentdelegationen, kom detta mycket rabalder åstad, och det skrevs mycket där om. Man frågar sig: Vad menar egentligen herr Holmqvist med detta? Det var väl så, att man vid läsningen av promemorian kanske kunde fundera över om inte jordbruksministern avsåg att skapa en ny förhandlingspart gentemot jordbruket. Det är alldeles klart, att i en sådan situation värjde sig framför allt den fackliga organisationen mycket starkt.

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

Nu har departementspromemorian varit ute på remiss, och remissvaren har glädjande nog givit värdefulla bidrag till debatten. Man har också på konsumenthåll sagt ifrån, att man inte är intresserad av någon ny förhandlingspart. Vid läsningen av propositionen står det också klart, att jordbruksministern inte nu menat att skapa någon sådan.

Jag tror, att man måste vara glad över den utformning som propositionen har fått, och jag vill för egen del hälsa med tillfredsställelse, att här skapas en delegation som dels utåt, gentemot konsumenterna liksom gentemot jordbruksnämnden, kan bedriva rådgivande och upplysande verksamhet, dels kan föra en intern sakdebatt.

Vi vet, att jordbrukets ställning i dag är mycket svår. Det har framgått av de siffror som diskuterats under senare tid i anslutning till jordbruksavtalet och de prisberäkningar som gjorts, men jag tror att jordbrukets ställning kommer att vara minst lika besvärlig i framtiden. Vi står inför en omställningsprocess, som kommer att bli genomgripande i många avseenden. Vi skönjer kanske bara en del vid horisonten men vi är medvetna om att jordbruket i den allmänna strukturomvandling som vårt samhälle genomgår kommer att ställas inför en rad olika problem, som det inte går att lösa så enkelt och lätt. Prisfrågorna är kanske bara en, men en mycket betydelsefull del i detta stora sammanhang. Det är emellertid enligt min mening utomordentligt betydelsefullt, att just konsumenterna får möjlighet att föra en verklig sakdebatt kring jordbruket och livsmedelsfrågorna över huvud taget. Därför är sammansättningen av delegationen mycket betydelsefull. Hur sammansättningen blir vet vi inte med säkerhet, men frågan har antytt i propositionen.

Den fråga, som herr Hansson har ställt, är enligt min uppfattning mycket intressant. Jag avvaktar med stort intresse besked om hur jordbruksministern tolkar uttrycket »den rena jordbrukssektorn». I avvaktan på detta besked vill jag redan innan jag hört stats-

rådets svar framföra några argument, som ytterligare stärker reservanternas ståndpunkt.

Det måste uppstå betydande gränsdragningsproblem för jordbruksministern, när han skall tillsätta delegationen, om han inte låter också jordbrukets livsmedelsindustri bli representerad på något sätt. Vi har ju en utveckling, där enskild handel och enskilda företag liksom konsumentkooperationen börjar alltmera intressera sig för själva basproduktionen inom livsmedelsbranschen. Vi har t. ex. broileruppfödning i stor skala, fläskfabriker o. s. v. Man frågar sig då, var gränsen går mellan renodlad jordbruksproduktion och förädlingsindustri. När Kooperativa förbundet och den enskilda handeln startar sådan livsmedelsproduktion, blir de då kvalificerade till representation i jordbruksnämndens konsumentdelegation? För att undvika dylika gränsdragningsproblem skulle det därför vara lämpligt att låta jordbrukets livsmedelsindustri få ingå i delegationen. Vi bör vidare hålla i minnet, att förädlingsproduktionen alltmer tränger in på animaliesidan. Frågan blir då om man vid gränsdragningen skall vara bunden till växtodlingen.

Jag har bara velat framlägga dessa synpunkter för att ytterligare komplicera frågan för den som skall svara.

Förädlings- och handelsleden är i dag mycket viktiga för livsmedelspriserna. Den senaste höjning av livsmedelspriserna, som skett i detta land, har t. ex. nästan uteslutande stannat inom handels- och förädlingsleden, medan jordbruket praktiskt taget inte fått någonting. Det är en utveckling, som är att beklaga ur jordbrukets synpunkt. Jag har därmed inte avsett att kritisera handelsmellanledet. Även detta har fått vidkännas ökade kostnader och har haft betydande svårigheter att rekrytera sin arbetskraft, som utgjort en låglönegrupp. Vi vet att tack vare de lönehöjningar, som skett inom detta avtalsområde, har det åtminstone för mejeriindustrien blivit möjligt att mera tillfredsställande lösa sin arbetskraftsfråga.

Herr talman! Med de anförda synpunkter

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

terna har jag velat än en gång framhålla, att det för en sakdebatt är mycket värdefullt att den föreslagna konsumentdelegationen kommer till stånd. Sakdebatten måste dock bli mer givande enligt min mening, om även jordbrukets livsmedelsindustri får bli representerad i delegationen. Det måste framstå som uppenbart, att en sådan representant skulle i delegationen kunna lämna många upplysningar om handelsmellanledets, förädlingsindustriens och handelsnäsens problem och vad därmed sammanhänger. Det är därför dubbel anledning att yrka bifall till den till utlåtandet fogade reservationen.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! I föreliggande förslag från jordbruksministern, vilket har tillstyrkts av jordbruksutskottet, föreslås en reorganisation av det tidigare jordbruksnämndens råd. I propositionen föreslås inrättande av en jordbruksnämndens konsumentdelegation. Om man läser igenom propositionen, kan man av denna få en uppfattning om de uppgifter, som denna konsumentdelegation avses få. Delegationens viktigaste arbetsuppgifter är att bistå jordbruksnämnden med råd och upplysningar och att vara ett remissorgan åt nämnden. Därigenom kan man komplettera motsvarande arbetsuppgifter för den redan befintliga jordbrukets förhandlingsdelegation. Konsumentdelegationen skall även äga rätt att överlägga med nämnden i frågor, som kan vara av större vikt eller ha prejudicerande betydelse. Konsumentdelegationen skall slutligen kunna ta initiativ till överläggningar med jordbruksnämnden. Till jordbruksnämndens konsumentdelegation skall knytas ett sekretariat.

Genom inrättande av delegationen avser man framför allt att vinna ökade möjligheter till upplysningsverksamhet bland konsumenterna och att därigenom få till stånd en ökad förståelse för det svenska jordbruket. Dessutom skulle skapas bättre förutsättningar för överläggningar mellan olika representanter.

Flertalet remissyttranden över förslaget har varit positiva. De inlägg, som gjorts av de tre föregående ärade talarna får väl också anses ha varit i stort sett positiva, ehuru man på en enda punkt haft en avvikande mening, till vilken jag ber att få återkomma något senare i mitt anförande.

Först måste jag säga, att jag är förvånad över undertecknandet av reservationen, som avgivits av tio ledamöter, vilket skulle betyda att jordbruksutskottet i denna fråga skulle ha avgjort röstningen med lottens hjälp. Så har dock inte skett, ty vid röstningen i utskottet blev det tio ledamöter för propositionen och åtta för den här föreliggande reservationen. Jag vet inte vad som har hänt under tiden mellan justeringen av utskottsutlåtandet och reservationens tillkomst, men jag undrar om det är ett riktigt förfaringsätt att man efter en omröstning i utskottet på det sättet samsas om en reservation, som kan ge sken av att utskottet varit delat i två hälfter.

Här kräver nu reservanterna i stort sett att det skall utses en representant för jordbrukets förädlingsindustri i denna delegation. Jag tror att man, innan man avgör den frågan, bör ha klart för sig den sammansättning som framför allt jordbruksnämnden för närvarande har. Där finns en representant för landsorganisationen, en representant för Kooperativa förbundet, en representant för Sveriges lantbruksförbund och dessutom en representant för RLF. Det kan alltså sägas, att i jordbruksnämnden finns alla dessa organ representerade, som i och för sig företräder både handeln och producenterna. De har alltså där möjligheter att framföra sina meningar i de olika frågorna. Sedan har vi jordbrukets förhandlingsdelegation, som består av tio ledamöter. Av dem utses fyra från Sveriges lantbruksförbund och fyra från RLF, varjämte RLF:s ordförande är med samt ordföranden i Lantbruksförbundet. Vi har alltså här en förhandlingsorganisation, som uteslutande består av representanter för Lantbruksförbundet och RLF, vilket innebär att delegationen representerar jordbrukets samtliga olika grenar

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

även när det gäller förädlingsindustrin som sådan. Jordbruket har här alltså i denna förhandlingsorganisation fått en representation som har möjligheter att företräda hela jordbruket. Denna förhandlingsorganisation har dessutom remissrätt, och den har eget sekretariat lika väl som jordbruksnämnden. Departementschefen har ansett, att man genom tillkomsten av en konsumentdelegation på tio ledamöter skulle få en bättre balans mellan dessa olika organ och få möjligheter att diskutera och överlägga på jämbördig fot.

Om nu denna reservanternas framställning om att få utse en ledamot från jordbrukets förädlingsindustri skall villfaras, kan ju de andra samtidigt ha samma önskemål och samma krav, och då kan man fråga: Varför då inte gå med på att — såsom det ändå i viss mån antydes i promemorian — utse en representant för LO, en för TCO och en för andra organisationer och säga att var och en av dessa olika intresseorganisationer skall ha en representant i den här konsumentdelegationen? Jag tror att samma krav kan resas från de andra stora landsomfattande organisationerna när det gäller denna representation. Det är därför som departementschefen har gått på den linjen att regeringen skall få utse de olika representanterna och ha möjligheter att avväga de olika intressena på ett så rättvist sätt som möjligt.

Dessutom kan man väl fråga: Varför kan inte landsorganisationen kräva en representant i jordbrukets förhandlingsdelegation för att där lämna informationer om konsumenternas uppfattningar och intressen i dessa olika frågor? Jag tror att man kan ha samma krav på den punkten. Det enda skäl, som här anförts när det gäller denna representant i delegationen, är — något som kanske framför allt herr Isacson var inne på i slutet av sitt inlägg och som även herr Hansson berörde — att representanten skall kunna lämna uppgifter i denna konsumentdelegation om hur jordbrukets företrädare och förädlingsindustrin ser på de olika frågorna. Jag tillät mig — när detta skäl anfördes i utskottet — säga att jag

inte brukar undervärdera någon människa, men jag ställde frågan: Hur är den man eller kvinna beskaffad, som ensam skall kunna sitta i en delegation och lämna upplysningar om jordbrukets olika frågor, om förhandlingsläget och hela denna problematik, som det är fråga om när det görs upp om jordbrukets priser och prispolitik? De olika organen har egna sekretariat, som lämnar dessa uppgifter, men reservanterna menar att en enda person skall kunna klara den uppgiften i en delegation. Detta är otänkbart, hur duktig person man än kan leta fram, och det är ett av skälen till att vi inte kan acceptera förslaget i detta sammanhang.

Jag tror att departementschefen i detta avseende kommit fram till ett förslag, som är väl avvägt och som säkerligen skall bli till fromma för både konsumenterna och producenterna när denna verksamhet kommer i gång.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Hjalmar Nilsson gör en jämförelse mellan förhandlingsdelegationen och den tilltänkta konsumentdelegationen, gör han sig skyldig till en stor felaktighet. Förhandlingsdelegationen bekostas inte på något sätt av statsmedel utan av jordbrukets egna organisationer. Konsumentdelegationen däremot skall bekostas av statsmedel, och för detta ändamål anvisas 50 000 kronor. Det är en väldigt stor skillnad i detta sammanhang. Vi kan också säga, att jordbruksnämnden är ett rent statligt organ, där jordbruket har två representanter av sex. Så den parallellen håller inte, herr Hjalmar Nilsson!

Herr Hjalmar Nilsson tycker synd om den person som skulle representera jordbrukets förädlingsindustri i konsumentrådet, men det är väl ändå onödigt för herr Hjalmar Nilssons del att tycka synd om någon i detta sammanhang. Jag tror det finns folk inom jordbrukets förädlingsindustri som klarar den uppgiften. Representanten kan också ha bakom sig

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

det kansli han behöver för att få fram de siffror som behövs för att få en sakdebatt. Det är för denna sakdebatt som det är så betydelsefullt att man också har representanter från detta håll.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Isacson sade, att denna person skulle ha ett sekretariat bakom sig. Vilket sekretariat då? Skall han ha ett eget sekretariat, förhandlingsdelegationens sekretariat eller jordbruksnämndens sekretariat? Konsumentdelegationen kommer att få ett eget sekretariat till sitt förfogande. Skall en ledamot av denna delegation ha eget sekretariat? Vad får man då för balans i de olika organisationsformerna?

Och vem skall bekosta hans sekretariat? Skall staten eller jordbrukets förhandlingsdelegation eller jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse betala? Det är en fråga man kanske bör ställa.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Den saken är ganska enkel att klara. Om man tänker sig, att jordbrukets organisationer är intresserade av att det finns en sådan representant för att kunna lämna upplysningar till sakdebatten, kommer de naturligtvis inte att gå till statsverket för att få hjälp till ett sekretariat bakom denna representant. Den personen blir så värdesatt, att man är beredd att satsa vad det kan kosta för att han skall få de medhjälpare han behöver. Den saken behöver inte diskuteras ur några som helst aspekter.

Herr HANSSON, NILS, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmar Nilsson tog upp behandlingen i utskottet, och den är onekligen intressant. Den motion som förelåg förvillade kanske begreppen en del. Som herr Nilsson sade blev det 10—8 i utskottet, och det var mitt förslag som fick åtta röster. Det gick i viss mån emot motionen. Mitt yrkande sammanföll med den tolkning jag hade

gjort av propositionen. — Att det sedan blev tio namn på reservationen finns ingen anledning att rikta erinran emot.

Motionen skapade en viss förvirring, därför att det visade sig när motionerna behandlades, att man tolkade statsrådet olika. Jag och mina partivänner har lagt in i statsrådets skrivning just den tolkning som vi har i reservationen. Statsrådets yttrande mitt på sid. 3 i utskottsutlåtandet, som jag citerade förut — »att såväl enskilt som kooperativt näringsliv utanför den rena jordbrukssektorn skall kunna erhålla representation i delegationen» — tolkade vi så, att även jordbrukarnas så att säga egen livsmedelsindustri — som är någonting annat än det rena jordbruket — skulle gå in i konsumentdelegationen, vilken enbart har en rådgivande uppgift. Därför var vårt ställningstagande rätt naturligt.

Hade inte motionerna förelegat, hade antagligen herr Hjalmar Nilsson och jag varit eniga i dag om den tolkningen. Jag efterlyser fortfarande statsrådets dom i vår lilla tvist. Enligt min mening är det vi reservanter som tolkar honom rätt. Därför är denna fråga för oss egentligen en bagatell, men vi vill ha klart bevis för att vi tolkar honom rätt.

Det skulle nog vara en del att säga bl. a. om herr Hjalmar Nilssons märkliga förslag att sätta en LO-representant i jordbrukarnas förhandlingsdelegation. Det förefaller mig så egendomligt att jag föredrar att dra en slöja över det.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Den jordbrukspolitik som vi har i det här landet är ju inte endast en angelägenhet för jordbrukarna. När man lyssnar på den offentliga debatten — jag kan gärna säga också den debatt som förekommer i riksdagen — får man ibland ett intryck att åtminstone vissa av jordbrukets representanter uppfattar detta som en sak som inte angår andra medborgare i samhället. Jag skulle i denna debatt vilja erinra om, att när vi ingick det nu löpande sex-

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

årsavtalet — ett avtal som är så hårt kritiserat från olika håll i dag — då hade vi en prissättning på de svenska jordbruksprodukterna, som låg väsentligt under andra europeiska länders. Man kan räkna med att de svenska producentpriserna vid det tillfället låg i genomsnitt ungefär 5 procent under vad som gällde i övriga europeiska länder. Nu har vi under dessa år haft en anordning för vår jordbrukspolitik som hårt kritiserats men som ändå lett till att när vi i dag jämför jordbrukspriserna här hemma med vad som gäller i Europa i övrigt, finner vi att vi i genomsnitt ligger sex till sju procent över. Detta säger väl något om att de svenska konsumenterna, trots att avtalet kritiserats, har varit med om att ta på sig betydande ökningar av livsmedelskostnaderna.

Jag har velat betona detta därför att man, som sagt, i diskussionen ibland velat bortse ifrån det mycket väsentliga förhållandet, att jordbrukspolitikerna med den utformning den nu har fått inte är en angelägenhet och aldrig kan få bli en angelägenhet enbart för jordbrukarna i vårt land. Det kan finnas anledning att erinra om detta när vi i dagens tidningar kan läsa vad jordbrukets organisationer kräver av regeringen och av samhället i olika avseenden. Det kan finnas anledning att säga, att även konsumenterna bör ha rätt att kräva en del saker i den diskussion som nu förestår.

Det var därför en naturlig åtgärd, när denna promemoria utarbetades att en förstärkning av konsumentinflytandet inom jordbruksnämnden, skulle eftersträvas. Det är ju som herr Hjalmar Nilsson påpekade, ett oriktigt förhållande, att vi där har en nämnd på fem personer, varav två jordbrukare, som har att sätta sig ned och förhandla med en delegation på 25 personer representerande Lantbruksförbundet, RLF och hela området inom det svenska jordbruket. Det vore orimligt att tänka sig att herrarna Lindskog och Odhner ensamma, även om de är duktiga karlar, skulle kunna föra en utfömmade argumentering för konsumentsidans intressen.

Jag skall gärna erkänna att jag, när denna promemoria utarbetades, siktade till att få en annan balans i förhandlingsorganen, när vi i ett nytt förhandlingsläge skall bestämma utformningen av jordbrukspolitikerna för framtiden. Som också står i promemorian siktade vi till att få en motvikt till jordbrukarnas representanter i förhandlingsdelegationen.

Jag vill betona att jordbruksnämnden inte har någon förhandlingsskyldighet enligt sin instruktion. Den har, som det heter, i frågor där det är möjligt att samråda med organisationer inom nämndens verksamhetsområde möjlighet att inleda sådana överläggningar, och dessa har efter hand fått en sådan karaktär att de kan kallas förhandlingar. Vi får anta att när vi kommer i ett läge, där vi skall utforma den framtida jordbrukspolitikerna och prisregleringssystemet, är det naturligt att nämnden också tar upp ett motsvarande samråd med konsumentdelegationen och därigenom förvissas sig om att de åtgärder som man tänker föreslå har förankring hos dessa grupper i vårt samhälle.

Det är riktigt att vid remissbehandlingen har det erinrats om att vi nu har ett sexårsavtal och att det inte kan vara så lämpligt att under avtalsperioden föra in ett nytt moment, en ny part i detta sammanhang. Vi har tagit intryck av detta och sagt att när det gäller att tillämpa det löpande avtalet, behåller vi den nuvarande ordningen. Men det finns många andra frågor. Vi känner till att det väcks motioner i riksdagen, och dessa skickas till jordbruksnämnden för yttrande. I ett sådant läge tycker jag att jordbruksnämnden, när den begär jordbrukets förhandlingsdelegations mening, även skall begära att få konsumentdelegationens mening. Vi har respektat önskemålet att man inte skall föra in en ny part beträffande det löpande avtalet, men när vi kommer i ett sådant läge att det blir förhandlingar om en ny ordning, är det givet att man vill ompröva delegationens uppgift. Efter vad jag nu har sagt bör det väl inte vara svårt att föreställa sig vad vi från

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

regeringens sida har tänkt oss att förändringen skall bestå i, nämligen att nämnden även skall få samråda med denna konsumentdelegation. Som framgår av promemorian bör även konsumentdelegationen ha rätt att begära företräde för nämnden och få lov att framföra sina synpunkter.

Det är riktigt, som det har betonats här, att konsumentdelegationen under återstående delen av sexårsavtalet sannolikt i rätt hög grad får lov att inrikta sig på att studera den jordbrukspolitik vi har och fundera över de stora problem som här finns. Jag har i flera sammanhang framhållit att jag för min del tror att det för jordbruket kan vara mycket värdefullt om en grupp på ett tiotal personer representerande de stora konsumentorganisationerna och andra på detta sätt får tillfälle att tränga in i hela problematiken.

Det har frågats vad som är menat med det som är skrivet. I den mån jag inte givit svar med det sagda menar jag, att om det löpande sexårsavtalet helt skulle omprövas och rivs upp för att genomföra en ny politik, kommer jag inte att känna mig hindrad att förorda att denna konsumentdelegation skall få en aktivare roll. Då det gäller åtgärder som ligger utanför avtalets ram, bör det inte finnas hinder för att delegationen skall kunna kopplas in och mera aktivt deltaga i arbetet.

Det har vidare undrats, varför inte representanter för jordbrukets egna industrier får vara med. Dessa tar ju emot en del av jordbruksprodukterna och det kunde vara rimligt att de får vara representerade i konsumentdelegationen.

Jag måste säga att det vore att uttunna begreppet konsument alltför mycket. Jag har en förteckning som visar vilka som sitter med i jordbrukets förhandlingsdelegation. Jag skall inte läsa upp den, men jag kan säga att där finns flera som samtidigt är framstående representanter för jordbrukarnas industrier. Det finns folk i denna kammare som sitter med i förhandlingsdelegationen och som, om reservationen skulle bifallas, även skulle kunna placeras in såsom repre-

sentanter för jordbrukets industrier i konsumentdelegationen. Nog tror jag det skulle verka litet underligt, om en människa ena året satt på den ena sidan, för att nästa år kanske möta upp på den andra sidan.

Jag tror det är angeläget att vi skiljer på de båda grupperna. Jag utgår från att det i vissa fall kan finnas skilda intressen, och jag tror inte jordbruket skulle vara betjänt av att man i konsumentkretsar satte in en person som av de övriga ledamöterna i delegationen skulle uppfattas som ett påhäng. I den mån konsumentdelegationen behöver informationer kan den be jordbrukets organisationer att skicka folk som kan tala om hur det förhåller sig med den ena eller andra saken. Det vore märkligt om inte jordbrukets organisationer skulle ta vara på ett sådant tillfälle att orientera delegationen om sina synpunkter. Man behöver alltså ingalunda ha med en medlem i delegationen för att få värdefulla och riktiga informationer. När jag i propositionen talat om verksamhet utanför den rena jordbrukssektorn, menar jag således att jordbrukets organisationer — vare sig det gäller industriföretag eller någonting annat — inte bör vara representerade.

Jag tror att jag med detta har svarat på de frågor som har ställts. Jag vill gärna ännu en gång erinra om att man kan komma att företa en omprövning av delegationens uppgifter, därest vi kommer i en ny situation. Jag hoppas vi inte skall behöva stå i en sådan ny situation innan det finns möjlighet att i en eller annan form anmäla detta för riksdagen.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Jag tror att statsrådet gjorde jordbrukarna en stor orätt när han påstod att de anser att jordbruket inte angår några andra än jordbrukarna själva. Jag tycker åtminstone att mitt anförande, i den mån jag får anses representera jordbrukare, visade att vi reservanter ser positivt på konsumentdelegationen. Jag vill understryka att utskottet är enigt om det uttalande som

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

står på sid. 4: »Utskottet finner det vara angeläget att konsumentintresset beredes ökade möjligheter att följa utvecklingen på jordbrukets område och bidra till utvecklingen av jordbrukspolitiken.»

Om detta uttalande är alltså vi reservanter och de övriga ledamöterna helt eniga, och jag kan vitsorda att det inom jordbruksutskottet också rådde stor enighet om att vi bör ha en konsumentdelegation som en motvikt mot förhandlingsdelegationen, så att det blir bättre balans. Jag ville dessutom tyda statsrådets intentioner så välvilligt, att de vore ett försök att genom upplysning och på andra sätt bringa de synnerligen intrikata jordbruksfrågor vi står inför över gruppintressen och över partiintressen.

Jag kan emellertid inte dela statsrådets uppfattning om att det vore att »uttunna» konsumentdelegationen alltför mycket, om man där placerade någon representant för jordbrukets egen livsmedelsindustri. Jag kan inte se det på det sättet, och jag har inte tolkat statsrådets egna ord på det sättet. Jag tror att vi alla skulle vinna på att få någon representant, som statsrådet själv kan finna lämplig att som företrädare för jordbrukets egen livsmedelsindustri diskutera med de övriga företrädarna för konsumentintresset. Det är min uppfattning, och därför kan jag inte förstå statsrådets mening, att den personen skulle utgöra ett »påhäng» för konsumentdelegationen. Jag tror att han genom sina synpunkter och initiativ skulle bli ett salt i konsumentdelegationen.

Nu kan man naturligtvis lösa problemet på det sätt som statsrådet föreslog och tillkalla en särskild person, när konsumentdelegationen behöver information från jordbrukarnas förädlingsindustri. I det fallet intar vi reservanter en annan ståndpunkt, och därför vidhåller jag yrkandet om bifall till reservationen.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jordbruksministerns svar på vår fråga var ju klartext: han betecknade en sådan representant som

det talats om såsom »ett påhäng», och därmed har man alltså avsågat möjligheterna att låta frågan stå öppen. Vi måste beklaga ett sådant ställningstagande. Jag tror för min del att representanten inte skulle vara ett påhäng utan kunna vara av betydelse för saksdebatten, men så vill alltså inte statsrådet se saken.

Herr Holmqvist nämnde inledningsvis en sak som kanske ger en felaktig bild av jordbrukets situation just nu. När man säger att våra jordbrukspriser år 1959 låg 5 procent under priserna ute i Europa och nu ligger 6 å 7 procent över, skulle man kunna fatta detta såsom ett bevis för att vårt jordbruk är dåligt och svagt och över huvud taget har svårt att klara sig. Det måste emellertid tilläggas att löneutvecklingen i vårt land sedan 1959 har gått fort. Lantarbetarlönerna ligger väl i dag 25 å 30 procent högre än år 1959. Likaså har det skett en mycket stark stegring av industriarbetarlönerna här i landet jämfört med det övriga Europa. När det gäller lantarbetarlönerna har det faktiskt inte ute i Europa förekommit på långt när samma stegring som här i Sverige.

Jag vill, herr talman, erinra om dessa fakta för att klargöra att det i vårt land i stor utsträckning är löneutvecklingen som skapar problem för jordbruket. Dessutom har ju sedan 1959 tillkommit en omsättningsskatt, vilken i dag utgår med 6,5 procent och som ytterligare belastar jordbrukets omkostnads-sida.

Det kan, herr talman, väl inte bli tal om att här föra en jordbruksdebatt, men jag har som sagt velat erinra om dessa väsentliga fakta för att belysa jordbrukets situation.

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret. Det har dock inte i väsentlig mån kunna skingra den oro som jag gav uttryck för i mitt förra anförande. Tonen i statsrådets svar var nämligen, tycker jag, sådan att svaret inte innebär någon absolut garanti för

Ang. omorganisation av statens jordbruksnämnds råd

att det inte också kan bli omprövningar av konsumentdelegationens uppgifter. Jag hoppas dock, om jag nu uppfattade statsrådet rätt, att det i så fall endast skall ske i formen samråd med jordbruksnämnden.

Liksom föregående talare anser jag nog också att det var ett otrevligt ord då jordbruksministern ville karakterisera representanten för jordbrukets livsmedelsindustri som ett »påhäng». Jag och säkerligen samtliga reservanter anser att om man låter en representant för jordbrukets livsmedelsindustri ingå i konsumentdelegationen, skulle denne representant, såsom jag sade i mitt förra anförande, redan på ett tidigt skede kunna åstadkomma en hel del positivt och verka berikande och befruktande på konsumentdelegationens uppfattning i olika frågor. Följaktligen tycker jag att det skulle vara värdefullt att få med en sådan representant i konsumentdelegationen. Vid sidan av den rent reella insatsen skulle det vara av stort psykologiskt värde med tanke på den allmänna opinionen på både konsument- och producentsidan.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon jordbruksdebatt med herr Isacson. Jag vill bara erinra om att det knappast är till fyllest med den förklaring som han här gav om bakgrunden till jordbrukets svårigheter, nämligen att vi här i landet haft en lönestegring och infört en omsättningsskatt. Det förklarar inte de förhållanden jag pekade på. Det väsentliga för mig var att poängtera hur angeläget det är att vi verkligen har konsumenterna med på den jordbrukspolitik som förs i vårt land. Det var för att erinra härom som jag anförde dessa uppgifter.

Vad sedan gäller talet om att jag skulle ha använt ett otrevligt ord vill jag bara säga, att det kanske inte spelar så stor roll vilka ord man använder, bara det blir klart vad man avser. Det är möjligt att jag råkade använda uttrycket »påhäng». Låt vara att det kanske inte

är så vackert, men det uttrycker i alla fall att jag anser att denne representant för jordbrukets livsmedelsindustri inte riktigt har i konsumentdelegationen att göra. Skall vi ha en konsumentdelegation, bör den utgöra en grupp som representerar de intressen och uppfattningar som är förhärskande bland konsumenterna, även om de intressena naturligtvis kan sägas vara ensidiga i viss riktning. På samma sätt företräder ju jordbrukets representanter jordbrukets speciella intressen, som också från den synpunkten måste anses vara ensidiga. Om man här anser, att vi inom konsumentdelegationen bör söka skapa harmoni på så sätt att allt där blir så balanserat och avvägt i fråga om representationen för olika intresseriktningar, vore det väl, som herr Hjalmar Nilsson påpekade, lika angeläget att ställa motsvarande krav för jordbrukets förhandlare, d. v. s. att det vore värdefullt för dem att veta hur löntagarna ser på frågorna, varför de i sin delegation borde ha med en representant för löntagargruppen. Ingen bestrider väl att detta från vissa synpunkter kunde vara ganska värdefullt. Vi ser dock inte frågan på det sättet, utan vi har utgått ifrån att det här är två olika parter, vilkas intressen skall bli tillgodosedda. Jag kan då inte finna att det finns skäl för den framstöt som gjorts i motionen.

När man sedan försöker hävda, att det här inte är fråga om någon representant för jordbruket utan för jordbrukets livsmedelsindustri, tror jag nog att man, om man tänker igenom problemet närmare, måste finna att det är omöjligt att göra en dylik boskillnad. Jordbrukets företrädare inom den fackliga och ekonomiska rörelsen sitter nämligen också ofta som framstående representanter inom jordbrukets livsmedelsindustri. Jag tror helt enkelt inte att man på detta sätt kan plocka ut en sektor inom jordbrukets hela verksamhetsområde som är helt fri från de intressen som jordbruket företräder.

Om jag med dessa ord ytterligare har kunnat förtydliga min förra framställning är jag nöjd.

Ang. beredskapslagring av olja

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna I och II av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt angående vardera punkten III och IV.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna I och II hemställt.

I fråga om punkten III, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Nils*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson, Nils*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 64.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten IV hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få erinra om den i tamburen utlagda listan från Rädda Barnen för insamling till Algeriets barn och ungdom. Listan indrages i morgon.

Jag vill vidare meddela att jag avser att enare i dag föreslå kammaren att, om ej samtliga på föredragningslistan upptagna ärenden då genomgåts, avbryta förhandlingarna omkring kl. 17.

Ang. beredskapslagring av olja

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 oktober 1962 dagtecknad proposition, nr 194, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av föredragande departementschefen enligt samma protokoll förordade riktlinjer rörande beredskapslagring av olja;

dels ock antaga vid propositionen följande förslag till

1) förordning om ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m.;

2) förordning om ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 344) om oljeavgift m. m.; samt

3) förordning om ändring i förordningen den 5 december 1958 (nr 575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.

I propositionen hade framlagts ett program för fortsatt beredskapslagring av

mineraloljor under sjuårsperioden 1963—1969. Liksom under innevarande lagringsperiod skulle ansvaret för programmet genomförande åvila oljebranschen och storkonsumenterna av olja. Den för jordbrukets traktorer erforderliga lagringen hade föreslagits inordnad i lagringsprogrammet. Bindande regler skulle införas beträffande lokaliseringen av de skyddade lagringsutrymmena.

Den genomsnittliga årskostnaden för ifrågavarande beredskapslagring hade i 1961 års priser beräknats till 112 miljoner kronor. Av dessa hade 53 miljoner kronor förordats böra finansieras prisvägen. Återstående 59 miljoner kronor skulle utgå till de lagringsskyldiga i form av statliga ränte- och amorteringsfria lån, vilka föreslagits indexreglerade.

Propositionen hade hänvisats till bevillningsutskottet i vad den avsåge ändring i förordningen om oljeavgift m. m. och ändring i förordningen om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar m. m. samt i övrigt till lagutskott. I vad propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

A. Vid riksdagens början väckta motioner:

de likalydande motionerna nr 310 i första kammaren av herr *Larsson, Thorssten, m. fl.*, och nr 391 i andra kammaren av herr *Wahrendorff m. fl.*, angående ökad beredskapslagring av motorbrännolja hos förbrukare;

B. I anledning av propositionen väckta motioner:

de likalydande motionerna nr 766 i första kammaren av herr *Hogberg m. fl.* och nr 927 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 767 i första kammaren av herrar *Isacson* och *Virgin* samt nr 928 i andra kammaren av herr *Stiernstedt m. fl.*, ävensom

de likalydande motionerna nr 768 i första kammaren av herr *Stefanson m. fl.*

Ang. beredskapslagring av olja

och nr 929 i andra kammaren av herr *von Sydow m. fl.*

I motionerna I: 766 och II: 927 hade hemställts, att riksdagen måtte, med ändring av de riktlinjer rörande beredskapslagring av olja som föreslagits i proposition nr 194, uttala,

att staten borde helt svara för investeringskostnaderna för skyddade lagringsanläggningar;

att staten, oavsett hur kostnaderna komme att fördelas, i varje fall borde stå risken för kostnader överstigande 200 kronor per kubikmeter skyddat utrymme;

samt att investeringskostnaderna för oskyddade lagringsanläggningar borde fördelas så, att staten liksom hittills svarade för 60 procent och de lagringsskyldiga för 40 procent.

I motionerna I: 768 och II: 929 hade föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 194 skulle besluta en sådan utformning av finansieringssystemet, att ränte- och amorteringsfria lån för tvångslagringen av tunga och lätta eldningsoljor utginge liksom hittills med 60 procent av de beräknade lokala kapitalkostnaderna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 766 och II: 927 samt
2) motionerna I: 768 och II: 929,
måtte bifalla förevarande proposition, nr 194, såvitt densamma hänvisats till lagutskott;

B. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 310 och II: 391 samt
2) motionerna I: 767 och II: 928,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Enarsson, Nyman, Per Jacobsson, Axel Emanuel Andersson, Anderson* i Sundsvall, *Hamilton, Gomér* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservatio-

Ang. beredskapslagring av olja

nen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 766 och II: 927 samt

2) motionerna I: 768 och II: 929, måtte, med förklaring att förevarande proposition såvitt avsåge frågan om finansieringen icke kunnat oförändrad bifallas, för sin del antaga propositionen, såvitt densamma hänvisats till lagutskott, med de ändringarna, att staten helt skulle svara för investeringskostnaderna för skyddade lagringsanläggningar, samt att investeringskostnaderna för oskyddade lagringsanläggningar skulle fördelas så, att staten liksom hittills svarade för 60 procent och de lagringskyldiga för 40 procent.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! Till andra lagutskottets utlåtande nr 45 har fogats en reservation av de borgerliga ledamöterna, vilken går ut på en annan kostnadsfördelning mellan staten och de lagringspliktiga för beredskapslagring av olja än som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition nr 194.

Huvudprincipen i reservationen är att den skyddade lagringen enligt reservanternas uppfattning till väsentlig del avser försvarsberedskap och sålunda är en statlig angelägenhet och uppgift. Detta förhållande framstår ännu klarare, sett mot bakgrunden av departementschefens förslag att staten skall bestämma lokaliseringen av dessa anläggningar. Såsom även framhållits i motionerna I: 766 och II: 927 är den skyddade lagringen i princip att anse som en statlig uppgift, varav konsekvensen helt logiskt måste bli att staten bör bestrida kostnaderna här för i deras helhet.

Denna uppfattning har framförts också av reservanternas i 1961 års oljelagringskommitté och fått stöd av flertalet remissinstanser. Jag vill här fästa uppmärksamheten vid ett bland de statliga remissinstansernas yttranden, avlämnat av fullmäktige i riksgäldskontoret, där det sägs att uppehållet av en hög beredskap på förevarande område måste i rådande läge anses vara en statlig angelägenhet av utomordentlig vikt. Fullmäk-

tige anser dock att det är vanskligt att utan en grundlig penetrering av problemkomplexet ange en lösning när det gäller kostnadsfördelningen. Detta uttalande av ett auktoritativt statligt organ ger dock starkt stöd för riktigheten av vår principiella uppfattning i denna fråga.

Det föreslagna lagringsprogrammet kommer ju att medföra en stark ökning av lagringskvantiteterna och vidare att de lagringspliktiga inte som hittills får bestämma lagringsplatserna. Dessa ändrade förhållanden innebär minskat hänsynstagande till de lagringspliktigas legitima kommersiella intressen jämfört med vad som gällt under innevarande period. Propositionens förslag medför i detta avseende ökade insatser utan motsvarande fördelar.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till departementschefens uppfattning att finansieringsförslaget, sett mot bakgrunden av den ökade konsumtionen, inte medför någon ökning av lagringskostnaderna per förbrukad liter olja. Från den angivna utgångspunkten är ju det påståendet riktigt. Totalt visar dock våra beräkningar att de lagringskyldiga enligt vårt förslag skulle få bidraga med 35 miljoner per år mot propositionens 53 miljoner per år. Det är sålunda en väsentlig skillnad i fråga om fördelningen av kostnaderna, och jag vill understryka att detta spelar mycket stor roll för förbrukarna, särskilt storförbrukarna som i betydande utsträckning säljer sina varor på export och i det alltmer hårdnande konkurrensläget har svårigheter att få någon täckning för de ökade kostnaderna.

En sak som från vår sida framhållits och som ytterligare bör understrykas är svårigheten att kalkylmässigt beräkna investeringskostnaderna för de skyddade lagringsutrymmena. Detta osäkerhetsmoment gör att ett fastlåsande av dessa kostnader till vissa årsbelopp kan medföra obehagliga överraskningar för de lagringspliktiga. Det är inte minst med hänsyn härtill som vi ansett det rimligt att staten påtar sig det ekonomiska ansvaret för ifrågakvarande anläggningar.

Jag vill sammanfattningsvis sålunda

framhålla, att vi reservanter anser det principiellt riktigt och rimligt att staten skall svara för den skyddade beredskapslagringen samt att investeringskostnaderna för den oskyddade lagringen skall fördelas som hittills med 60 procent på staten och 40 procent på de lagringsskyldiga.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag tar till orda i denna fråga med anledning av en motion, som jag och några medmotionärer inlämnat i denna kammare och som är likalydande med den motion, vilken väckts i andra kammaren av herr von Sydow m. fl.

Jag vill till att börja med uttala min tillfredsställelse över att departementschefen i proposition nr 194 framlägger förslag till en sådan utbyggnad av beredskapslagren av olja, att vår försörjning av denna för vårt näringsliv och för vårt försvar liksom för samhällslivet i övrigt mycket viktiga förnödenhet är tryggad under en relativt lång period av avstängning från eller under ojämnheter i importen.

I vår motion har vi begränsat oss till att ta upp storkonsumenternas problem inför de vidgade skyldigheter och kostnader, som staten skulle komma att ålägga dem enligt förslaget. Liksom under nu rådande lagstiftning på området ålägger staten även enligt det nya förslaget oljehandeln och storkonsumenterna att svara för beredskapslagringen såväl när det gäller uppförande av lagringsutrymmen som när det gäller uppläggning av lager. Enligt nu gällande bestämmelser fördelas kostnaderna för oljelagring mellan de lagringsskyldiga och staten så, att de förra svara för 40 procent av kostnaderna och staten bidrar med cirka 60 procent i form av ränte- och amorteringsfria lån. När den nuvarande förordningen om oljelagring infördes år 1957, åtog sig oljehandeln att svara för 40 procent av kapitalkostnaderna för

Ang. beredskapslagring av olja den beredskapslagring, som då ålades den enligt förordningen. Oljehandeln fick ju möjlighet att kompensera sig för dessa kostnader genom ett pristillägg vid försäljning av olja. Även vissa storkonsumenter, främst industriföretag, ålades lagringsplikt och samma skyldighet att deltaga i kostnaderna för investerings- och lagerhållning som oljehandeln. Dessa lagringsskyldiga konsumenter skulle ha möjlighet att få kompensation för sina kostnader för oljelagringen genom att erhålla billigare priser på oljan än andra konsumenter. De skulle slippa betala det förut nämnda pristillägget, som oljehandeln skulle få ta ut för sitt deltagande i uppbyggnaden av oljelagren. På så sätt skulle alla konsumenter få vara med och dela kostnaderna för beredskapslagringen, de vanliga konsumenterna genom pristillägget och storkonsumenterna genom att slippa pristillägget men genom att i stället deltaga i de direkta lagringskostnaderna.

Vid den utökade beredskapslagringen och därmed utökade lagringsskyldigheten, som även enligt det nu behandlade förslaget skall åligga oljehandeln och storkonsumenterna, föreslås att en större andel av kostnaderna skall övertagas av de lagringsskyldiga och storkonsumenterna. Andelen för oljekonsumenterna ökar enligt förslaget från 40 procent till över 50 procent.

Den tidigare omtalade förutsättningen om ett lägre pris för de lagringsskyldiga konsumenterna, betingad av deras lagringsplikt, har inte kunnat upprätthållas. Enligt remissutlåtandet från industriförbundet har denna möjlighet till lägre pris inte kunnat utnyttjas. Den hårda konkurrensen på oljemarknaden med rabatter och pressade priser har enligt industriförbundet ofta inte lämnat något utrymme över för en sänkning av priset genom slopande av pristillägget. Storkonsumenterna har därför ofta fått vidkännas en högre kostnad för sin oljeförsörjning än den marknadsmässiga. De har således dels fått betala ett marknadspris som betingas av konkurrensen på marknaden och dels utan särskild

Ang. beredskapslagring av olja

kompensation i pris fått överta betydande kapital- och underhållskostnader för uppförande av cisterner och lagerhållning.

Vid en ökning av lagringsplikten torde det i ännu högre grad än hittills bli så, att de på företagen vilande kostnaderna helt får bäras av dessa utan möjlighet till kompensation i form av lägre oljepriser, betingade av lagringsplikten. Konkurrensen på oljemarknaden torde inte under normala förhållanden bli mindre i framtiden.

Dessa ökade kostnader utgör en kännbar ekonomisk belastning för företagen. Det finns inte heller möjlighet för våra industrier i rådande konkurrensläge — både inom landet men framför allt på exportmarknaden — att ta ut merkostnaderna för beredskapslagringen av kunderna. Vårt näringsliv arbetar under ett högt kostnadsläge, som försvårar våra konkurrensmöjligheter och gör det nödvändigt för näringslivet att använda alla metoder för att pressa ner produktionskostnaderna.

Det är också så, att den nuvarande konjunkturbilden är rätt osäker. Vi har för närvarande avsättningssvårigheter för våra basindustrier. Det beror på en överkapacitet ute i världen av dessas produkter, och det tar sin tid innan konsumtionen kommer i kapp produktionen. Bland dessa industrier finns de som i sin produktion är mycket beroende av oljan och för vilka oljepriset också spelar en viss roll i produktionen. I den ökade priskonkurrensen är det nödvändigt att pressa ned kostnaderna på alla områden. I ett sådant läge spelar varje litet kostnadspålägg en rätt stor roll och så också ökade kostnader för oljeförsörjningen.

Ett tidigare skäl för oljekonsumenternas deltagande i dessa kostnader har varit att konsumenterna skulle ha en viss kommersiell nytta av lagren. Det skälet har kanske ett visst fog för sig och kan naturligtvis motivera att oljehandeln och storkonsumenterna bör delta i dessa kostnader, så länge lagren är av sådan storlek att kostnaderna för investeringar och lagerhållning i någon mån mot-

svarar det ekonomiska värdet av denna nytta. Bli lagringsskyldigheten och därmed kostnaderna för betungande, blir denna nytta relativt sett mindre. Den väsentligt större lagringsskyldighet, som nu föreslås för oljehandeln och storkonsumenterna, kan inte sägas på något sätt öka den kommersiella nyttan av lagerhållningen, och den föreslagna ökningen av de lagringsskyldigas relativa kostnader för utbyggnaden kan således inte motiveras ur nyttsynpunkt.

Vi har i vår motion inte tagit upp oljehandelns problem i annat avseende än i vad de sammanfaller med övriga lagringsskyldigas problem. Jag vill dock, herr talman, ansluta mig till vad som i en annan motion och i den till utskottsutlåtandet avgivna reservationen säges om kostnaderna för den skyddade lagringen, som jag anser bör bestridas av staten. Det måste vara fel att en lagring varöver den lagringsskyldige ej har något inflytande — inte ens vad beträffar förläggningen — till övervägande del bekostas av denne. De skyddade utrymmenas tillkomst, såväl ifråga om storlek och konstruktion som lokalisering, bestämmas helt av rent samhällliga faktorer och överväganden, främst då av försvarssynpunkter.

Jag vill, herr talman, med det sagda yrka bifall till den till utlåtandet avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Som framgår av andra lagutskottets utlåtande nr 45 är man inom utskottet helt överens beträffande själva lagringsprogrammet, och det föreligger följaktligen både ett önskemål om och ett behov av en ökad beredskapslagring.

När frågan senast behandlades för cirka fem år sedan var oljeförbrukningen i landet omkring 9 miljoner kubikmeter. Den har nu stigit till 12 miljoner och beräknas under den lagringsperiod det är fråga om, d. v. s. sju år, stiga till 19 miljoner kubikmeter, således en ökning med en miljon kubikmeter om året.

Det är självklart att detta är en god illustration till oljans segertåg över världen och i vårt land. Oljan är en energikälla som tydligen är förmånligare än alla andra både i fråga om hanterlighet och i fråga om pris. Det kan i detta avseende inte dras upp någon skillnad mellan statens intresse och konsumenternas intresse; de måste vara ganska överensstämmande. Är det någonting som är fördelaktigt, måste det ligga både i statens och konsumenternas intresse att man sörjer för att den bästa och för närvarande billigaste energikällan också står till förfogande i en situation, där en avspärrning eller en kris skulle avstänga världsmarknaden för vårt land under kortare eller längre tid.

Det kan ju heller egentligen inte vara någon principfråga, om kostnaderna för en lagring skall tas ut på det ena eller andra sättet. Staten är ju vi och vi är också konsumenterna.

Emellertid slog man för fem år sedan in på en väg som innebar, att kostnaderna skulle delas mellan de lagringsskyldiga och staten. Jag vet inte om det fanns någon särskild markering av att det kunde vara rimligt. Det kan vara betingat av de särskilda förhållanden, som rådde vid den tidpunkten i fråga om möjligheterna att skaffa kapital för de investeringar, som måste till för att man skulle kunna klara själva lagringen.

Den överenskomna fördelningen innebar en belastning på de lagringsskyldiga med cirka 40 procent och för staten 60 procent av kostnaderna. Vid tidpunkten för överenskommelsen innebar det någonting mellan 0,5 och 0,6 öre per liter eller 5 å 6 kronor per kubikmeter lagrad olja, men på grund av den ökade konsumtionen blir det i dag cirka 0,4 öre per liter eller 4 kronor per kubikmeter lagrad olja. Nu har kommittén funnit, att man lika gärna kan följa den senare fördelningsprincipen, d. v. s. den lagringsskyldige skall bestrida kostnaderna med en summa som svarar mot 0,4 öre per liter eller 4 kronor per kubikmeter. Eftersom konsumtionen stiger avsevärt under de närmast följande sju

Ang. beredskapslagring av olja

åren, som lagringsprogrammet nu i första hand avser, så kommer kostnaden förmodligen att understiga de nämnda 0,4 örena per liter eller 4 kronorna per kubikmeter.

I kommittémajoritetens förslag har hela lagringskostnaden inräknats, således även investeringskostnaden för de skyddade utrymmena, varvid kostnaderna för dessa beräknats till 200 kronor per kubikmeter lagringsutrymme mot 100 kronor per kubikmeter för de oskyddade utrymmena. I den situationen kommer frågan upp, huruvida staten skall svara för hela kostnaden för de skyddade utrymmena eller i varje fall för den del av kostnaden som översteg de 200 kronor, som var den beräknade kostnaden för sådant utrymme.

Nu har departementschefen i propositionen sagt, att eftersom lokaliseringen av de skyddade utrymmena blir sådan, att de lagringsskyldiga inte får möjlighet att utöva inflytande på den, så finner han det skäligt att staten övertar merkostnaderna för dessa utrymmen, d. v. s. kostnaderna utöver de 100 kronor per kubikmeter, som är den beräknade kostnaden för de oskyddade utrymmena.

Under sådana förhållanden kan det i dagens debatt inte spela någon roll om kostnaderna är för lågt beräknade för de skyddade utrymmena eller ej, eftersom departementschefens uttalande väl ändå får tolkas så, att han är beredd att ta merkostnaderna inte bara upp till 200 kronor utan de totala merkostnaderna utöver kostnaderna för de oskyddade utrymmena. Så har i varje fall jag tolkat uttalandet i propositionen.

Det var någon av talarna, herr Stefan-son eller herr Enarsson, som sade att den fördelning som blir resultatet av propositionen — och i den delen tillstyrker utskottet förslaget — skulle innebära att de lagringsskyldiga får betala mer än 50 procent av kostnaderna mot tidigare 40 procent. Det är felaktigt. Förslaget innebär, att av de 112 miljonerna i beräknade årskostnader övertar staten 59 miljoner kronor och de lagringsskyldiga 53 miljoner kronor. Det blir unge-

Ang. beredskapslagring av olja

fär 53 procent för staten och 47 procent för de lagringsskyldiga, avseende även de oskyddade utrymmena till ett pris av 100 kronor per kubikmeter, om det kostar så mycket att åstadkomma oskyddad lagring.

Jag kan delvis förstå herr Stefansons resonemang om storkonsumenternas situation som lagringsskyldiga. Konsumenterna är lagringsskyldiga under förutsättning att de konsumerar minst 1 000 kubikmeter om året. På grund av den fluktuation i oljepriserna, som ägt rum under de senaste åren, kan det mycket väl inträffa att en storkonsument köpt in lagringskvantiteter till ett högre pris än dagspriset. Följaktligen har han inte möjlighet att dra nytta av det som han egentligen skulle ha nytta av, nämligen att ha rätt att köpa in olja 4 kronor billigare per kubikmeter än den som köper direkt hos oljebolagen, som också är lagringsskyldiga. Men det är väl sådana förhållanden som man liksom inte kunde ta med i bilden, eftersom det ju också har inträffat, att oljan har inköpts av storkonsumenten till ett pris som var lägre än det som gällde något år senare. Sådana fluktuationer får man alltid räkna med.

Däremot kan jag inte hålla med herr Stefanson om att storkonsumenterna, även om de representeras av exportindustrier, är särskilt missgynnade. Eftersom oljan är den billigaste energikällan och det stora flertalet har övergått till olja, måste storkonsumenterna ha lika stort intresse som alla andra av en beredskapslagring, om någonting skulle inträffa. Jag tror att vår uppmärksamhet fästes på detta under Suezkrisen 1956. Man fann då att det var nödvändigt med beredskapslager, och många storkonsumenter beklagade att de inte hade större egna resurser som de kunde ta i anspråk.

Sedan kan man väl inte dela upp konsumenterna med hänsyn till deras möjligheter att ta ut den kostnad, som ligger i själva beredskapslagringen. För en del är det väl inte förenat med några svårigheter att betala de där 4 kronorna per kubikmeter. För andra kan det vara

svårt, men jag tror inte att man kan ta hänsyn till sådana förhållanden heller.

Herr Stefanson säger också, att oljebolagen ur rent kommersiella synpunkter egentligen knappast kunde ha något intresse av en ökad beredskapslagring. Jag är inte säker på att ett sådant uttalande håller. Det är väl ändå på det sättet, att oljebolagen har inte bara rätt att sälja olja i landet, utan också skyldighet att svara för sådana anordningar som fordras för att de skall kunna tillgodose behovet av olja i landet.

Såvitt jag känner till importerar staten inte själv den olja, som fordras för dess konsumtion, och den olja som lagras för statens räkning. Det skulle alltså inte kunna betraktas som orimligt, att oljebolagen hade skyldighet att svara för all lagring och hade rätt att ta ut kostnaden härför. Men nu har man gjort en uppdelning — och jag tror att det ligger i oljebolagens intresse liksom konsumenternas — för att få en så stor beredskapslagring, att vi i varje fall klarar oss under så lång tid som behövs för att, om så skulle bli nödvändigt, ställa om till andra bränslen. Det kommer som sagt inte att bli billigare, utan i stället medföra ökade kostnader, om man skulle tvingas till en omställning.

Den stora oro man kan hysa gäller *inte* kostnaden i samband med lagringen, utan hur vi skall kunna klara vår energiförsörjning i landet om det skulle bli en sådan avstängning, att beredskapslagren av olja inte räcker till. Det är nämligen förenat med oerhörda svårigheter att åstadkomma den energi, som behövs i landet, om oljan skulle tryta.

I de av herr Stefanson åberopade motionerna I:768 och II:929 föreslås en uppdelning av de olika oljor som skulle lagras på så sätt, att de lätta och tunga oljorna, som är de enda oljor som storkonsumenterna lagrar och konsumerar, skulle få tillämpa den fördelaktigare procent-satsen beträffande sitt bidrag, medan man för all annan lagring — alltså oljebolagens lagring av bensin, fotogen etc. — skulle tillämpa den princip som föreslås i propositionen.

Ang. beredskapslagring av olja

Utskottet har inte funnit sig kunna vara med om en sådan åtskillnad i fråga om lagringsskyldigheten. Det skulle bara krångla till det hela. Därför har dessa motioner inte varit föremål för några närmare överväganden, och de har som synes inte heller kommit med i någon reservation.

Herr talman! Vi har inom utskottet ägnat ett ganska stort intresse åt denna fråga. Jag tror jag kan säga att vi måhända skulle ha försökt komma fram till ett resultat, som var litet gynnsammare för de lagringsskyldiga, vilket riksgäldskontoret också förordat i sitt yttrande över kommittéförslaget, om vi inte hade funnit att departementschefen faktiskt har varit litet generösare mot de lagringsskyldiga genom att låta staten betala merkostnaden för de skyddade utrymmena utöver de 100 kronor per kubikmeter, som är den kostnad till vilken de oskyddade utrymmena är beräknade. Vi har inte funnit något skäl eller någon möjlighet att förorda något längre gäende förslag.

Herr talman! Jag yrkar med dessa ord bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Låt mig först säga att jag i stort sett delar de synpunkter, som herr Strand här framförde när han talade om det gemensamma ansvaret och intresset för den ökade beredskapslagringen. Jag tror att jag i varje fall i det avsnittet kan instämma med herr Strand.

Jag vill med detta ha sagt, att det är med stor tillfredsställelse som jag från min sida konstaterar att vi har fått ett förslag till en bättre oljelagring än vi hittills haft. Den oljelagring vi har haft hittills motsvarar ju egentligen inte mer än några månaders behov med nuvarande konsumtion, och det måste betraktas som otillfredsställande.

När jag tar till orda här gör jag det inte som utskottsledamot, utan närmast som motionär i frågan. Vi har några stycken som i våras motionerade i denna fråga, då vi lade fram några synpunkter

på den eventuella möjligheten att utöka lagringsberedskapen vid jordbruket. Att förslaget var motiverat framgår av att chefen för handelsdepartementet som svar på en enkel fråga i denna kammare kunnat meddela, att vår beredskap på gengasförsörjningens område, när det gällde dieselmotorer, inte var riktigt tillfredsställande, i det att man där även måste använda 25 procent olja.

Detta föranledde några reflexioner om att den tunga trafiken, lastbilstrafiken och traktordriften, här i landet skulle stå sig ganska slätt i händelse av en avspärrning.

Denna motion ville alltså väcka förslag om en bättre beredskap på oljelagringens område. Jag får säga, att man från motionärernas sida är ganska nöjd med den relativt välvilliga skrivning som utskottet här presenterat om denna motion liksom även om den motion som är betecknad med nr 766 i denna kammare.

Det är dock ett par saker, som utskottet anför och som enligt min uppfattning behöver sin förklaring. Man säger på tal om jordbrukets oljelagring, att de sedan rätt lång tid befintliga s. k. tanklånen inte utnyttjats i någon nämnvärd utsträckning. Det är riktigt, men jag tror, att man här måste vara på det klara med att man samtidigt varit ganska osäker från jordbrukets sida — och de eventuella lastbilsägare som använder sig av samma system — huruvida myndigheterna vid en avspärrning kunde rekvirera dessa lager. Det är en osäkerhetskänsla som gjort, att man från enskilt håll inte varit intresserad av denna förmån. Jag tror att man med litet större generositet och litet större garantier från statens sida skulle kunna animera denna enskilda mindre lagerhållning bland de mindre förbrukarna. Vad utskottsreservationen här mest diskuterar är ju faktiskt lagerhållningen hos storförbrukarna och försäljarna.

Man skulle kunna få en ytterligare effektivisering av lagerhållningen genom att använda dessa många och små farmaggregat, som ligger ute runt om i bygderna, om man hade en viss organisation

Ang. beredskapslagring av olja

och plan över det hela. Jag tillät mig i denna motion peka på att man härvidlag kunde utnyttja blockorganisationen för att få en effektiv lagerhållning.

Sedan bör naturligtvis staten bidra ekonomiskt till denna lagerhållning. I den principen må jag instämma med reservanterna, ty principiellt sett kan man fråga sig, varför denna lagerhållning i beredskapssyfte skall vara missgynnad i förhållande till annan motsvarande lagerhållning här i landet, där staten bekostar alltsammans.

Herr talman! Det är bara dessa funderingar jag velat anföra med anledning av dagens debatt. Jag kan alltså här i stort sett instämma i den föreliggande reservationen, men jag vill sluta med att uttrycka den förhoppningen att vi skall få se förslag, som på ett smidigare sätt ändå kan tillgodose de mindre förbrukarna, exempelvis vid jordbruket och vid den tunga lastbilstrafiken.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Beträffande en sak är alla här i kammaren ense, föreställer jag mig, nämligen om att vi måste ha beredskapslagring av olja. Den saken behöver vi följaktligen inte här närmare diskutera. Men, när man sedan kommer till de s. k. modaliteterna, går ju meningarna något isär.

Grunden för den föreliggande kungl. propositionen nr 194 och för utskottets utlåtande är ju ett betänkande från 1961 års oljelagringskommitté. Jag vet inte, om så värst många av kammarens ledamöter varit i tillfälle att studera detta betänkande, men det är rätt intressant ur olika synpunkter, i varje fall den del som man får se på. En del är som bekant hemligstämplad, och den har man inte haft tillgång till, men den del som man fått lov att ta del av, ger på ett oförtydligt sätt vid handen, att meningsskiljaktigheterna inom kommittén varit avsevärda.

Det antydes att vissa kompromissförslag framkommit under kommittébehandlingen. De ledde inte till något resultat, utan följden blev att kommittén,

när den skulle avge sitt utlåtande, delade sig på mitten — fyra mot fyra. Vad som här i propositionen och även i andra lagutskottets utlåtande kallas för kommittémajoriteten är alltså den halva, som blev majoritet inom kommittén genom ordförandens utslagsröst.

Emellertid finner man, om man studerar den offentliga delen av kommitténs betänkande, att kommittén gång på gång understryker oljelagrings betydelse ur försvarets synpunkt. Det är helt naturligt, att man gör detta. Det är en dominerande synpunkt på problemet. Det har ju sagts att för ett modernt försvar är oljan lika viktig som ammunitionen — och det ligger kanske någonting i detta.

Nu har ju meningarna gått isär mycket starkt under remissbehandlingen av denna fråga. Dessa dissonanser har ju skildrats i de anföranden, som här har hållits, och jag skall inte fördjupa mig så mycket i dem. Det är bara på ett par punkter, som jag skulle vilja göra några reflexioner.

Det är ju så att handelsministerns förslag i realiteten innebär att beredskapslagringen av brännolja i stor utsträckning skulle komma att finansieras genom tillägg på konsumentpriserna eller i varje fall leda till ökade kostnader för stor-konsumenterna av oljor. Det är ju ingen som vill bestrida att så är fallet.

Men, herr talman, med anledning därav skulle jag gärna vilja erinra om att konsumenterna — det har inte påpekats här tidigare, såvitt jag kunnat finna — för närvarande erlägger över 600 miljoner kronor per år i energiskatt. Denna energiskatt var dock från början avsedd bl. a. — det kan vara av ett visst intresse att erinra om detta i denna debatt — för finansieringen av oljelagrings. I propositionen uttalar departementschefen, att energiskatten efter införandet av den allmänna varuskatten skulle ännu klarare än tidigare framstå som en integrerad del av systemet med indirekta skatter. Jag måste nog säga, att grunden för detta uttalande av statsrådet förefaller mig minst sagt något oklar, men alldeles bortsett därifrån skulle jag nog

vilja säga, att frågan om energiskatten lämpligen bör stå öppen i avvaktan på de undersökningar rörande den indirekta beskattningens utformning vilka — som vi alla vet — verkställas av allmänna skatteberedningen.

Såvitt jag kan förstå, utgör detta av mig refererade uttalande av statsrådet på denna punkt ett föregripande av den allmänna skatteberedningens arbete, vilket jag tyvärr inte kan anse vara alldeles riktigt. Jag har också fäst mig vid att detta inte oviktiga avsnitt av propositionen över huvud taget icke beröres av andra lagutskottet i dess motivering för dess ståndpunktstagande. Frågan är förvisso i varje fall för de skattskyldiga ingalunda av någon obetydlig storleksordning. Det förhåller sig tvärtom, och detta förhållande har ju också understrukits i en lång rad av de remisser, som utförligt och korrekt som alltid i propositionerna är redovisade.

Jag vill här bara bringa till kammarledamöternas erinran, att Sveriges industriförbund självfallet uppehållit sig vid denna sak och framhållit det oriktiga i att lagringspliktiga konsumenter tvingas bidra till lagerupphyggnaden med såväl energiskatt som direkta utgifter för sin andel i lagringsplikten. En rad andra organisationer, som har samma eller liknande uppfattning, redovisas också i propositionen, nämligen Kooperativa förbundet, RLF, Svenska stenkolsimportörers förening, Svenska petroleum institutet och Sveriges lantbruksförbund. Institutet påpekar, att skatten vid dess införande beräknades komma att ge årliga intäkter på omkring 375 miljoner kronor, varav omkring en femtedel skulle disponeras för oljelagring. Enär energiskatten för budgetåret 1962/63 beräknas till 620 miljoner kronor, skulle en femtedel av densamma täcka kostnaderna även för det dyraste lagringsmålet i kommittébetänkandet.

Jag tycker — med all aktning för andra lagutskottet — att man kunde ha skänkt litet uppmärksamhet även åt detta avsnitt i propositionen och de motitioner, som väckts i anslutning till propositionen.

Ang. beredskapslagring av olja

Sedan vill jag göra ytterligare en liten reflexion, och den gäller konjunkturbedömningen och den belastning av näringslivet, som här kommer i fråga. Alla känner väl här i kammaren till den situation, som för ögonblicket råder på åtskilliga håll inom exportindustrien. Inte minst på norrlandsbänkarna har man anledning att vara rätt väl informerad i detta avseende. Jag tror, att jag kan tillägga, att utformningen av och innehåll i det senaste skogsavtalet vittnar om hur situationen för närvarande gestaltar sig på vårt kanske viktigaste exportområde.

Nu är det ju så att på sistone har — som herr statsrådet givetvis själv observerat — konjunkturförsämringen börjat sprida sig till nya områden. På annat sätt kan i varje fall inte jag tolka arbetsmarknadsstyrelsens tillkännagivande häromdagen att begära ett beredskapsanslag på ytterligare 200 miljoner kronor. Jag tycker, att detta är ett beaktansvärt tecken på att konjunkturdämpningen ingalunda avstannat utan snarare är av en sådan typ att man kanske kan ha anledning att räkna med en fortsättning.

Till detta skulle jag bara vilja foga, att redan under den nuvarande lagringsperioden — den gäller under fem år — har för övrigt storkonsumenternas utgifter för oljeberedskapen inneburit en kännbar ekonomisk belastning. De lagringspliktiga industriföretagen har nämligen i de flesta fall inte haft någon möjlighet att ta ut kostnaderna för lagringen av sina köpare — vilket skulle vara meningen — då den utomordentligt hårda konkurrensen på exportmarknaden helt omöjliggjort en sådan kostnadsövertäckning. Men det intressanta är att även på hemmamarknaden har konkurrensläget försvårat kostnadsövertäckningen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att departementschefen själv i propositionen har uttalat, att industrien inte prissvågen kunnat kompensera sig för kostnaderna för beredskapslagringen.

Det har visserligen anförts tidigare, men jag anser det inte vara ur vägen att ännu en gång understryka, att vi inte

Ang. beredskapslagring av olja

får glömma att i förhållande till det tidigare lagringsprogrammet propositionens förslag främst innebär, att de lagringspliktiga skall åläggas en relativt större del av investeringskostnaderna för lagringsanläggningar samt att de skyddade anläggningarna skall lokaliseras utan hänsyn till vad som ur kommersiell synpunkt är lämpligt.

I fråga om de skyddade anläggningarna fäste jag mig vid vad andra lagutskottets ordförande yttrade, när han berörde detta spörsmål. Han erinrade om att departementschefen i någon mån tagit ad notam ett uttalande från riksgäldsfullmäktiges sida. Det är ju ett riktigt påpekande, och det är naturligtvis tacknämligt att så skett, men statsrådet godkänner ju därmed inte uppfattningen att den skyddade lagringen till hundra procent är en försvarets, d. v. s. en statens, angelägenhet. Försvaret betalas av oss alla, men denna beredskapsåtgärd skall ju delvis betalas av ett begränsat antal skattskyldiga. Jag vet inte, om kammarens ledamöter observerat, att antalet lagringsskyldiga inte är högre än ungefär 130. Det är de 30 oljehandelsbolagen och de cirka 100 s. k. storkonsumenterna av olja, som är de lagringsskyldiga.

Herr ordföranden i andra lagutskottet var, som nämnts, inne på frågan om den skyddade lagringen och kostnaderna härför. Departementschefen utgår som bekant från att bergum för lagring skall kunna byggas för en kostnad av 200 kronor per kubikmeter, medan reservanterna inom kommittén vid sin kalkyl kommit fram till ett överslagspris av 230 kronor per kubikmeter skyddat utrymme. I remissyttrandena har framhållits, att det är synnerligen svårt att beräkna kostnaderna för utrymmen för skyddad lagring, innan närmare undersökningar vidtagits på de olika platser, där lagringen skall äga rum. Det kan man väl förstå, ty även under byggnadsarbetena kan helt naturligt oförutsedda omständigheter medföra kostnader, som förrycker förhandskalkylen. Det är ju en mängd ting, som kan tillkomma och om vilka man inte haft kän-

nedom, när man påbörjade arbetena. Innan en pålitlig kostnadsberäkning kan utföras, måste man utreda frågor som bergets kvalitet, erforderligt grundvattnenskydd, kommunikationsleder o. s. v.

Nu föreföll herr ordföranden i andra lagutskottet tolka departementschefsuttalet om ökat stöd åt de skyddade anläggningarna så, att departementschefen skulle vara beredd att tillstyrka en statlig hjälp till de kostnader, som överstege kostnaderna för de oskyddade utrymmena, d. v. s. 100 kronor per kubikmeter. Jag är tveksam om herr Strands tolkning på den punkten är riktig. Det är kanske något som herr statsrådet kan klargöra, när han — som jag antar — innan debatten är avslutad, tar till orda.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! De skäl, som herrar Enarsson, Stefanson och Hagberg anför gentemot utskottet när det gäller ansvarsfördelningen mellan staten och oljebranschen jämte oljekonsumenterna, d. v. s. de lagringsskyldiga, vill jag också i egenskap av reservant biträda. Jag har inte mycket mer att tillägga än som redan anförts i motiveringen för reservationen. Tillåt mig emellertid, herr talman, att endast understryka redan framförda skäl för reservationen.

Beträffande den skyddade lagringen av bränslen är det för oss en principfråga, utöver de ekonomiska aspekterna, att staten övertar huvudansvaret för kostnaderna. Att som utskottet och departementschefen se kostnaden för skyddad beredskapslagring av olja som en del av kostnaderna för den produktivtetsvinst, som användningen av olja medför, och att kostnaden därför bör kunna belastas oljeförbrukarna är alltså en åsikt som vi principiellt icke vill godtaga som motiv för den ekonomiska ansvarsfördelningen. Genom att de skyddade lagren måste förläggas till bestämda områden blir, såsom framhållits i reservationen, de lagringsskyldigas kom-

Ang. beredskapslagring av olja

mersiella och ekonomiska intressen icke utslagsgivande vid val av lokaliseringsområde. Visserligen ges någon kompensation men långtifrån hel sådan. Det återstår härför minst ett femtiotal miljoner kronor, om beräkningarna nu är riktiga.

Beträffande de oskyddade lagringsanläggningarnas kostnader har det anförts, att oljeförbrukarna icke skall åläggas en större del av lagringskostnaderna per förbrukad liter räknat vid ökad beredskap än som för närvarande är fallet. Detta har ansetts vara ett något osäkert antagande. Reservanterna föreslår därför bibehållande av nuvarande kostnadsfördelning såsom nuvarande enligt vår mening en rättvisare fördelning av ansvaret än vad departementschefen föreslagit. Jämfört med nuvarande ansvarsfördelning innebär departementschefens förslag en kostnadshöjning med c:a 7 procent för de lagringsskyldiga.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag hade först några ord att säga till herr Thorsten Larsson. Beredskapslagring för jordbrukets behov skall ske i enlighet med det lagringsprogram som finns angivet i propositionen. Men redan under vårriksdagen — och det har upprepats i en motion i samband med propositionen — har upptagits frågan om utnyttjande av de lagringsskyldigheter som jordbrukarna själva förfogar över ute på gårdarna, de s. k. farmaggregaten.

Vi har inte kunnat ta upp den frågan i utskottet såsom en fråga, som på ett eller annat sätt skulle kunna lösas inom ramen av lagringsskyldigheten. De utrymmen som finns omfattar cirka 170 000 kubikmeter, fördelade på 73 000 aggregat, medan det stora programmet, som propositionen omfattar, rör endast cirka 100 lagringsskyldiga. Det finns ingen möjlighet att hålla kontroll över eller att inom programmet inordna den lagring, som skulle kunna ske i dessa

farmaggregat, eftersom varje aggregat inte rymmer mer än genomsnittligt tre kubikmeter.

Det var heller ingen i utskottet som tog upp frågan ur dessa synpunkter. Man har bara understrukit önskvärdheten av att dessa möjligheter att lagra olja utnyttjas. Men det framfördes önskemål om att denna lagring kunde ske under sådana betingelser, att jordbrukarna skulle vara säkra på att få behålla den lagrade oljan om det skulle bli en krissituation. Detta ville föredragandena i utskottet inte ge någon garanti för. I en krissituation kunde oljan behövas för annat ändamål. Men jordbrukarna har naturligtvis större chanser att få använda oljan om de faktiskt har den — det kan vara svårare att få den levererad om det har inträffat en krissituation.

Vi var således allmänt ense om att det fanns ett stort intresse av att dessa möjligheter till lagring utnyttjades, i all synnerhet som man därigenom på ett ganska naturligt sätt kunde ordna med omsättningen. Men vi kunde inte gärna ta upp frågan, under vilka villkor detta kunde ske. Vi har därför begränsat oss till ett uttalande i utlåtandet, som går ut på att man på allt sätt bör stimulera den lagringen. Om denna stimulans skall ske genom att ställa lån till förfogande eller genom garantier för att jordbrukarna får behålla oljan i en krissituation, det kunde vi inte ta ställning till.

Beträffande herr Hagbergs åberopande av remissyttrandena till kommittébetänkandet har vi observerat att praktiskt taget alla, som kan betecknas som näringsorganisationer, har uttalat sig till förmån för en lägre andel av de totala kostnaderna. Därvid har samtliga bland annat också åberopat energiskatten. Men energiskatten fanns väl redan vid den tidpunkt, då det nuvarande oljelagringsprogrammet och fördelningen av kostnaderna gjordes. En del tog storkonsumenterna och oljebolagen och en del föll på staten, och så skall ju ske också i fortsättningen.

Vi har inom andra lagutskottet faktiskt inte känt oss kompetenta att ta

Ang. beredskapslagring av olja

upp en diskussion om energiskatten och dess betydelse i detta sammanhang. Vi har alltså förbigått den med tystnad, vilket inte behöver betyda att man inte i departementet eller i annat sammanhang kan ta upp den frågan, när skattekommittén kommer med sitt betänkande, vilket vi väl inte behöver vänta alltför länge på.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag hade uppriktigt sagt knappast tänkt ingripa i denna debatt. Det mesta som kan sägas har redan i korthet framförts såväl från utskottets talesman som från reservanterna. Det är ändå ett par påpekanden, som jag skulle vilja göra i anslutning till diskussionen.

Först och främst vill även jag konstatera min tillfredsställelse över att alla tillmäter frågan om det framtida oljeprogrammet en mycket stor vikt. Hur stora oljelager vi håller här i landet är ju, som betonats i debatten, av avgörande betydelse för hela vår ekonomiska beredskap. Det är glädjande att enigheten så långt är fullständig.

Det är egentligen i frågan hur kostnaderna skall fördelas, som meningarna gått i sär och alltså gör det. Jag vill ändå tillåta mig påpeka, att även härvidlag råder en viss samstämmighet i uppfattningarna. Ingen vill bestrida att oljehandeln och de större konsumenterna skall vara med om att bidra till finansieringen. I själva verket anser väl också de flesta att det knappast blir företagen — jag skall komma tillbaka till det senare — eller oljehandeln som själva bär dessa kostnader på sina marginaler. Dessa kostnader övervältras i sista hand på konsumenterna.

Den kontroversiella frågan har varit sättet för fördelningen av kostnaderna mellan å ena sidan staten och å andra sidan oljehandeln och de större konsumenterna. Som utskottets ordförande framhållit kan naturligtvis delade meningar råda härom. Det kan ju inte bli fråga om att finna en absolut given norm för en sådan fördelning. Det är

heller ingen verklig principfråga. Jag vill i detta avseende gärna instämma i vad herr vice talmannen framhöll i sitt anförande. Tillåt mig bara att i detta sammanhang göra en liten återblick.

Fram till 1957 var det allmänt godtaget att förutsättningen för att man skulle få driva handel med olja här i landet var att man bar det ekonomiska ansvaret för beredskapslagringen. Detta ansvar skulle åvila de lagringskyldiga. Det är visserligen sant, att för särskilt skyddade utrymmen utgick i annan ordning än hittills varit fallet, och i annan ordning än som föreslås för framtiden, ett visst begränsat stöd från statsmakternas sida. Detta var emellertid inriktat på vissa statliga projekt. I övrigt förutsattes i princip att man åtog sig de ekonomiska konsekvenserna av lagringen för att man skulle få vara verksam inom oljehandeln. Att statsmakterna alltså i sista hand bär ansvaret för att vi upprätthåller en beredskap på detta område — då liksom nu — ansågs icke utgöra något hinder för att finansieringen i huvudsak ålåg oljehandeln.

Emellertid ansåg man, särskilt med hänsyn till den utomordentligt starka ökning som oljekonsumtionen undergick, det vara nödvändigt att stärka beredskapen på detta område. Det gällde att påskynda lagerutbyggnaden. Det gällde att få en bättre beredskap än den vi tidigare haft och än den vi tidigare trodde skulle vara nödvändig. Det var ingen i slutet av 1940-talet, som kunde förutse den explosionsartade utveckling som ägt rum under 1950-talet och därefter. Det blev nödvändigt att tillgripa särskilda åtgärder för att snabbt få till stånd en förstärkning på detta känsliga område av beredskapen.

Även en annan omständighet talade för vikten av att stärka beredskapen, och det var att industrierna i ökad utsträckning började att övergå från fasta fossila bränslen till olja. Detta gjorde att man ansåg det likaledes rimligt att överväga vilka åtgärder som kunde erfordras ur beredskapssynpunkt för att hålla lager även hos de större förbru-

karna. Det var med denna utgångspunkt den kommitté, som avgav sitt betänkande 1956, hade tillsatts. Detta var också anledningen till att det program, som då framlades som ett resultat av kommitténs arbete, innebar ett avsteg från den princip som tidigare rätt att oljehandeln själv borde bära de ekonomiska konsekvenserna av lagringen som förutsättning för rätt att driva handel med olja.

När man sökte efter principer för fördelningen, om staten nu skulle ge något stöd, stannade man som här har betonats inför en viss procentsiffra. Man kom fram till att staten borde svara för 60 procent av kostnaderna och att resterande 40 procent borde åvila större konsumenter och oljehandeln. Denna avvägning framkom såsom en kompromiss inom en kommitté. Det var inte fråga om någon helig princip. Som herr vice talmannen här har understrukit betraktades detta ingalunda som en principfråga. När det gällde att snabbt åstadkomma en ökad beredskap på detta område var alla riktningar inom kommittén och sedermera inom riksdagen intresserade av att få så stor enhet som möjligt omkring det nya programmet. Som ett resultat bland annat av dessa ansträngningar fixerades siffrorna till 40 respektive 60 procent, siffror som sedermera också kommit att tillämpas vid låne- och bidragsgivningen. Jag vill understryka, att principen ju i och för sig inte är orubblig och inte heller bör vara det.

I det förslag som här behandlats i riksdagen har man ansett det vara rimligt att i stället utgå från en annan beräkningsgrund än den man tillämpat för den ännu gällande lagringsperioden. Man har sagt, att det är rimligt att se efter hur principen i verkligheten har utfallit när det gäller kostnadsbelastning och prissättning. Man har då kommit fram till att kostnaden i allmänhet har uppgått till ungefär 0,5 eller kanske 0,6 öre per lagrad liter. Det förslag som majoriteten i utskottet för sin del kunnat godtaga innebär inte att kostnaden höjs, utan kostnaden blir i själva

Ang. beredskapslagring av olja
verket lägre än den har varit tidigare, nämligen 0,4 öre.

Det har inte tillräckligt starkt understrukits i denna debatt, att detta är det verkliga förhållandet. Vad som här föreslås är sålunda icke något som kommer att få en kostnadsstegrande effekt vare sig för oljehandeln eller storkonsumenterna. Visserligen blir effekten under sådana omständigheter — det erkänner jag — en annan procentuell fördelning än den som tillämpats i stort sett under den gångna perioden, således inte 40—60, utan 50—50. Men man har i stället anledning att fästa avseende vid priset, det vill jag understryka. Det är priset och inte fördelningsprincipen, som ingår i företagens kalkyler och som är avgörande för företagets dispositioner.

Det har sagts i debatten och det har gjorts gällande från reservanternas sida i utskottsutlåtandet, att de av utskotts-majoriteten nu förordade grunderna skulle medföra en besvärande kostnadsfördyring för storkonsumenterna. Jag tror att jag redan har visat att så inte kommer att bli fallet när det gäller kostnader i förhållande till den förbrukade kvantiteten. Därtill kommer, att vi under de gångna åren har haft ganska väsentliga reduktioner i prissättningen på dessa produkter. Det kan inte heller göras gällande att exportföretagen kommer att drabbas orättvist hårt om detta förslag skulle vinna riksdagens godkännande. Deras konkurrensläge skulle så vitt jag förstår inte bli ogynnsammare än vad det har varit eller vad andra företag ute i Europa har.

Det kan i detta sammanhang ha sitt intresse att nämna — nu är mina siffror en smula föråldrade, men även om priserna i dag är lägre tror jag att proportionen alltså är riktigt — att år 1959 var priset för tjock eldningsolja från raffinaderi: i Frankrike något över 127 kronor per kubikmeter i svenska kronor omräknat, i Västtyskland något över 102 kronor, i Italien 106, Nederländerna 111, Belgien 125 och Luxemburg 161. Motsvarande pris vid denna tidpunkt i vårt land inklusive energiskatt rörde sig mellan 70 och 90 kronor. Man

Ang. beredskapslagring av olja

kan således inte säga att den svenska industrien i den mån den nu skulle få bära en kostnad av 0,4 öre per liter skulle komma i ett mycket ogynnsamt konkurrensläge gentemot motsvarande industrier på den europeiska kontinenten.

Därtill kommer att industrien borde ha alla möjligheter att slippa ifrån denna kostnad för sin del. Det har förutsetts att en storkonsument befinner sig i en förhandlingssituation i förhållande till sin oljeleverantör, som bör göra det möjligt för industrien i fråga att vid köp av stora kvantiteter också få priset rabatterat med hänsyn till att man själv tar på sig den kostnad som följer med lagringen. Jag tror att rätt många exempel skulle kunna framletas, som visar att industrierna sannerligen försökt att tillvarata denna möjlighet att inte få en kostnadsbelastning på grund av sin medverkan i oljelagringsprogrammet. De har inte fått denna kostnadsbelastning förut, och det finns ingen anledning att tro att de skall få det i framtiden.

Slutligen vill jag, herr talman, även om mitt anförande kanske redan blivit alltför långt, beröra även en annan sida av beräkningsgrunderna. Det gäller det cisternpris, från vilket man bör utgå när det gäller frågan om stödet för skyddad lagring. Där har majoriteten i oljelagringskommittén räknat med ett cisternpris av 200 kronor per kubikmeter. Reservanterna har ansett att 230 kronor är en riktigare beräkning och har begärt, att staten skall ikläda sig merkostnaderna över 200 kronor för skyddad lagring.

Nu hör det emellertid till saken att när reservanterna kommit fram till ett pris, som avviker från det som kommittémajoriteten angett, har de räknat med vissa anordningar vid lagringen, som kommittémajoriteten anser *icke* erforderliga ur beredskapssynpunkt. I själva verket förhåller det sig på det sättet att ett fast pris, om man överenskommer om ett sådant, kan medföra vinster eller förluster för de lagringskyldiga. Det fasta pris som gäller under nu löpande period, 200 kronor per

kubikmeter, har otvivelaktigt lett till vinster för bolagen. Man har kunnat bygga till åtskilligt lägre priser. Exempel finns på att de av byggnadsentreprenörerna offererade kubikmeterpriserna vid en del av de anläggningar, som byggts under perioden 1958—1962, har legat under halva detta belopp på 200 kronor.

Det kan också nämnas att i den utredning som riksnämnden — numera överstyrelsen — för ekonomisk försvarsberedskap gjorde 1960 och som legat till grund för oljelagringskommitténs förslag, räknar man med ett pris av 150 kronor per kubikmeter. Priset 200 kronor per kubikmeter måste därför betraktas som ett kompromissförslag inom oljelagringskommittén. Det bör också erinras om att det förslag som nu ligger på riksdagens bord innebär, att de statliga lånen skall indexregleras. Redan däri ligger ett skydd för intressenterna.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Andra lagutskottets aktade ordförande tog upp den erinring jag hade framfört, att de lagringsskyldiga, det här är fråga om, också har att betala energiskatt. Nu invände herr Strand att detta är riktigt men att så är förhållandet redan nu. Javisst, men att detta förhållande enligt min mening är mindre lämpligt i fortsättningen beror helt enkelt på den ändrade fördelningen av ansvaret för investeringarna, vilken såvitt jag förstår ställer frågan i en annan dager.

Sedan vill jag nämna ytterligare en sak, när man talar om det ändrade ansvaret i detta sammanhang. Jag delar herr statsrådets uppfattning, att det här icke är fråga om en princip, utan att det är fråga om en skälighetsbedömning hur långt man skall gå åt det ena hållet eller åt det andra, men man ändrar nu den hittills tillämpade ordningen och lägger en större del av ansvaret på de lagringsskyldiga och en i motsvarande mån mindre del på staten.

Varför han gör så är väl ganska oklart, men jag vill fästa uppmärksamheten vid att det har inträffat en helt

Ang. beredskapslagring av olja

ny omständighet, som man bör beakta när man bedömer läget nu och tidigare, nämligen att enligt den ordning, som man nu föreslår riksdagen att godta, betages de lagringsskyldiga varje som helst möjlighet att öva inflytande på lokaliseringen av de skyddade utrymmena. Detta anges klart i propositionen, så på den punkten lär ingen tvekan råda.

Jag bestrider inte, och har inte heller gjort det i mitt tidigare inlägg, att det är rimligt att de lagringsskyldiga är med om att betala beredskapslagringen, ty beredskapslagringen innefattar givetvis i sig ett visst kommersiellt element. Det är en fördel även ur handelns synpunkt och ur näringslivets synpunkt, att en beredskapslagring förekommer. Ett sådant konstaterande måste ju konstituera en uppfattning, att de lagringsskyldiga bör vara med om att betala. Men detta förhållande föreligger inte alls, när det gäller den skyddade lagringen, som ju i allt väsentligt är en lagring för försvarets räkning — hur man skall kunna anlägga kommersiella synpunkter på den, har jag för min del en smula svårt att förstå.

Sedan kommer jag till den fråga, som jag berörde i mitt förra anförande — det gäller det ökade bidrag till den skyddade lagringen, som herr statsrådet har gått med på bl. a. i anslutning till de rekommendationer som anförts i riksgäldsfullmäktiges uttalande, och hur man nu skall tolka den saken — jag trodde herr statsrådet skulle klargöra detta, men han glömde kanske bort saken i sitt anförande.

Kostnaden för den oskyddade lagringen är alltså beräknad till 100 kronor per kubikmeter, och för den skyddade har man räknat med 200 kronor per kubikmeter. Meningarna går där isär, men detta är den uppfattning som kommittémajoriteten, alltså ena halvan av kommittén, står för.

Nu menade herr Strand, om jag inte missuppfattade honom, att herr statsrådets utfästelse går ut på att det ökade bidraget till de skyddade anläggningarna gäller alla kostnader ovanför 100 kronor per kubikmeter — så tolkade i

varje fall herr förste vice talmannen propositionen. Jag vet inte om denna tolkning är riktig. Är den riktig, så innebär den ju en väsentlig upplysning; är den inte riktig, ja, så vill jag inte fälla något omdöme därom, men jag tror det vore angeläget för kammaren att herr statsrådet lämnade ett klarläggande på denna punkt.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det finns en gammal god regel som brukar följas och som befriar ett statsråd från att svara på mycket hypotetiska frågor.

Jag räknar uppriktigt sagt inte med att kostnaden skall behöva överstiga 200 kronor. De beräkningar som gjorts tyder på att det priset till och med kan vara tilltaget i överkant. Det väsentliga är emellertid att hela oljelagringsprogrammet beräknas kosta 112 miljoner kronor per år. Därav går 7 miljoner till den skyddade lagringen, och de återstående 105 miljonerna fördelas med 53 miljoner på staten och 52 miljoner på de enskilda.

Jag tror att det önskemål som herr Hagberg här sist framförde kommer att kunna tillgodoses inom ramen för dessa anslag. I varje fall på den punkten tror jag inte alls det råder någon meningskiljaktighet mellan mig och herr Strand.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Jag delar herr statsrådets uppfattning, att man inte skall svara på hypotetiska frågor, men detta är inte en hypotetisk fråga utan en fråga om olika beräkningsgrunder. En expertgrupp har räknat med 200 kronor per kubikmeter vid inrättandet av skyddade utrymmen, en annan med 230 kronor per kubikmeter och en tredje med ännu högre kostnader. Vem som har rätt vågar jag inte ha någon mening om. Frågan är emellertid om det ökade statliga stödet räcker även för mera långtgående beräkningar, ty ingen — det måste väl herr statsrådet medge — kan i dag säga hur stor den exakta kostnaden blir. Vi vet inte var vi står, och ett statsrådsuttalande att staten

Ang. beredskapslagring av olja

kommer att under alla omständigheter stå för kostnaderna för skyddade utrymmen, i den mån de överstiger 100 kronor per kubikmeter, vore ju värdefullt.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill göra alldeles klart, så att det inte föreligger något missförstånd på den punkten, att avgörande för beräkningen måste vara det anslag som riksdagen ger på Kungl. Maj:ts förslag. Skulle det visa sig att kostnaderna kommer att väsentligt överstiga 200 kronor, så kan det enligt min uppfattning inte åberopas som stöd för att staten skall ikläda sig kostnader som går över det anslagsbelopp som beräknats för ändamålet.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Herr statsrådet påpekade i sitt första anförande att den ursprungligen gällande principen för rätten att bedriva oljehandel i vårt land var att oljehandeln skulle bära kostnaderna för oljelagringen även när det gäller beredskapslagren. Den principen har man nu i viss mån gjort avsteg från, säger statsrådet, enär man på grund av det så starkt utökade lagringsprogrammet har ansett det vara lämpligt och erforderligt att fördela kostnaderna mellan oljehandeln, storkonsumenterna och staten. Personligen tycker jag att det är en riktig utveckling, inte minst ur en synpunkt som tidigare inte har berörts här i kammaren. Vi vet att oljehandeln i vårt land i mycket stor utsträckning är beroende av utländska intressen och även av utländskt kapital. Om därför oljehandeln helt skulle bära kostnaderna för beredskapslagringen och det samtidigt under den tid, som denna beredskapslagring bygges upp, råder en betydande knapphet på medel på den svenska kapitalmarknaden — som har varit fallet under de senaste åren — skulle det betyda att utländska företag skulle medverka till anskaffande av kapital för uppbyggande av vår oljelagring. Jag tycker inte att detta är rikt-

tigt och hälsar därför med tillfredsställelse den utveckling som nu kommit till stånd. Jag skulle emellertid liksom reservanterna vara ännu mera tillfredsställd ifall staten helt tog ansvaret för beredskapslagringen, i varje fall den som skall ske i skyddade lagringsutrymmen.

Statsrådet säger att det är en ny fördelningsmetod som ligger till grund för det förslag, som i dag behandlas av riksdagen, nämligen att lagringskostnaderna kan beräknas till 0,4 öre per liter, och på basis av detta tal har sedan beräknats hur stor andel i kostnaderna som skall ligga på oljekonsumenterna och oljehandeln. Det skulle inte innebära några ökade kostnader för oljehandeln och de stora oljekonsumenterna, säger statsrådet. Det betyder i varje fall minskade relativa kostnader för staten. Har man i ett tidigare läge fastställt en skäligen relativ fördelning av kostnaderna, finns det väl ingen anledning att vid en utökning av beredskapen göra avsteg från denna metod. Nog medför väl ändå, herr statsråd, storkonsumenternas lagringsåtaganden en högre kostnad per liter konsumerad olja? Om man, såsom industriförbundet påpekar, inte har möjlighet att få priset nedsatt genom slopandet av det pristillägg som oljehandeln får ta ut för oljelagringen, måste det leda till att ju större lagringskyldighet en storkonsument har i förhållande till sin förbrukning av olja, desto högre blir också priset och kostnaderna per liter olja.

När det gäller fördelningen av kostnaderna mellan staten, oljehandeln och storkonsumenterna sade jag i mitt första anförande, att de lagringskyldiga skulle få överta mer än 50 procent av lagringskostnaderna. Utskottets aktade ordförande påstod att jag hade fel när jag angav denna procentsats och sade att staten tar den större delen av lagringskostnaderna. Ja, det beror alldeles på hur man räknar. Statsrådet har medgivit att lagringen i skyddade lagerrum bör få ett extra anslag på 7,3 miljoner kronor. Drar man dessa 7,3 miljoner från de ränte- och amorteringsfria lån om

sammanlagt 59 miljoner kronor som de lagringsskyldiga skall få under lagringsperioden, kommer man fram till att statens insats för den icke skyddade lagringen blir mindre än de lagringsskyldigas; och då kommer man till något över 50 procent för de senare.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Det är inte alltid man vinner på att vara alltför envis i sin önskan att få saker och ting fullständigt klarlagda.

Jag har i mitt anförande sagt att frågan om merkostnaden utöver 200 kronor inte varit aktuell inom utskottet eftersom departementschefen i propositionen förklarat att han har funnit det skäligt att staten tar merkostnaden för de skyddade utrymmena. Eftersom priset för de oskyddade beräknas till 100 kr. per m³ och för de skyddade till 200 kr. per m³ har staten åtagit sig att betala den merkostnaden, och de överskjutande kostnaderna är därmed borta ur bilden.

Kostnadsberäkningen har kommittéledamöterna tvistat om — majoriteten har funnit sig kunna godtaga 200 kronor, minoriteten har sagt att kostnaderna antagligen blir 230 kronor. Men om priset blir 230 kronor beroende på kostnadsstegringar under den period som programmet avser så är dock beloppen indexreglerade. Därför kan det mycket väl inträffa att kostnader över 200 kronor blir täckta av den anledningen att det rör sig om kostnadsstegringar vilka är garanterade genom indextillägget.

Jag kan sålunda inte finna annat än att även om man är aldrig så misstänksam mot innebörden i vad som sagts eller skrivits så borde man kunna vara nöjd med ett uttalande som går ut på att staten tar merkostnaden för de skyddade utrymmena, när det sedan tillägges att merkostnaden är beräknad till så och så mycket och att det blir 7,3 miljoner kronor per år. I verkligheten är de totala kostnaderna beräknade till 112 miljoner, varav de lagringsskyldiga skall erlagga ett visst belopp och staten

Ang. beredskapslagring av olja

ett visst belopp. Kostnaden 0,4 öre per liter bygger ju också på en beräkning, och jag förmodar att när konsumtionen når upp till medeltalet av den beräknade — alltså mellan 15 och 16 miljoner m³ per år — så blir merkostnaden per liter lägre än de 0,4 örena, vilket kommer de lagringsskyldiga till godo.

Jag kan därför inte se att det finns någon anledning att ifrågasätta ytterligare garantier mot att de skyddade utrymmena kan komma att belasta de lagringsskyldiga utöver en kostnad som svarar mot kostnaden för de oskyddade utrymmena; i båda fallen kan de ju överstiga 100 kronor.

Sedan kan herr Stefanson och jag alltid diskutera vilket procenttal för bidragsskyldigheten som det kan bli fråga om. Tar man hänsyn även till den totala kostnaden så svarar staten för mer än de lagringsskyldiga. Räknar man bort de skyddade utrymmena och merkostnaden för dem, som staten svarar för, blir det en miljon mera på de lagringsskyldiga än på staten. När jag ser denna fråga ur min synpunkt är det klart att jag tar hänsyn till det hela, men jag kan också finna det förklarligt att herr Stefanson gärna räknar bort en del för att få procenttalet litet fördelaktigare ur sin synpunkt. Jag tycker dock inte, herr talman, att det spelar så stor roll i detta sammanhang.

Herr **STEFANSON** (fp):

Jag skulle bara vilja säga att herr Strand och jag talar om två olika saker. I mitt första anförande berörde jag storkonsumenternas problem, och det var då jag sade att oljekonsumenternas andel av lagringskostnaderna är något mer än 50 procent. Det är också riktigt. Herr förste vice talmannen tänker på oljelagringen i dess helhet, och då kommer frågan i ett helt annat läge.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskot-

Ang. ersättningen för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m.

tets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Enarsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Enarsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring

av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. ersättningen för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 20, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna I: 38, av herr Strand m. fl., samt II: 68, av herrar Torsten Fredriksson och Waldemar Svensson, hade, med hänvisning till de år 1960 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 27 föreslagna och samma år antagna övergångsbestämmelserna till stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, anförts, att en översyn av övergångsbestämmelserna borde komma till stånd, och hemställdes, att konstitutionsutskottet måtte företaga omförmälda översyn och därefter för riksdagen framlägga de förslag i ärendet som kunde finnas påkallade.

Konstitutionsutskottet hade dels i anledning av vad sålunda hemställdes, dels bland annat i anledning av de nya regler angående rätt till tillägssjukpenning m. m. som införts genom den nya lagen om allmän försäkring, vilken komme att träda i kraft den 1 januari 1963, låtit inom sitt kansli företaga en översyn av stadgan och nämnda övergångsbestämmelser. På grundval av översynen hade utskottet, med begagnande jämväl av sin initiativrätt i fråga om nämnda bestämmelser, för riksdagen framlagt förslag till ändringar av stadgan och övergångsbestämmelserna i enlighet med vad i betänkandet anförts. Förslagen vore avsedda att utgöra en preliminär lösning av hithörande frågor i avvaktan på resultatet av författningsutredningens ar-

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m.

bete i vad det berörde riksdagens arbetsformer.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet med stöd av § 38 mom. 1 riksdagsordningen hemställt,

A) att riksdagen måtte för sin del antaga i betänkandet införda två lagförslag, nämligen

I) förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande; och

II) förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 16 december 1960 (nr 701) angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, med de ändringar av gällande bestämmelser, som framginge av i betänkandet angivna lydelse; samt

B) att motionerna I: 38 och II: 68 måtte anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt.

Vid betänkandet fanns fogat ett särskilt yttrande av fru *Segerstedt Wiberg*, som anfört följande:

»Stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande ändrades senast år 1960. Viss därefter tillkommen lagstiftning har emellertid, som utskottet framhållit, motiverat den nu gjorda översynen. En sådan översyn har även begärts i motionerna I: 38 och II: 68.

Jag kan emellertid inte finna, att den åberopade lagstiftningen gör en översyn av reglerna för arvodenas storlek erforderlig. Inte heller har en sådan begärts av motionärerna. Skall en omreglering av arvoden ske, anser jag, att den bör anknytas till det förslag om riksdagens arbetsförhållanden, vilket inom kort torde avlämnas av författningsutredningen.»

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja göra några reflexioner i anslutning till mitt särskilda yttrande. Jag tror att då utskottet beslutat föreslå kamrarna en höjning av riksdagsmännens arvoden, gör det sig skyldigt till en allvarlig felbe-

dömning. Jag tror också att det är fel att man frångått det tidigare beslutet att låta arbetsmarknadens parter yttra sig innan ändringar företas beträffande arvoden. Jag beklagar detta, samtidigt som jag vet att jag är ganska ensam om mitt beklagande. Det har sagts att partigrupperna varit överens om höjningen. Även om jag är ensam om mitt ställningstagande, har jag känt ett behov av att ge uttryck för detta.

I utskottets betänkande finns en nyhet som jag vill passa på att fästa kamrarnas uppmärksamhet på. Man har bytt ut ordet änka mot make och därmed avskaffat könsdiskrimineringen. För oss som i annat sammanhang tidigare motionerat om ändringar i detta avseende är ändringen givetvis till stor glädje. För mig som varit ensam kvinna i utskottet är det särskilt glädjande, eftersom det inte är jag som tagit initiativet, utan detta har kommit från den delegation som arbetat med frågan. Jag är övertygad om att beslutet måste tillskrivas prejudicerande verkan.

Slutligen, herr talman, har sådana ändringar vidtagits att det skall bli möjligt att förbättra de pensioner som lämnas till män, vilka tidigare varit verkamma här, eller till deras efterlevande. Det är en ändring som bör kunna förbättra ställningen för dem som närmast befinner sig i ett ekonomiskt nödläge, till följd av att de offrat mycken tid på riksdagsarbete. Jag anser detta vara en glädjande och väsentlig förbättring.

Jag skall, herr talman, avstå från att framställa något yrkande.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Fru Segerstedt Wibergs framställning i denna fråga tycker jag tarvar några kommentarer, även om det inte är min mening att på något sätt polemisera mot hennes uppfattning i och för sig. Jag tror att jag kan tala å övriga utskottsledamöters och i varje fall å den delegations vägnar, som jag haft äran arbeta tillsammans med och som utarbetat formerna för den nya stadgan. Anledningen till att frågan togs

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m.

upp är dels de motioner som har väckts i anledning av att vårt tidigare försök att ordna upp pensionsfrågan delvis misslyckades och att man alltså måste reparera det misstag som då gjordes, dels är det ett resultat av den initiativrätt som utskottet har och som har kommit till uttryck bl. a. i sådana punkter, som fru Segerstedt Wiberg omnämnde i andra delen av sitt anförande.

Jag vill gärna ha sagt ifrån, att den korrigerings som nu ägt rum och som är föremål för särskilt yttrande från fru Segerstedt Wiberg, såvitt jag kan förstå icke har något att göra med den allmänna princip som riksdagen för sin del har uttalat sig för, nämligen att man skall höra arbetsmarknadens parter, då man korrigerar riksdagsmännens arvoden. Det har i delegationen och även inom utskottet inte bara nu utan även vid andra tillfällen framförts mycket starka betänkligheter mot att den ersättning, som utgår för fördyringen genom stockholmsvistelse i samband med riksdagsmannaskapets fullgörande, icke har tillgodosetts på ett riktigt sätt.

När vi försökt bedöma frågan om lönesättningen och därmed sammanhängande problem, har vi utgått från den riksdagsman, som icke har möjlighet att vid sidan av riksdagsmannaskapet förvärva någon form av inkomst av nämnvärd omfattning, d. v. s. de riksdagsmän som tvingats lämna sin borgerliga gärning på grund av riksdagsmannaskapet. Det är för mig uppenbart att man måste bedöma detta med utgångspunkt från de förhållanden under vilka sådana riksdagsledamöter lever. Vi kan inte gå ut ifrån den som vid sidan av sitt riksdagsmannaskap kan upprätthålla en borgerlig gärning och förvärva en inkomst som kanske i och för sig skulle vara tillräcklig för att utgöra underlag för försörjningen.

Det har som sagts framställts kritik mot att ersättningen för fördyringen i samband med stockholmsvistelsen är för låg. Vi har då haft att angräpa dagtraktamentena. Det har gjorts på ett sådant sätt att man tagit ut vad det allmänna statliga reglementet kan medge. Vi kan

inte gå längre, ty det är alldeles uppenbart att det skulle medföra komplikationer på olika områden. Man har då att ta hänsyn till lönefrågan och det utgående arvodets höjning.

Då har två saker varit klara dels kritiken mot att man inte får full ersättning för stockholmsvistelsen, dels det förhållandet, som enligt min uppfattning icke är oviktigt, att det jämförelsemått som man tidigare haft när det gällt att fastställa riksdagsmännens arvode under de senaste två åren eller kanske rättare sagt under det senaste året har undergått en väsentlig förändring utöver den förändring som omfattas av det rörliga tillägget, alltså ersättningen för det försämrade penningvärdet. Det har ägt rum en allmän lönestegring som gjort att varje jämförelse blir omöjlig, för såvitt man inte företar en korrigerings. Den situation som nu uppstått har vi ansett vara av den arten att den icke kan anses ingå i de allmänna förutsättningarna för en omprövning av riksdagsarvodets storlek. Det är uttryckligen sagt i utskottets betänkande att vad som nu föreslås är ett provisorium i avvaktan på den sittande stora utredningens förslag om riksdagens arbetsformer och att man när den utredningens betänkande föreligger har helt fria händer på detta område.

Därmed anser jag, herr talman, att fru Segerstedt Wibergs betänkligheter på den här punkten är undanröjda.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag skall lova att vara lika föredömligt kort som de tidigare talarna, kanske något kortare.

Jag är av den uppfattningen att det för riksdagsarbetet och för en lycklig utveckling av vår självstyrelse är värdefullt att riksdagsmän skall ha möjlighet att resa hem, d. v. s. att lämna sina uppdrag. Det kan man i den mån man har möjlighet falla tillbaka på en verksamhet eller liknande resurser. Jag anser att det är en styrka, kanske inte så mycket i arbetet mellan som inom partierna. Jag är därför betänksam gente-

Ang. rätt för kommun att bistå utländska studerande

mot en utveckling sådan som den nuvarande.

En god vän till mig — han tillhör inte den här kammaren utan den andra kammaren — sade en gång på tal om de här sakerna: »Det är alldeles klart att åtminstone i min grupp så är det väl ingen av ledamöterna som inte gör skäl för en byråchefslön. Om man räknar arvodet på en effektiv arbetstid av åtta månader per år så blir det ungefär så.» Detta innebär just beräkningen med två tredjedelar av den lön, varmed utskottet jämför och stämmer således. Sedan tilllade han: »Det är ju en annan sak att somliga riksdagsmän inte kan sköta pengar, och därför utbetalas arvodet per månad under tolv månader.»

Jag har, herr talman, ingen anledning att närmare ingå på problemet. Jag har den bestämda inställningen att det i föreliggande läge med en ihoppiskad majoritet i konstitutionsutskottet — en enhällighet som jag vet är något konstlad — väl heller inte lönar sig att göra något bestämt yrkande. Jag har dock starka betänkligheter mot detta sätt att utveckla riksdagens sammansättning i en riktning som knappast kan vara tjänlig för ett självständigt handhavande av uppdragen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande betänkandet hemställt.

Ang. rätt för kommun att bistå utländska studerande

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 13 november 1962 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 191, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga i

propositionen intaget förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att borgerliga primärkommuner och landstingskommuner i särskild lag skulle bemyndigas från och med den 1 januari 1963 att bistå stipendiater från utvecklingsländerna genom att vidtaga åtgärder som väsentligen toge sikte på att ordna stipendiaternas levnadsförhållanden under deras vistelse i kommunen för studier eller annan utbildning. Dyliga kommunala åtgärder skulle enligt lagförslaget kunna avse stipendiater som komme till Sverige inom ramen för våra samordnade hjälpinsatser och som vistades i kommunen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft de i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade likalydande motionerna I: 763, av herr *Yngve Nilsson* och herr *Ringaby*, samt II: 924, av herrar *Palm* och *Nilsson* i Bästekille.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 191 samt med avslag å motionerna I: 763 och II: 924, måtte antaga i utlåtandet införd förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande.

Reservation hade anförts av herrar *Sveningsson*, *Magnusson* i Tumhult och *Braconier*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Till detta konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 om kommunernas rätt att lämna stipendier till studerande från utvecklingsländerna har högerens ledamöter i utskottet vid behandlingen av denna fråga gemensamt avgett en blank reservation. Anledningen till att vi antecknat denna reservation är den tveksamhet vi känner inför tanken att öka ut den kommunala kompetensen av de skäl som redovisas i utlåtandet.

Det råder från vår sida ingen tvek-

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

samhet inför hjälpen till utvecklingslän- derna i allmänhet, och det har rätt en god enighet när beslut här i riksdagen fattats de senaste åren om mycket betydande belopp till detta ändamål. Vi reservanter anser att denna angelägenhet, vilken hjälpform som än bör komma i fråga, bör vara en rent statlig angelägenhet. Nog borde det kunna ordnas lika förmånligt och trivsamt för dessa utländska studerande, om kommunerna står utanför alla ekonomiska åtaganden och denna hjälp får vara en rent statlig angelägenhet även i fortsättningen.

Man kan också säga att det såväl från kommunalrättskommitténs sida som från departementschefens och konstitutionsutskottets råder en mycket betydande olust och tveksamhet inför det tillägg till den kommunala kompetensen som här föreslås. Det är sällan man träffar på så mycket tveksamhet till ett förslag som just i detta fall. Mot förslaget har från en rad remissinstanser också gjort kraftiga erinringar och avstyrkan- den.

Utän tvekan finns det också rent kon- stitutionella betänkligheter. Det hade här funnits anledning för konstitutions- utskottet att såsom det grundlagsvår- dande utskottet uppmärksamma detta förhållande, att uppmärksamma t. ex. vad länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har uttalat i sitt avstyrkande re- missyttrande. I detta uttalande framhål- les att förslaget inte torde vara fören- ligt med § 57 regeringsformen och där- till anslutande bestämmelser i kommu- nal- och landstingslagarna. Vad som där är stadgat är som bekant att det bara är för kommunens eget lokala behov som kommunerna har beskattningsrätt. Nå- gonstans måste gränsen gå för den kom- munal kompetensen, och den gräns som här är fastslagen torde vara en riktig gräns. Departementschefen erkänner också att förslaget inte kan göras fritt från principiella invändningar. Han klar- rar emellertid av detta bekymmer med § 57 regeringsformen på det enkla sät- tet att kommunerna genom en i vanlig ordning av Kungl. Maj:t och riksdagen antagen lag får en rättighet som inte

finns i regeringsformen. Detta sätt att tolka grundlagen kan inte godtas av alla.

Utskottet har också understrukit den uppfattning som kommit till uttryck både från kommunalrättskommittén och från departementschefen, nämligen att det bara är fråga om detta lilla avsteg från kommunernas lokalt begränsade verksamhet, och att det inte kan kom- ma i fråga att de principer som annars gäller skall uppgivas.

Utskottet har klart sagt ut att stor för- siktighet bör iakttas då det är fråga om att göra avsteg från nu gällande princi- per för kommunernas uppgifter. Alla partier har en välvillig inställning till tanken på en så god hjälp som möjligt till människorna i utvecklingslän- derna efter måttet av vår förmåga. Då försla- get fått den starka begränsning som det har, har vi emellertid, även om det före- ligger betydande betänkligheter mot att på detta sätt för en viss fråga utöka den kommunala kompetensen, ändå inte yr- kat avslag på förslaget. Jag har därför, herr talman, inte heller här i kamma- ren något särskilt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om införande i riksdagsstad- gan av bestämmelser i syfte att ernå en effektivare budgetbehandling.

I de vid 1961 års riksdag väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade likaly- dande motionerna nr 179 i första kamma- ren av herr *Sveningsson* m. fl. samt nr 205 i andra kammaren av herrar *von Friesen* och *Braconier*, vilkas behandling uppskjutits till innevarande riksdags höstsession, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i 19 § 1 mom. riks-

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

dagsstadgan införa kompletterande bestämmelser i syfte att ernå en effektivare budgetbehandling.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande vid 1961 års riksdag väckta motioner I: 179 och II: 205, vilkas behandling uppskjutits till innevarande höstsession, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Torsten Andersson*, fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Kronstrand*, *Enarsson*, *von Friesen*, *Magnusson* i *Tumhult*, *Hammar*, *Braconier* och *Larsson* i *Borrby*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av förevarande motioner måtte besluta, med verkan från 1963 års riksdags början, att antaga i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 19 § 1 mom. riksdagsstadgan.

Reservanternas förslag avsåg att stärka de av de fyra budgetbehandlande utskotten vid varje riksdag utsedda deputerades ställning genom att komplettera den nuvarande bestämmelsen om att budgetdeputerade skulle verka för största möjliga enhetlighet vid budgetbehandlingen med regler om att de skulle fungera som ett slags remissinstans i viktigare budgetfrågor.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Under de senaste årtiondena har riksdagens budgetarbete varit föremål för kritik. Krav på en omläggning har framförts gång på gång. Ju mer dominerande plats finanspolitiken kommit att inta, desto mer har behovet av en omläggning av budgetarbetet gjort sig gällande. Det är ju ganska naturligt att också ökningen av den offentliga sektorn givit budgetarbetet en allt större betydelse.

Den senast tillsatta budgetkommittén försökte i sitt betänkande 1959 att analysera bakgrunden till alla kraven på en reform. Den kom till slutsatsen att man

i riksdagen saknade en instans som fyllde samma uppgifter som finansministern fyller vid regeringens budgetarbete, med andra ord att riksdagen saknar en samordnande instans. Det behövs bättre förbindelser mellan utgifts- och inkomstsidan av budgetbehandlingen. Det behövs också en bättre avvägning av anslagstilldelningen för skilda ändamål. Samtliga dessa brister har medverkat till sådana svagheter i riksdagens budgetprövning att enligt de sakkunnigas åsikt riksdagens självständighet reducerats så kraftigt gentemot Kungl. Maj:t, att riksdagens möjligheter att hävda andra budgetalternativ än regeringens blivit nära nog obefintliga.

Iakttagelsen klargör skälen till det ständigt återkommande missnöjet inom riksdagen med budgetarbetet. Frågan gäller helt enkelt om riksdagen vill och kan hävda sin bestämmanderätt eller om riksdagen vill nöja sig med att åtlyda regeringens önskingar. Ju större den offentliga sektorn blir, desto klarare blir dessa förhållanden. Det gäller alltså i dag att besvara frågan, om riksdagen vill hålla på möjligheten att utöva inflytande.

I det sammanhanget har det sitt intresse att studera vad konstitutionsutskottet sagt tidigare och säger nu.

Under 1930-talet förekom ständigt missnöje med riksdagens budgetbehandling. År 1943 uttalade sig utskottet starkt kritiskt mot formerna för budgetarbetet, och 1956 upprepade utskottet sin kritik. Till följd härav tillsattes år 1957 budgetkommittén. Sedan kom nya motioner och även kommitténs utlåtande. Kommittén framlade vissa förslag som vann anklang och andra som väckte kritik. Kvar stod fortfarande missnöjet med den nuvarande ordningen för budgetarbetet. Då tog konstitutionsutskottet på eget initiativ upp frågan 1960. År 1961 fullföljdes arbetet genom att de nu behandlade motionerna lades fram.

Motionerna bygger huvudsakligen på en inom utskottets kansli utarbetad PM. Under behandlingen av motionerna har utskottet gått allt annat än brådstörtat till väga. Man har i det längsta väntat

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

med att ta ställning. Studieresor har företagits till Danmark, Norge och Finland för att man skulle lära känna budgetarbetet där. Flera föredragningar har skett. Resultatet har för utskottet blivit detsamma som för budgetkommittén och för författningsutredningen — man har funnit att riksdagens budgetarbete inte bedrivs ändamålsenligt. Man skall inte i sammanhanget glömma bort, att de budgetdeputerade tidigare själva efterlyst en annan ordning, en ordning som kan ge dem större möjligheter att överblicka hela budgetarbetet. Enligt deras samfälliga mening, heter det i en skrivelse från dem, kan deputationen inte utgöra ett sammanhållande och normgivande organ.

Läser man det utlåtandet som med lottens hjälp blivit utskottets åsikt, finner man att nuvarande olägenheter redovisats ingående. Men då lottmajoriteten skall dra slutsatsen av sin egen redovisning, finner den plötsligt att det nog är bäst att vänta. Med en icke helt originell uppslagsrikedom säger den sig inte vilja föregripa författningsutredningens slutsatser och förslag.

Sådant kan man säga, om man inte tycker att en sak brådskar, men alla påpekanden om nu bestående olägenheter visar behovet av en snar ändring. Reservanterna har för sin del valt att konsekvent fortsätta resonemanget. Slutsatsen har då blivit att man inte bör vänta längre än nödvändigt med att ge budgetdeputerade större möjligheter att samordna sitt arbete, och för att de skall kunna göra det bör man låta dem fungera som en sorts remissinstans. Det finns så mycket mindre orsak att vänta som man genom omläggningen av arbetet nu får en ändring, som kan förbereda och underlätta den mera genomgripande förändring, som sannolikt kommer när författningsutredningen är färdig med sitt förslag.

Man går då alltså inte i vägen för den kommande revisionen, men man kommer bort från ett läge som gör det svårt för riksdagen att verkligen göra sig gällande. Den fråga som nu ställts är således, herr talman, om riksdagen har

vilja att göra sig gällande eller om man, trots alla påpekanden om svårigheterna för riksdagen att nu påverka budgetarbetet, orkeslöst skall låta allt fortgå som hittills.

Herr talman! Jag drar slutsatsen av utlåtandet och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Som fru Segerstedt Wiberg här redan har sagt är denna fråga inte ny. Den har aktualiserats denna gång genom en motion som väckts i andra kammaren av herr von Friesen och herr Braconier och i denna kammare av mig. Motionen väcktes som sagts redan vid vårriksdagen 1961.

Som framgår av detta utlåtande nr 22 av konstitutionsutskottet, har detta ärende varit föremål för behandling i riksdagen vid rätt många tillfällen. Det har varit föremål för behandling sedan början på 1930-talet. Ja, redan år 1915 motionerades det första gången om en mer effektiv budgetbehandling. Många försök har gjorts under årens lopp för att få vad som saknas i riksdagen, nämligen ett organ som kan behandla de budgetpolitiska frågorna ur enhetliga synpunkter.

Av såväl det utskottsutlåtande, som i dag föreligger — där majoriteten som fru Segerstedt Wiberg talat om tillkommit genom lottning — som reservanternas mening och tidigare behandling av detta ärende framgår, att meningarna i sakfrågan inte är så mycket delade. Varken utskottets majoritet eller reservanterna anser att den nuvarande ordningen med budgetarbetet i riksdagen är tillfredsställande, utan menar att det borde vara ett bättre samarbete mellan de budgetbehandlande utskotten. Som det nu är behandlas budgetfrågorna i flera utskott utan den samordning i arbetet som borde förekomma, och konstitutionsutskottet är enigt om att denna behandling av dessa så viktiga ekonomiska frågor icke är lämplig utan bör bli föremål för en ändring. Riksdagsledamöterna har inte möjlighet till någon överblick över den

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

ekonomiska situationen i statsregleringsarbetet, allteftersom arbetet pågår och beslut fattas i olika frågor. Vid olika tillfällen har också denna fråga, som redan här sagts, varit föremål för utredning.

Redan 1930 års utredning av frågan om riksdagens arbetsformer uttalade att det i synnerhet i svåra budgetlägen kunde vara behövt med en behandlingsform, som skapade större garantier för en tillfredsställande prövning av budgetärendena och särskilt budgetens slutliga fastställande. Ingen kan förneka att riksdagen många gånger har fått uppleva ansträngda och bekymmersamma budgetlägen under senare år. Hur var det inte 1959, då det när statsverkspropositionen avlämnades i den inte kunde slutgiltigt anges, hur statens utgifter skulle täckas utan det först vid höstriksdagen blev beslut om nya skatter och klarhet därmed kunde vinnas hur riksstaten skulle regleras.

De uttalanden som gjordes och de förslag som framlades av utredningskommittén i början på 1930-talet ledde redan vid 1932 års riksdag till det beslutet att deputerade för behandling av budgetfrågor skulle tillsättas. Men det har allteftersom åren har gått blivit allt klarare att de budgetdeputerades arbete inte blivit vad riksdagen menat. Man måste säga att detta kommer klart till uttryck i utskottsmajoritetens uttalande denna gång, då utskottet framhåller att de förväntningar utskottet tidigare haft inte blivit infriade.

Efter att ha skildrat den nuvarande budgetdeputationens arbetssätt framhåller utskottet att budgetdeputerade själva — vilket är fullt riktigt och som också fru Segerstedt Wiberg redan talat om — har uttalat som sin mening att budgetdeputationen icke i sin hittillsvarande form fyllde sitt ändamål att främja ökad sammanhållning av och bättre överblick över riksdagens budgetarbete, utan att här erfordrades en fastare och bättre organisation. Dessa synpunkter har också av deputerade anförts till författningsutredningen. Även den utredning, vars resultat avlämnades 1959, ansåg att det i riksdagen behövdes en verkligt samord-

nande instans vid budgetbehandlingen.

Nu är skillnaden mellan reservanternas och utskottets uppfattning bara den att utskottet anser att denna fråga inte bör lösas, innan författningsutredningen har lagt fram sitt förslag och detta förslag kan läggas till grund för beslut i riksdagen. Här kan sägas att författningsutredningen fyller en väsentlig uppgift. Under de många år den arbetat har det varit så att om majoriteten inte velat besluta om en sak, har det varit så lätt att bara hänvisa till den utredningen. Detta har förekommit många, många gånger. Men samtidigt tror jag inte att det finns någon som vill utfärda några garantier för vare sig i vad mån eller vid vilken tidpunkt som förslag från författningsutredningens sida blir föremål för behandling i riksdagen. Enligt min mening kan det komma att dröja rätt länge.

Konstitutionsutskottet har tagit god tid på sig denna gång när det gällt att behandla den föreliggande motionen, och en liten grupp av utskottets ledamöter har vid olika tillfällen — som det redan här sagts — varit på besök i grannländernas parlament för att studera dessa frågor. När vi var i Finland tyckte jag att ett uttalande, som gjordes vid vårt besök i den finska riksdagen, var synnerligen tungt vägande. Det var när representanter för den finska riksdagen uttalade att det system som tillämpades i Sverige kunde man inte tänka sig i Finland, nämligen att ett eller flera utskott skulle besluta och lämna förslag om utgifterna och sedan ett annat utskott behandla och lämna förslag till hur alla inkomster skulle komma till för att täcka utgifterna. I den finska riksdagen har man den ordningen, att de som behandlar och lägger fram förslag om utgifter också har att lägga fram förslag till hur utgifterna skall finansieras. Detta måste tolkas så att det är ytterligt angeläget att största möjliga enhetlighet tillämpas vid budgetbehandlingen.

Det bör även uppmärksammas att det förslag, som reservanterna har utformat i sin reservation, inte innebär att någon grundlagsändring behöves vidtagas, utan förslaget kan börja tillämpas — säkert

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

med fördel — redan från och med nästa års riksdag.

Reservanternas förslag utgör inte heller på något sätt ett hinder för genomförande av framtida förslag från författningsutredningen. När frågan varit behandlad så många gånger och när alla synes vara eniga om att en bättre och mer effektiv budgetbehandling är behövlig, så torde alla skäl tala för att antaga reservanternas förslag i avbidan på resultatet av framtida förslag och reformer rörande riksdagsarbetet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Bara några ord till förklaring varför jag och min partikamrat i utskottet anslutit oss till reservationsyrkandet.

Den fråga det här gäller har ju varit aktuell i drygt 30 år. Man har i varje instans — det må gälla utskott, utredningar eller andra tillfälliga institutioner — varit ense om att nuvarande system för budgetbehandlingen i Sveriges riksdag inte är tillfredsställande. Därtill kommer att de bestämmelser, som finns utfärdade, inte alltid helt efterkommes. Man har sålunda klart för sig att man borde försöka få rättsida på det tillstånd som råder. Varje gång som konstitutionsutskottet behandlat frågan, har utskottet varit enigt om att lägga fram olika förslag i förbättrande riktning. När frågan nu gjorts aktuell och utskottet dessutom verkligen ansträngt sig för att skaffa fram material som kan belysa problemställningen, stannar utskottet för att blott och bart yrka avslag på föreliggande framställning under hänvisning till att författningsutredningen kommer att lägga fram sitt betänkande under nästkommande år. Jag har inte kunnat förstå varför man har kommit fram till en sådan ståndpunkt, när man i den tidigare delen av utlåtandet refererat en nästan enbart positiv inställning till försöken att nå en förbättring av budgetarbetet. Det är en inkonsekvens som man försöker försvara genom att återfalla på författningsutred-

ningens snara nedkomst med sitt betänkande. Frågan är emellertid, herr talman, av den art, att ett beslut i dag i enlighet med reservationen inte på något sätt, efter vad jag kan se, kan eller vill föregripa författningsutredningens och riksdagens fortsatta behandling av frågan. Vad det nu gäller är knappast mer än att man verkligen skulle försöka följa de riktlinjer, som riksdagen en gång har antagit, för ett mer intensivt och mer rätlinjigt budgetarbete. Ett genomförande av reservationens förslag skulle också, vilket tidigare framhållits, ge kamrarnas ledamöter möjligheter att mer ingående följa statbehandlingen här i riksdagen och i dess utskott.

Jag har, herr talman, med hänsyn till dessa omständigheter anslutit mig till reservationen. Jag ber även få ansluta mig till yrkandet om bifall till densamma.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Reservanterna har besparat mig mödan att göra en historisk återblick i denna fråga. Om man granskar utskottsmajoritetens skrivning och reservanternas, så finner man att denna är gemensam fram till det sista stycket i reservationen. I detta stycke uttalar att man förordar ett utskottsinitiativ till revision av bestämmelserna i 19 § riksdagsstadgan. Man önskar således provisoriska bestämmelser, som skall gälla från och med nästa år till dess författningsutredningen lägger fram sitt förslag. Utskottsmajoriteten har ju en annan mening. Vi anser att man bör avvakta författningsutredningens förslag. Författningsutredningen har ju bl. a. yttrat att det spörsmål det här gäller är en integrerande del av frågan om riksdagens arbetsformer. Frågorna bör följaktligen behandlas i ett sammanhang.

Då fru Segerstedt Wiberg refererat till 1955 års budgetdeputerades skrivelse till författningsutredningen, vill jag, herr talman, också referera till de nuvarande budgetdeputerade. Konstitutionsutskottet valde vid sitt januari-sammanträde en delegation, som hade att behandla dessa motioner innan ut-

Om en effektivare budgetbehandling inom riksdagen

skottet skulle fatta sitt beslut. Vid ett av dess sammanträden hade kallats representanter för de anslagsgranskande utskotten. Närvarande var ordföranden i statsutskottet, ordföranden och vice ordföranden i bevillningsutskottet, ordföranden i bankoutskottet och vice ordföranden i jordbruksutskottet. Där behandlade man bl. a. den här frågan. Det gjordes bara ett — enstämigt — uttalande ifrån de nuvarande budgetdeputerade. De hade ingen förståelse för att nu tillskapa provisoriska bestämmelser utan uttalade sig för att avvakta författningsutredningens förslag. Jag förmodar att utskottets ärade ordförande, som tillhörde denna delegation, kan bekräfta att vad jag har uppgivit är riktigt. Jag tillhörde nämligen inte själv denna delegation.

Med dessa korta erinringar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Med anledning av herr Damströms fråga vill jag bara bekräfta att ett sammanträde ägde rum mellan representanter för konstitutionsutskottet och de budgetbehandlande utskotten. Det började med att bevillningsutskottets ärade ordförande med hänvisning till författningsutredningen yrkade att ingenting nu skulle göras åt motionerna, utan att de skulle avslås. I detta yrkande instämde bevillningsutskottets vice ordförande herr Hagberg, statsutskottets ordförande herr Staxäng och bankoutskottets ordförande, herr Regnéll.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Det är riktigt och har rapporterats inför utskottet att man har haft detta sammanträde, men vad som rapporterats från det sammanträdet vittnar egentligen bara om vad jag sade i slutet av mitt förra anförande, nämligen att man inte längre orkar hävda riksdagens ställning. Man har inte längre samma intresse att markera riksdagens makt och betydelse som man hade

tidigare. Samtidigt vittnar alla om att budgetarbetet inte är ändamålsenligt skött som det nu är.

Jag skall inte säga mer om delegationen, utan jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Jag skulle vilja anmäla en avvikande mening. Jag tror att bevillningsutskottets ordförande och vice ordförande samt statsutskottets ordförande och bankoutskottets ordförande har både kraft och möjlighet att hävda riksdagens intressen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Torsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att en-

Om viss utredning rörande luftfartsverket

ligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Tors-*
ten, begärde rösträkning, verkställdes nu
votering medelst omröstningsapparat;
och befunnos vid omröstningens slut
rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 61.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagi-
vit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsut-
skottets utlåtande nr 187, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående pans-
artruppernas och pansarinfanteriets
fredsorganisation, bifölls vad utskottet
i detta utlåtande hemställt.

Om viss utredning rörande luftfartsverket

Föredrogs ånyo statsutskottets utlå-
tande nr 188, i anledning av väckta mo-
tioner om viss utredning rörande luft-
fartsverket.

I två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av her-
rar *Lundström* och *Stefanson* (I: 442)
samt den andra inom andra kammaren
av herr *Kollberg m. fl.* (II: 521), hade
hemställts, att riksdagen måtte i skri-
velse till Kungl. Maj:t anhålla om till-
sättandet av en parlamentarisk utred-
ning av det svenska luftfartsverkets eko-
nomiska målsättning och kostnadsan-
svar samt att utredningen måtte bedri-
vas med skyndsamhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande
utlåtandet på åberopade grunder hem-
ställt, att motionerna I: 442 och II: 521
icke måtte föranleda någon riksdagens
åtgärd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den fråga som behand-
las i föreliggande motioner om luftfart-
verkets ekonomiska målsättning och be-
hov har varit uppe till dryftande i riks-

dagen flera gånger tidigare. Senast för
ett par år sedan var statsutskottet lik-
som nu ense med motionärerna om att
en utredning av den betydelsefulla frå-
gan borde ske. Men man hade då en ut-
redning på gång i ett närliggande ämne,
och med hänvisning därtill kunde ut-
skottet 1960 förorda att motionen inte
skulle föranleda någon riksdagens åt-
gärd. I år fanns ingen sådan utred-
ning, som direkt anknöt till ämnet. Även
om det ser litet underligt ut, vill jag
nu inte tro att detta varit skälet till att
motionen, som vi väckte den 26 januari,
kommer upp till avgörande först sedan
regeringen i mitten av november hun-
nit besluta att en utredning skall till-
sättas. Därtill har regeringen också be-
slutat om en höjning av passagerarav-
giften — en sak som motionärerna ha-
de hoppats skulle få anstå till dess den
begärda utredningen blivit klar.

De remissvar som avgivits i anledning
av motionen, är praktiskt taget entydi-
ga. På ett undantag när understryks däri
den uppfattning som motionären har gi-
vit uttryck åt, nämligen att en utred-
ning är erforderlig. Förmodligen är det
denna starka uppslutning bakom mo-
tionen från sakkunniga organ — inte
minst luftfartsstyrelsen själv och stats-
kontoret samt naturligtvis de stora
svenska flygbolagen — som har för-
mått regeringen att föregripa riksdags-
behandlingen med beslutet om utred-
ning. Motionen har ju därmed gjort sin
tjänst. Utredning kommer att ske.

Att jag ändå, herr talman, tar till
orda beror framför allt på att den av
regeringen beslutade utredningen såvitt
jag vet ännu inte är tillsatt. Jag vill
nämligen passa på tillfället att ytterliga-
re understryka vikten av det i motio-
nen framförda men av utskottet inte
särskilt beaktade kravet på att det blir
en parlamentarisk och icke blott en ex-
pertutredning eller en utredning inom
departementet. Det finns starka skäl för
denna motionärernas önskan. Först och
främst har vi det skälet, att det är riks-
dagen som 1947 fastställt den hittills
gällande ekonomiska målsättningen för
luftfartsverket. Därtill kommer att fly-

Om viss utredning rörande luftfartsverket

gets utveckling här i landet i så hög grad kommit att bli en folkets angelägenhet att inte bara staten utan även lokala intressenter, kommuner och landsting runt om i landet, lagt ned betydande summor för att möjliggöra en snabb och vidsträckt utveckling av flygförbindelserna. Detta gäller naturligtvis främst inrikesflyget, men svenska folket är som bekant inte heller alldeles utan erfarenhet av vad svensk konkurrens med internationellt flyg kan kosta.

Om de pålagor, som i form av olika slags avgifter pålägges civilflyget, nödvändiggör alltför höga biljettpriser kan resultatet bli ett sådant passagerarbortfall, att trafikinskränkningar eller rentav nedläggande av flyglinjer blir följden. Det är min absoluta övertygelse att om den nuvarande trafik- och avgiftspolitik, som statsmakterna via luftfartsverket för, får fortsätta är just detta vad som kommer att ske.

När vi skrev vår motion i januari uttalade vi farhågor för en sådan utveckling och framhöll önskvärdheten av att inga nya pålagor skulle införas förrän man fått omfattningen av luftfartsverkets kostnadsansvar klarlagt. Som jag nyss nämnt har emellertid regeringen beslutat att från nästa år fördubbla den s. k. passageraravgiften, som för ett par år sedan infördes även på inrikeslinjerna. Den femma, som varje passagerare nu skall erlägga till staten för rätten att få kliva ombord på ett flygplan, skall bli en tia. Inbakat i biljettpriset med tillkommande uppbördskostnader, resebyråprovisioner o. d., lär det betyda en höjning från 7 till 14 kronor per enkel biljett och från 14 till 28 kronor för en tur och retur biljett, hur kort resan än är och nästan hur liten passageraren är. Det kan i praktiken betyda att för ett tvåårigt barn som åtnjuter 90 procent rabatt å ordinarie biljettpriset går så gott som hela biljettintäkten åt till att betala passageraravgiften till staten. Jag misstänker starkt att de rationaliseringar som vi häromdagen kunde läsa om i tidningarna, innebärande att Linjeflyg beslutat sammanslå vissa flyglinjer och indraga andra, får ses

bl. a. mot bakgrunden av dessa statliga avgiftshöjningar. Till dessa måste också läggas de fördyringar av biljettpriserna som förorsakas av andra, så att säga normala kostnadsstegringar för flygbolagen: höjda löner m. m.

Det passagerarbortfall som kan följa av dessa sammanlagda höjningar av biljettpriset resulterar således i en försämrad service, en inskränkning av flygtrafiken i stället för en fortsatt utveckling. De farhågor som motionärerna uttryckte i januari har tyvärr redan i viss utsträckning blivit en realitet.

Här kommer de lokala intressena in, menar jag. De städer, kommuner och landsting som har offrat betydande summor för att få flygförbindelse till sina landsdelar har anledning att fråga hur deras miljoner förvaltas, om flygförbindelserna försämras i stället för att förbättras. För vissa flygplatser har de lokala intressenterna betalat betydande belopp — 40, 50, 60 procent av anläggningskostnaderna. Dessa lokala intressenter räknar inte med någon förräntning av det nedlagda kapitalet, och de räknar inte heller med att få igen pengarna. Statsverket lär däremot åtminstone i vissa fall av flygföretag ta ut förräntning och amortering även på anläggningar som kommuner och landsting har bekostat. Förutom att dessa lokala intressenter har deltagit i anläggningskostnaderna har också i åtskilliga fall kommuner i samverkan med industrier på orten lämnat garantier för flygplatsens drift.

Det bör mot bakgrunden härav te sig naturligt att den utredning som har föreslagits av motionärerna och som regeringen nu har beslutat skall ske, får bredast möjliga förankring, vilket lämpligast sker om den får karaktären av parlamentarisk utredning. Såsom jag inledningsvis nämnde är detta naturligt också av det skälet, att luftfartsverkets hittillsvarande ekonomiska målsättning har fastställts genom ett riksdagsbeslut år 1947, då verkets ställning som affärsdrivande verk speciellt markerades. Den utredning som skett sedan dess visar emellertid att en omprövning av den

Om viss utredning rörande luftfartsverket

ekonomiska målsättningen är nödvändig. Det har t. ex. när det gäller utrikestrafiken visat sig omöjligt att införa avgifter för täckning av vissa delar av statsverkets kostnader för luftfarten. Därtill kommer — som ju mycket tydligt framgår av flera remissvar — att luftfartsstyrelsen har många centrala administrativa uppgifter och utför en mängd tjänster, som samhället för ringa eller ingen kostnad ställer till förfogande för andra transportmedel och andra näringsgrenar.

Låt mig till sist, herr talman, understryka den betydelse som ett rikt utvecklat inrikesflyg har ur lokaliseringspolitikens synpunkt. Skälet till de uppoffringar som kommuner och landsting har gjort för att få flygtrafik är i regel en önskan att därmed stimulera näringslivet i orten. Man ser emellanåt företag annonsera efter arbetskraft med tillägget: »Obs! Reguljär flygförbindelse finns!» Det är ett vitalt intresse för näringslivet att ha tillgång till snabba kommunikationer. För en levande landsbygd krävs ett utbyggt, ett expanderande och inte ett stagnerande inrikesflyg.

Jag har ansett mig böra passa tillfället att understryka dessa saker. För övrigt har jag, herr talman, inget yrkande.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Det framgår av det föreliggande utlåtandet att statsutskottet har varit enigt. Vi har varken på fjärde avdelningen eller i utskottet velat ta ställning till huruvida det skall vara en parlamentarisk eller annan utredning. Vi har ansett att det borde vara tillräckligt att Kungl. Maj:t nu fattat beslut om en utredning i samma syfte som innefattas i den motion herr Lundström talat för.

Jag kan i övrigt med hänvisning till vad herr Lundström här sagt bara uttala min tillfredsställelse över att det blir en utredning. I övrigt yrkar jag, herr talman — likaledes med hänvisning till vad herr Lundström anfört — bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser civildepartementets verksamhetsområde,

varvid utlåtandena nr 191 och 195—197 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. överenskommelser rörande ömsesidiga tullmedgivanden

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelser inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) rörande ömsesidiga tullmedgivanden, m. m.

I detta betänkande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 186,

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);

2) godkänna de överenskommelser rörande ömsesidiga tullmedgivanden som för Sveriges del träffats vid den inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) anordnade allmänna tullförhandlingskonferensen 1960—1962; samt

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge enligt förenämnda förslag på grund av överenskommelserna sänkta tullar, därest omständigheterna det påkallade och bestämmelserna i berörda överenskommelser det medgäve, helt eller delvis återställa tullen till nuvarande höjd, i den mån icke andra avtal lade hinder i vägen därför.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! I utskottsbetänkandet behandlas de två skilda omgångarna av den senaste tullförhandlingskonferensen inom GATT-organisationens ram, dels den förra delen avseende s. k. återförhandlingar, dels den senare delen avseende de s. k. Dillon-förhandlingarna. De tulländringar som föreslås i den kungl. propositionen såsom resultat av förhandlingarna är rena bagateller, andra saker är så mycket mer intressanta. Dillonförhandlingarna kan motivera några korta kommentarer utöver det knapphändiga omnämmandet i utskottets betänkande.

Utskottet uttalar här — i anslutning till vad som säges i propositionen — att förhandlingarna i denna omgång för Sve-

riges vidkommande blivit av begränsad omfattning, vilket sammanhänger med vårt lands ställning som lågtulland och med att vår handelsfrihet blivit relativt kringskuren genom tidigare tullöverenskommelser. I anslutning därtill konstaterar utskottet torrt och sakligt, att de utan tvekan viktigaste förhandlingarna för Sveriges del i denna omgång, nämligen de med EEC, ännu inte har avslutats; dessa förhandlingar avses bli återupptagna senare.

Översatt till mera realistiskt vardagsspråk är innebörden härav uppenbarligen den att våra egna förhandlingar med EEC helt enkelt misslyckats, i det att våra förhandlare inte vunnit någon som helst förståelse för de svenska önskemålen om sänkningar i den yttre gemensamma tulltariff som de sex håller på att bygga upp. En annan sak är att vi fått vissa fördelar indirekt genom andra länders förhandlingar. Utgången är så mycket mer att beklaga som genom den prisförsämring vilken inträtt för vissa svenska exportvaror, framför allt skogsprodukter, papper m. m., tullbelastningen i utlandet på dessa produkter efter hand blivit och kommer att bli alltmera kännbar och försämrar våra konkurrensmöjligheter. Förhandlingsklimatet var uppenbarligen kärvt i Genève; orimliga kompetenskrav ställdes från EEC-stater-
nas sida.

Att den låga svenska tullnivån varit till gagn för vårt lands inre ekonomi, därom torde ingen tvekan råda. Men otvivelaktigt har den inneburit avsevärda nackdelar i samband med internationella tullförhandlingar. Till följd av våra låga tullar har vi ofta befunnit oss i ett förhandlingsmässigt underläge. Uppenbarligen hade vårt läge varit ett annat och bättre om vi haft en förhandlings-tulltaxa, en dubbeltariff så att säga, som exportindustrien på sin tid önskade; man har en sådan på ett mindre avsnitt i Danmark. Nåja, däråt är ingenting att göra nu. Men trots allt står vi inte utan förhandlingsobjekt, om vi verkligen utnyttjar dem. Och det är dit jag vill komma. Vi har nämligen möjligheter att höja importtullarna på vissa viktiga produkter upp till de s. k. GATT-bindningarna.

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

Jag föreställer mig att om inte förhandlingarna lyckas i nästa omgång så kommer Kungl. Maj:t att begära riksdagens medgivande till sådana höjningar som GATT-bindningarna medger. Vid tullförhandlingar får vi ingenting för våra vackra ögons eller våra höga och ädla principers skull — där räknar man endast med realiteter.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottsbetänkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående den s. k. Uppsala-eddan;

nr 37, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt

nr 38, i anledning av framställning av fullmäktige i riksgäldskontoret angående inrättande av vissa ordinarie tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till läkemedelsförordning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 september 1962 dagtecknad proposition, nr 184, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t

dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

1) läkemedelsförordning,

2) förordning om gifter och andra hälsofarliga varor (giftförordning),

3) bekämpningsmedelsförordning,

4) narkotikaförordning,

5) kungörelse om ändrad lydelse av 63 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663) samt

6) kungörelse om ändrad lydelse av 7 § livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824),

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Genom propositionen hade framlagts förslag till ny författningsreglering för läkemedel, gifter och andra hälsofarliga varor, bekämpningsmedel samt narkotika. Den nuvarande starkt splittrade lagstiftningen hade ersatts av fyra grundläggande förordningar, till vilka sedermera skulle fogas vissa tillämpningsförfattningar.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att läkemedelsområdet skulle avgränsas så, att läkemedelskontrollen koncentrerades till de egentliga läkemedlen. Till dessa skulle räknas även diagnostiska medel. Preparat, som stode på yttersta gränsen till läkemedelsområdet, skulle bli föremål för blott hygienisk kontroll. Homeopatiska medel, som hittills varit apoteksvaror, skulle bli fria handelsvaror. Som generell fordran på varje läkemedel skulle gälla, att det vore av fullgod beskaffenhet och att det vid normal användning icke medförde skadeverkningar, som stode i missförhållande till den avsedda effekten. Vid den prövning, som skulle föregå registrering av farmaceutiska specialiteter, skulle tyngdpunkten läggas på frågan om medlets medicinska ändamålsenlighet. Den analytiska efterkontrollen skulle intensifieras.

Den nuvarande möjligheten för sjukhus att förvärva vissa läkemedel direkt från fabrikant skulle bibehållas. Större sjukhus, främst undervisnings- och regionsjukhus, skulle få möjlighet att inrätta sjukhusapotek i egen regi.

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

Samtliga bekämpningsmedel, varmed avsåges växtskyddsmedel, råttgifter, mal- och flugmedel m. m., skulle bliva registreringspliktiga. De farligaste bekämpningsmedlen skulle endast få användas av den som erhållit särskilt tillstånd. För tillstånd skulle krävas kortare utbildning, som förutsattes huvudsakligen komma till stånd i hushållningssällskapens regi. Användning av några enstaka av de allra farligaste bekämpningsmedlen skulle förbehållas personer, som utbildats vid växtskyddsanstalten och statens institut för folkhälsan. Tillstånd för verksamhet som huvudsakligen berörde jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, skulle meddelas av lantbruksstyrelsen samt eljest av medicinalstyrelsen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

- 1) de likalydande motionerna I: 759, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 919, av herr *Carlsson* i Stockholm *m. fl.*,
- 2) de likalydande motionerna I: 760, av herr *Isacson* och herr *Nilsson, Yngve*, samt II: 922, av herr *Nilsson* i Bästekille,
- 3) de likalydande motionerna I: 761, av herr *Jacobsson, Gösta*, och II: 921, av herr *Bohman m. fl.*,
- 4) de likalydande motionerna I: 762, av fröken *Mattson*, och II: 923, av fru *Sjövall*, samt
- 5) motionen II: 918, av herr *Hagberg m. fl.*

I motionen II: 918 hade hemställts, att riksdagen med bifall till de i proposition nr 184 ställda förslagen måtte besluta att hemställa till Kungl. Maj:t om en utredning i syfte att åstadkomma en betryggande kontroll av läkemedelsindustrien, vilket torde nödvändiggöra ett förstärkt tillstånd, samt

att rätten för sjukhus att inrätta apotek i egen regi måtte utvidgas i enlighet med vad i motionen föreslagits.

Sistnämnda förslag avsåge, att denna rätt skulle utvidgas att gälla samtliga

sjukhus i landstingens och kommunernas regi.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen i anledning av de genom förevarande proposition, nr 184, framlagda förslagen till

- 1) läkemedelsförordning,
- 2) förordning om gifter och andra hälsofarliga varor (gifförordning),
- 3) bekämpningsmedelsförordning,
- 4) narkotikaförordning,
- 5) kungörelse om ändrad lydelse av 63 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663), samt
- 6) kungörelse om ändrad lydelse av 7 § livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824),

mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförde;

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om ändring i förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel; samt

C. att förevarande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 759 och II: 919,
- 2) motionerna I: 760 och II: 922,
- 3) motionerna I: 761 och II: 921,
- 4) motionerna I: 762 och II: 923 samt
- 5) motionen II: 918,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförde och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade.

Enligt reservanternas mening borde beträffande utbildning för erhållande av auktorisation för användning av de allra farligaste bekämpningsmedlen möjligheten hållas öppen att i den mån behovet så påkallade förlägga denna till hushållningssällskapens verksamhetsområden. Tillståndsgivningen såvitt gällde verksamhet, som huvudsakligen berörde

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, borde enligt reservanternas anförtros lokal myndighet, lämpligen länsstyrelsen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Den föreliggande reservationen har i sak intet att invända mot de förordningar som läkemedelspropositionen föreslår. Den gäller endast en detalj i avsnittet om bekämpningsmedlen mot trädgårdarnas och lantbruksodlingarnas ogräs och skadedjur. Reservanternas avsikt är inte heller att minska på vare sig kontrollen eller upplysningen om dessa giftiga medels rätta handhavande; tvärtom är vi nog ganska betänksamma mot att utskottsmajoriteten lämnar vissa praktiska tillämpningsfrågor odiskuterade i utlåtandet.

Vi fäster mycket stor vikt vid att alla kurser rörande bekämpningsmedlen förläggas regionalt, exempelvis inomushållningssällskapens verksamhetsområden. Om växtskyddsanstalten skall ordna dessa kurser, så som det säges i propositionen, är vi inte säkra på att de blir regionalt förlagda. Man måste ha klart för sig att kurserna kommer att genomgå av ett mycket stort antal deltagare — vi behöver bara tänka på alla som själva besprutar sina frukt- och trädgårdsodlingar eller alla jordbrukare och lantarbetare som handhar bekämpningen på de mera fältmässiga odlingarna. Det gäller därför att göra kurserna så lättillgängliga som möjligt för alla dessa och att få ut upplysningen på ett så vidsträckt område som möjligt.

Efter kursen är det meningen att vederbörande av lantbruksstyrelsen skall erhålla ett auktorisationsbevis. Man kan fråga sig, om lantbruksstyrelsen är den rätta myndigheten. Skall det vara nödvändigt att denna centrala myndighet överhoppas med mängder av ansökningar, vilka ändå måste bli föremål för någon form av yttrande från lokal myndighet, som känner vederbörande och kan bedöma honom? Är det inte i stället möjligt att låta länsstyrelsen efter yttrande från kursanordnaren utfärda dessa bevis om kompetens? Jag tror att ett sådant

förfarande vore mycket bättre än en central bedömning.

Vidare vill vi reservanter framhålla, att brist på utbildad personal, som har ett sådant auktorisationsbevis, tillfälligt kan föreligga på gårdarna, när bekämpningsåtgärderna måste insättas med endast en dags eller några timmars tidsfrist, om de skall lyckas. Sättes de in för sent, vet man att det blir skördeskadorna. Det måste innebära, att det kan bli svårt för vederbörande jordbrukare att få bekämpningsåtgärden utförd på rätt tidpunkt. Om han själv har ett sådant tillstånd, kan han låta utföra detta arbete under eget överinseende. Vi anser alltså att auktorisationen borde vara av den innebörden, att om den auktoriserade har ansvaret och överinseendet över arbetet, skall han kunna låta under honom stående personal utföra arbetet.

Hittills har vi dess bättre sluppit olyckor på detta område. Det har gått ganska bra, och det beror väl på att man är så pass klar över att det är farliga saker man här använder, att man inte nonchalerar riskerna. Jag tror inte heller att riskerna skulle nonchaleras, ifall auktorisationsbeviset hade utvidgats till att omfatta vad vi avser med reservationen. Vi anser att vårt förslag skulle leda till ett smidigare förfarande och en smidigare tillämpning i det praktiska arbetet.

I övrigt har vi, herr talman, inte något som helst att invända mot de kontrollåtgärder som föreslås. Vi tror att de är riktiga, och det är som sagt endast när det gäller den praktiska tillämpningen som vi är en smula rädda för att de människor, som har att utöva denna sysselsättning, kommer att sitta litet i kläm, om inte den praktiska sidan av denna sak ordnas smidigare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till föreliggande reservation.

Herr LAGER (k):

Herr talman! I likhet med den föregående talaren skall jag yttra mig bara om en detalj i detta frågekomplex, låt vara att denna detalj kanske är litet mera vittsyftande än den som den föregående ärade talaren berörde.

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

I en motion i andra kammaren, nr 918, har föreslagits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en utredning, som tar sikte på läkemedelsindustriens förstatligande och vidare på en vidgning av ramen för sjukhusens möjligheter att öppna egna apotek.

Utskottet säger i sin argumentering för avslagsyrkandet beträffande den första punkten i framställningen, att den svenska läkemedelsindustrin har uppnått en inte oväsentlig export samt att den genom tillverkning i dotterföretag eller genom licensgivning kunnat introducera svenska preparat på den internationella marknaden. Om jag läser utskottets skrivning rätt, anser utskottet att just det faktum att svensk läkemedelsindustri kan exportera talar mot ett förstatligande av denna industri. Jag förstår inte riktigt detta, ty även statliga företag här i landet bör ju kunna uppträda på den internationella marknaden med sina varor. Om jag inte minns alldeles fel, arbetar vissa statliga svenska företag redan nu på export. Jag har för mig att LKAB i huvudsak arbetar på export, och även det statliga ASSI, ehuru kanske inte i samma proportioner, har väl också vissa exportvaror, andra företag att förtiga. Jag tror alltså inte att detta är ett bärande skäl för avslagsyrkandet på den här propån.

Man säger vidare att man kan befara att varken exporten eller ens forskningsarbetet skulle kunna omhuldas på samma sätt av ett statligt företag som av de privata företagen i branschen. Jag kan inte finna något skäl som talar för ett sådant antagande. Den statliga forskning som redan bedrivs här i landet på andra områden och kanske också på det här, är väl kvalitetsmässigt inte sämre än den som bedrivs av de Wallenbergiska företagen.

Det finns ytterligare ett skäl som talar för att man borde förstatliga läkemedelsindustrin, och det är att läkemedel kunde göras billigare än vad som görs för närvarande av de privata firmorna. Jag tänker då inte så mycket på de läkemedel som är receptbelagda utan på andra. I höst har det i Stockholm bedrivits en

mycket intensiv annonskampanj i de stora tidningarna med helsidesannonser och halvssidannonser, i vilka något företag har propagerat för att folk skall använda mera Dispril och ett annat företag har agiterat för att man skall använda mera Magnecyl o. s. v. Jag förstår egentligen inte meningen med att genom annonskampanjer försöka få folk att äta mer av dessa preparat, som även om de inte bevisligen är alltför skadliga i varje fall inte är till nytta. De tillför ju inte människokroppen någonting, såvitt jag begriper, som kan vara uppbyggande. Det finns väl också en mängd sådana här preparat som är mycket lika varandra till sammansättning och verkningar, och man skulle möjligen genom en koncentration under statlig överhöghet kunna få ner priserna. I varje fall kunde man få bort reklamkostnaderna till väsentlig del, och de är inte så små. I en tidskrift som heter Information från LIF — det är uttytt Läkemedelsindustriföreningen, samarbetsorgan för svenska läkemedelsindustrier — lämnades för några veckor sedan vissa uppgifter om reklam- och informationskostnaderna. Dessa kostnader har stigit från 2,1 miljoner kronor år 1950 till 12,5 miljoner 1960, vilket för år 1950 motsvarar 5,4 procent av försäljningsvärdet i grosshandels inköpspris för apoteksförsålda varor respektive 11,2 procent för år 1960. Det är alltså rätt avsevärda summor, som jag tycker att man kastar bort i onödan på reklam för läkemedel och som skulle kunna användas för att sänka priserna till gagn både för de enskilda och för statsverket som ju står för en del av kostnaderna för läkemedlen.

Så till den andra propån bara några ord om en utvidgning av gränsen för rätten åt sjukhusen att upprätta egna apotek. Det är ett framsteg såsom det här föreslås från utskottets sida, nämligen att de stora regionssjukhusen och universitetssjukhusen skall få inrätta egna apotek. Jag tycker att man kunde gå längre. Här medger man i denna del av utskottsutlåtandet att upprättandet av sådana sjukhusapotek kan komma att bli en stimulans för forskningen på området, allt-

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

så raka motsatsen till det som man säger i den tidigare delen beträffande läkemedelsindustrien. Det är väl också mycket möjligt att forskningen skulle kunna förbättras genom att den samlades under i huvudsak en hand. Rätteligen borde hela apoteksväsendet förstatligas eller kommunaliseras eller på ett eller annat sätt frigöras från de privata vinstintressen som nu finns inom denna för folket rätt väsentliga verksamhet, som har betydande summor i årsomsättning.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 918 i andra kammaren.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Föreliggande förslag till läkemedelsförordning m. m. har tillkommit efter ett par utredningar och efter ytterligare överarbetning i departementet, och det berör områden som utskottet har funnit vara ganska känsliga: läkemedel, gifter, bekämpningsmedel och narkotika. Vi har nog i allmänhet utgått ifrån att det var bättre att säga något för litet än något för mycket i ett ärende, där så mycken omsorg har lagts ner för att få fram någonting som skulle vara ändamålsenligt både för dem som skall handha verksamheten och för allmänhetens del.

Det är klart att den motion som herr Lager talar om i många stycken går vid sidan av själva propositionen. Utredningarna har i varje fall tagit upp frågan om ett förstatligande av läkemedelsindustrien men tydligen funnit att det inte var lämpligt att komma med ett förslag i den riktningen, beroende på inte enbart exporten utan många andra förhållanden som utskottet inte har åberopat men som jag förmodar att utredningen har haft som stöd för sin slutliga ståndpunkt i frågan om förstatligandet.

Det är väl ett faktum att en fråga av den här beskaffenheten berör läkemedelstillverkningen, apoteken och läkarna i ungefär samma utsträckning. Att förstatliga t. ex. läkemedelsindustrien måste väl föra med sig att man också fick in-

rätta något slags monopol på försäljningen, eftersom apotekarna och läkarna i sin receptskrivning eljest skulle kunna föredra utländska preparat framför dem som tillverkas av den svenska läkemedelsindustrien. Dessutom är det fortfarande ett faktum att det tillverkas ganska mycket läkemedel på apotek, som tillhandahålles både med och utan recept. Jag är inte säker på att apotekarna i och för sig skulle ha något emot en inskränkning av de olika preparat, som tillhandahålles genom läkemedelsindustrien. Det är möjligt att läkarna också skulle finna det ändamålsenligt att inskränka utbudet, eftersom många preparat har samma verkan. De har bara olika namn, och ibland har de annan smak och luktar olika. Men man kan inte heller förbise att allmänheten är litet underlig när det gäller sjukdomar. Skriver läkaren ut ett recept på något som kostar mycket, även om han är medveten om att ett billigare preparat skulle ha samma effekt, så får den sjuke liksom en känsla av att läkaren har ägnat ett större intresse åt sjukdomen än han nog skulle tycka, om läkaren rekommenderade något billigare preparat.

Jag tror följaktligen att man inte i detta sammanhang kan ta upp frågan om ett förstatligande. Propositionen avser riksdagens yttrande om en förordning i de berörda frågorna. Tycker herr Lager att det finns anledning att driva frågan om ett förstatligande längre av såväl läkemedelsindustrien som apoteken, så finns det möjlighet att återkomma i ett annat sammanhang.

Beträffande sjukhusapoteken är det inte utskottet som har rekommenderat en viss begränsning i fråga om övergång till självständiga apotek vid sjukhusen. Det är propositionen som innehåller förslag i detta avseende, som går ut på att de självständiga apoteken till att börja med i varje fall skall begränsas till att finnas vid de stora sjukhusen. Då förutsättes att både forskning och apoteksverksamhet skall kunna bedrivas vid dessa sjukhus till gagn för patienterna i ekonomiskt avseende under fullständig farmaceutisk kontroll. Utskottet har tolkat det så, att sådana möjligheter

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

inte föreligger vid de mindre sjukhusen. Forskning kan naturligtvis äga rum och har ägt rum även där, men dessa sjukhus kan inte upprätthålla ett ekonomiskt försvarbart apotek, som skulle ställa sig billigare än den nuvarande ordningen.

Representanter för apotekarna har varit uppe hos utskottet och talat något om de olika frågor som de är intresserade av. Det är helt naturligt att de inte är intresserade av någon alltför stor utbyggnad av systemet med sjukhusapotek. På en direkt fråga huruvida de inte skulle ha möjlighet att vid sjukhus utan självständigt apotek ordna en service som innebar att patienterna skulle bli expedierade där ehuru apoteken sörjde för läkemedlen, förklarade de, att det i och för sig inte fanns något hinder för detta, såvida ett sådant system vore erforderligt med hänsyn till att det vore långt till närmaste apotek. I de tätbebyggda samhällena är det väl inte nödvändigt att sjukhusen står till tjänst annat än för dem som besöker sjukhusen, eftersom det finns apotek som ligger bra till. Om inte ett särskilt sjukhusapotek expedierar patienterna, kan lika väl en receptexpedition på apoteken göra det, om vederbörande inte har så långt dit.

Vi har alltså funnit oss inte böra föreslå riksdagen något i avseende på tanken att anordna självständiga sjukhusapotek vid vissa sjukhus, men vi har framhållit att detta bör ske med en viss begränsning och en viss försiktighet. Frågan hör också i mycket stor utsträckning samman med det privilegiesystem som gäller för apoteken. Apoteken har inte självständiga vinstintressen i så stor utsträckning. De utgör numera ett ganska stort kollektiv med kollektiva åtaganden både i fråga om avlöningen till farmaceuterna med hänsyn till priserna på läkemedel och i fråga om vinstfördelningen mellan de olika apoteken. De svarar för att de mindre, icke räntabla apoteken ändå skall kunna ha service ungefär i samma utsträckning som de större. Det är alltså många intressen förknippade med apoteken, läkemedlen och allt annat som hör samman med den proposition vid nu behandlar.

Den till utskottsutlåtandet fogade reservationen betraktar jag närmast som ett begagnat tillfälle att till departementschefen få uttala vissa farhågor för att den föreslagna ordningen skulle åstadkomma olägenheter för sådana mindre företagare framför allt inom trädgårdsnäringen, som skulle under kortare eller längre tid vara förhindrade att själva utföra besprutning med medel som hänförs till de mest giftiga ämnen. Utskottet har understrukit, om inte precis nödvändigheten så i varje fall önskvärdheten av att man tillämpar en ganska generös ordning med tillståndsgivningen under övergångstiden. De utbildningsanordningar som skall vidtagas måste hinna verka, så att ingen kommer i svårigheter genom de bestämmelser som kommer att gälla, när det hela har genomförts.

Jag tror inte att man i en förordning och långt mindre i ett uttalande från riksdagens sida av den anledningen att frågan genom proposition underställts dess yttrande skall vara alltför preciserad. Förordningen skall ju byggas ut med tillämpningsföreskrifter, och de får väl överbrygga de brister som för en lekman kan synas ligga i själva förordningen, när han ur den skall läsa ut något som skall vara vägledande för de olika personer som i fortsättningen skall handha vad som där finns reglerat.

Det är ett faktum att mycket farliga gifter används vid besprutning. Det är nödvändigt att den som handhar dem är medveten om detta och kan sköta sin uppgift på ett sådant sätt att inga onödiga risker uppkommer vare sig för honom själv, för andra människor eller för djur som kommer i beröring med det som undergått behandlingen. Vi har i utskottet inte velat skriva bort något av det som är nödvändigt för att undvika skadeverkningar i den näring som det här närmast är fråga om: jordbruket och trädgårdsskötseln, kanske framför allt fruktodlingen. Men vi är fullt medvetna om att man under en övergångstid får vara litet generös och kanske släppa efter något på det som måste bli vägledande i framtiden. Framför allt kan man

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

vara det om det varit så att ett flertal av dem som det nu är fråga om själva har handhaft besprutningen med dessa farliga ämnen under någon längre tid.

Inom utskottet tror vi emellertid att det är tillräckligt med vad utskottet uttalar i sitt utlåtande. Vi tycker att reservationen kan begränsas till att ha blivit en möjlighet för reservanterna att understryka de synpunkter som utskottet också — fastän i litet kortare ordalag — anfört i sitt utlåtande.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Denna proposition har ju fått en mycket välvillig behandling av utskottet, och jag har egentligen inte mycket att säga. Men det är på en punkt, där det framdeles kanske kan bli någonting av en tolkningsfråga, och på den punkten ser jag mig ändå nödsakad att göra en kommentar. Det är den fråga som herr förste vice talmannen nämnde. Han talade nämligen om sjukhusapoteken. I den frågan har utskottet skrivit bl. a. följande: »En kraftig inkomstminskning för apoteken skulle otvivelaktigt rubba avgiftsuttaget och kanske göra en höjning av läkemedelspriserna nödvändig, en utveckling som enligt utskottets mening måste undvikas.»

Om man läser detta ordagrant — att varje höjning av läkemedelspriserna måste undvikas — och sätter detta i samband med förhållandet att de nuvarande apoteken förlorar en del av sina inkomster om man inrättar sjukhusapotek, finner man att denna åtgärd skulle kunna föranleda en mindre justering av en del läkemedelspriser. Om man då tolkar detta alltför snävt — nu hoppas jag att man inte skall göra det och att det inte heller är utskottets mening att man skall göra det — skulle det i framtiden kunna innebära att man begränsar tillståndsgivningen, när det gäller inrättande av sjukhusapotek. Det är därför som jag menar att man inte bara får se detta som en prisfråga. De nuvarande privata apoteken inom våra sjukhus omsätter 3

procent av de totala läkemedelsutgifterna eller ungefär 16 miljoner kronor. Det kan självfallet bli något mer, om dessa apotek får möjlighet till försäljning. Men vad är det då som vi i vårt arbete med propositionen velat åstadkomma, när vi har förordat inrättande av huvudmannägda sjukhusapotek?

Jo, det är inte bara fråga om en service till den allmänhet som besöker våra läkare och får konsultation på sjukhusen, en service som möjliggör att man skall kunna köpa sina läkemedel där, utan det syftar något längre, nämligen att man på detta sätt skall kunna få ytterligare en part in i prövningen av läkemedel, i det man får en samordning av ekonomiska, medicinska och farmaceutiska problem, och man får också jämförelser mellan olika fabrikanter och därmed också privatapotekens produkter, jämförelser som är nödvändiga om en i vidsträckt bemärkelse ekonomisk läkemedelsbehandling skall kunna äga rum. Det kan vidare bli fråga om samordning av upplysningar om nya läkemedel. Sådan upplysning lämnas nu av de olika firmornas läkarbesökare, oftast inför de skilda läkarna enskilt. Genom huvudmannägda farmaceutiska avdelningar erhålles ett kvalificerat forum inom sjukhuset, där upplysningsverksamheten kan samordnas och olika fabrikanter uppgifter kritiskt kan granskas. Uppslag från läkarna om nya medicamentösa behandlingsmetoder kan inom sjukhuset diskuteras med farmaceutisk expertis. Man kan få teknisk medverkan vid kliniska läkemedelsprövningar.

Farmaceutiskt-kliniska forskningsuppgifter kan bearbetas. Farmaceutiska och farmakologiska uppgifter av betydelse för den praktiska sjukvården kan snabbt framskaffas. Det är en rad fördelar som man på detta sätt kan vinna och som är av väsentlig betydelse för hela läkemedelsproblematiken, där man på detta sätt kopplar bort intressenten ur denna del av diskussionen. Därför tycker vi att det skulle vara litet besvärligt, om utskottets skrivning avser att så begränsa tillskapandet av de huvudmannägda sjukhusapoteken,

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

att den som i framtiden skall handlägga dessa frågor känner sig praktiskt taget förhindrad att medverka till inrättandet av dessa apotek.

Jag tror att man skall se det här problemet mindre som ett problem om handelen med läkemedel och mer som en fråga om möjlighet till diskussion mellan medicinare och farmaceuter. Diskussionen om kontrollen av läkemedel kan föras direkt mellan medicinarna och de farmaceuter som är anställda vid sjukhusen. Ur den synpunkten, herr talman, hade det varit önskvärt, att utskottet inte skrivit så begränsande. Jag är medveten om att vi i princip är överens om att man skall inrätta sjukhusapotek, men det är utskottets skrivning som jag är bekymrad över.

Jag skulle sedan, herr talman, vilja säga till herr Lager, att vi inom departementet mycket försiktigt diskuterat frågan om läkemedelsindustrin. Vi har undersökt prisbildningen där och de möjligheter som finns att kontrollera prisbildningen, och vi tycker nog att dessa är någorlunda tillfredsställande. Vi har följt prisutvecklingen under 1950-talet och kunnat konstatera, att de svenska läkemedelspriserna ligger på en relativt hygglig nivå och att prisutvecklingen inte ger anledning till ett så långtgående ingripande som herr Lager här talat om.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ofta varit i tillfälle att konstatera att det inte är lätt att tala så att folk förstår vad man har menat. Ibland kan det vara lika svårt att skriva så att meningen blir fullt tydlig. Det är klart att utskottet har menat, att man måste undvika en sådan konsekvens av inrättande av sjukhusapotek, att sjukhusen visserligen fick lägre läkemedelskostnader men kunderna vid de vanliga apoteken fick betala skillnaden. Det skulle nämligen bli högre läkemedelspriser, om apoteken — vi har nu något över 500 apotek — skulle trots minskad omsätt-

ning upprätthålla samma service som för närvarande.

Jag vill bara begagna detta tillfälle att i replikform säga att utskottet funnit ett uttalande i propositionen som utskottet tyckt vara obegripligt med hänsyn till rådande ordning i fråga om prissättningen. Departementschefen — jag är inte säker på att han skrivit det själv — har anfört: »Däremot syns det mig skäligt att en apoteksinnehavare, vars inkomst väsentligt påverkas av att sjukhusleveransen bortfaller, beredes kompensation här för. Detta kan ske inom ramen för gällande avgiftssystem, varigenom några statliga eller kommunala anslag inte behöver belastas för ändamålet.»

Vi har fått uppgifter från Apotekarso-cieteten om den clearing man där har för att garantera en viss minimiinkomst till de apotek som inte är bärkraftiga. Garantien skall de mera bärkraftiga apoteken bekosta genom särskilda avgifter. Om ett apotek på en plats mister en stor del av sin omsättning på grund av att ett särskilt sjukhusapotek inrättats, skall inte apoteket skaffa sig kompensation genom höjda priser, eftersom överenskommelsen mellan apotekarna stadgar att det skall vara samma läkemedelspriser över hela landet. Detta skall regleras genom clearingen inom apoteksväsendet. Vet man det, är vad som sägs i propositionen precis lika obegripligt som det som vi skrivit i utskottets utlåtande.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag har inte sagt, att vad utskottet har skrivit är obegripligt. Det är i högsta grad begripligt, och det är det som är risken med yttrandet. Den som i fortsättningen läser detta och följer det till punkt och pricka blir rädd för att medge inrättandet av sjukhusapotek. Med mitt inlägg har jag velat säga, att det inte bör vara så. När man inrättar sjukhusapotek, kan det komma att inträffa, att det blir nödvändigt att något höja läkemedelspriserna. Det har jag inte velat bestrida. Men jag har sagt, att det är så många fördelar förenade med att inrätta sjukhusapotek — alla de fördelar

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

som jag räknade upp i mitt förra inlägg — att fördelarna väl uppväger den mindre justering av läkemedelspriserna som eventuellt kan komma i fråga. Det är därför som jag har velat säga, att det hade varit önskvärt, om inte utskottet skrivit så hårt.

Om utskottet hade tänkt sin skrivning som en förklaring till vad jag skrivit i propositionen, har den i varje fall inte blivit klarare för mig.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till inrikesministern lämna det beskedet, att han synes ha tolkat utskottets utlåtande rätt. Det kan enligt utskottet inte finnas någon mening i att vidta åtgärder som innebär att läkemedlen visserligen blir billigare på sjukhusen men den sjuke genom ett högre pris på apoteken ändå får betala samma totalkostnad. Utskottet förmenar att man inte bör vidta åtgärder som innebär att läkemedlen blir billigare på ett ställe och dyrare på ett annat ställe — det är ju ändå samma människor, som använder sig av båda systemen.

Herr LAGER (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inrikesministern mycket tacksam för hans inlägg här och varningar mot att man drar gränserna alltför snävt när man lämnar tillstånd till sjukhus att inrätta egna apotek.

Inrikesministern säger att prissättningen på läkemedel i stort sett är tillfredsställande. Jag vet inte vilka utgångspunkter och vilka jämförelsepunkter man har för att komma fram till den slutsatsen. Men i de nu gällande läkemedelspriserna ingår ju exempelvis också reklankostnader, som jag nämnt tidigare och som jag för min del tycker är fullkomligt överflödiga. I dessa priser ingår också vinster till ägarna av de fabriker, som tillverkar läkemedlen. Jag har inte tillgång till siffrorna just nu men lovar att återkomma längre fram i annat sammanhang. Jag vill minnas att vinsterna

inte är så små. Med kännedom om våra industriägares och finanshus' sinne för affärer förutsätter jag att de icke driver läkemedelstillverkning av humanitära och altruistiska skäl utan med vinstintresset som den starkaste drivfjädern.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag helt delar de synpunkter, som inrikesministern har framfört angående huvudmannaägda sjukhusapotek, vore det en överflöps-gärning att här upprepa de argument han framfört. Jag skall därför inskränka mig till att ställa det yrkandet att följande mening i utskottsutlåtandet å s. 70 utgår: »En kraftig inkomstminskning för apoteken skulle otvivelaktigt rubba avgiftsuttaget och kanske göra en höjning av läkemedelspriserna nödvändig, en utveckling som enligt utskottets mening måste undvikas.»

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan och särskilt rörande utskottets motivering.

I fråga om utskottets hemställan, fortsatte herr talman, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen II: 918.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, anförde vidare herr talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt angående utskottets motivering t. o. m. sid. 70 andra stycket i det tryckta utlåtandet och därefter särskilt rörande motiveringen fr. o. m. s. 70 tredje stycket.

I vad anginge *utskottets motivering t. o. m. s. 70 andra stycket*, yttrade herr talmannen, hade yrkats

Ang. förslag till läkemedelsförordning, m. m.

dels att utskottets motivering skulle godkännas oförändrad,

dels ock, av herr Söderberg, att utskottets motivering i denna del skulle godkännas med den ändringen, att följande mening å s. 70 i det tryckta utlåtandet utginge: »En kraftig inkomstminskning för apoteken skulle otvivelaktigt rubba avgiftsuttaget och kanske göra en höjning av läkemedelspriserna nödvändig, en utveckling som enligt utskottets mening måste undvikas.»

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr Söderberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner motiveringen i andra lagutskottets utlåtande nr 43 t. o. m. s. 70 andra stycket oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering i denna del med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Söderberg.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Söderberg begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 35.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Såvitt gällde utskottets motivering fr. o. m. s. 70 tredje stycket, anförde nu

herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas oförändrad, dels ock att utskottets motivering i denna del skulle godkännas med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr Larsson, Thorsten, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i andra lagutskottets utlåtande nr 43 fr. o. m. s. 70 tredje stycket oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering i denna del med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 392, i anledning av väckta motio-
ner angående landsbygdens avfolkning
och angående vissa landsbygdsproblem;
samt

nr 393, i anledning av väckta motio-
ner dels om utredning rörande befolk-

ningsfrågans olika aspekter och dels angående vissa familjepolitiska åtgärder.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pansartruppernas och pansarinfanteriets fredsorganisation;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m.;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser civildepartementets verksamhetsområde.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelser inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) rörande ömsesidiga tullmedgivanden, m. m.; samt

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial:

nr 198, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63; och
nr 199, angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

På framställning av herr talmannen beslöts att de denna dag för första gången bordlagda ärendena, statsutskottets memorial nr 198 och 199, skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras efter de två gånger bordlagda ärendena.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.16.

In fidem

K.-G. Lindelöw